

Keminmaan kunnan

Varhaiskasvatussuunnitelma

1.8.2026

Sivistyslautakunta 22.6.2026

Sisällys

1. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja sitä tarkentava varhaiskasvatuksen suunnittelu	3
1.1 Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet	4
1.2. Varhaiskasvatuksen paikallinen suunnittelu	5
1.3 Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma	7
2. Varhaiskasvatuksen tehtävä ja yleiset tavoitteet	11
2.1 Varhaiskasvatuksen järjestämistä ohjaavat velvoitteet	11
2.2 Varhaiskasvatuksen toimintamuodot	15
2.3 Varhaiskasvatus osana lapsen kasvun ja oppimisen polkua	18
2.4 Arvoperusta	20
2.5 Oppimiskäsitys	23
2.6 Pedagogisesti painottunut kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuus	24
2.7 Laaja-alainen osaaminen	25
Ajattelu ja oppiminen	26
Kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu	27
Itsestä huolehtiminen ja arjen taidot	27
Monilukutaito	28
Digitaalinen osaaminen	28
Osallistuminen ja vaikuttaminen	28
3. Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri	30
3.1 Toimintakulttuurin kehittäminen ja sitä ohjaavat periaatteet	31
Oppiva yhteisö toimintakulttuurin ytimenä	32
Oppimiseen, leikkiin ja vuorovaikutukseen kannustava yhteisö	32
Osallisuus, yhdenvertaisuus ja tasa-arvo	33
Kulttuurinen moninaisuus ja kielitietoisuus	33
Hyvinvointi, turvallisuus ja kestävä elämäntapa	34
3.2 Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöt	37
3.3 Yhteistyö varhaiskasvatuksessa	39
Huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö	39
Yhteistyö eri tahojen kanssa	40
4. Varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan suunnittelu ja toteuttaminen	41
4.1 Pedagogisen toiminnan viitekehys	41

4.2 Pedagoginen dokumentointi	43
4.3 Monipuoliset työtavat	45
4.4 Leikki kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin lähteenä	46
4.5 Oppimisen alueet	48
Kielten rikas maailma.....	49
Ilmaisun monet muodot	51
Minä ja meidän yhteisömme	54
Tutkin ja toimin ympäristössäni.....	56
Kasvan, liikun ja kehityn	60
4.6 Kieleen ja kulttuuriin liittyviä tarkentavia näkökulmia	62
Kaksikielinen varhaiskasvatus.....	64
5. Lapsen tuki	66
5.1 Tuen järjestämistä ohjaavat periaatteet ja vastuut	66
Tuen järjestämisen ja toteuttamisen vastuut	67
5.2 Yhteistyö tuen aikana	71
Lapsen ja huoltajan kanssa tehtävä yhteistyö	71
Monialainen yhteistyö	72
5.3 Tuen toteuttaminen varhaiskasvatuksessa	74
Yleinen tuki	75
Tehostettu tuki	75
Erityinen tuki.....	76
Tuen muodot	76
5.4 Lapsen tuen arviointi.....	88
5.5 Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma tuen aikana	90
5.6 Päätös tehostetusta ja erityisestä tuesta sekä tukipalveluista	94
6. Vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuva varhaiskasvatus	96
6.1 Paikallisesti tarkennettavat asiat	97
7. Arviointi ja kehittäminen varhaiskasvatuksessa	97
7.1 Pedagogisen toiminnan arviointi ja kehittäminen	97

1. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja sitä tarkentava varhaiskasvatuksen suunnittelu

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet on varhaiskasvatuslain¹ perusteella Opetushallituksen antama valtakunnallinen määräys, jonka mukaan varhaiskasvatusta suunnitellaan, toteutetaan, arvioidaan ja kehitetään. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan tämän määräyksen mukaisesti. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden laatimista ohjaa erityisesti varhaiskasvatuslaki, jossa säädetään lapsen oikeudesta varhaiskasvatukseen sekä varhaiskasvatuksen tavoitteista. Esiopetus, jota säätelee perusopetuslaki, on osa varhaiskasvatusta². Esiopetusta ohjaa Opetushallituksen määräyksenä annettu Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet.

Varhaiskasvatus on osa suomalaista koulutusjärjestelmää sekä tärkeä vaihe lapsen kasvun ja oppimisen polulla. Varhaiskasvatuksen tavoitteena on tukea lapsen oppimisen edellytyksiä, edistää elinikäistä oppimista ja koulutuksellisen tasa-arvon toteuttamista inklusiivisten periaatteiden mukaisesti³. Periaatteisiin kuuluu kaikkia lapsia koskevat yhtäläiset oikeudet, tasa-arvoisuus, yhdenvertaisuus, syrjimättömyys, moninaisuuden arvostaminen sekä sosiaalinen osallisuus ja yhteisöllisyys⁴. Inklusiivisuus on käsitteenä laaja ja se tulee nähdä kaikkia lapsia koskevana ja varhaiskasvatuksen järjestämiseen liittyvänä periaatteena, arvona ja kokonaisvaltaisena tapana ajatella. Tämä perusteasiakirja on laadittu inklusiivisten periaatteiden mukaisesti, joita tarkastellaan erityisesti arvoperustaa käsittelevässä luvussa 2, toimintakulttuurin näkökulmasta luvussa 3 ja lapsen tuen näkökulmasta luvussa 5. Huoltajilla on ensisijainen vastuu lasten kasvatuksesta. Varhaiskasvatus tukee ja täydentää kotien kasvatustehtävää ja vastaa omalta osaltaan lasten kehityksestä, oppimisesta ja hyvinvoinnista.

Varhaiskasvatuksen ohjausjärjestelmän tarkoituksena on varmistaa koulutuksellinen tasa-arvo ja laatu sekä luoda yhdenvertaiset edellytykset varhaiskasvatukseen osallistuvien lasten kokonaisvaltaiselle kasvulle, kehitykselle ja oppimiselle. Ohjausjärjestelmän säädöspohjan muodostavat varhaiskasvatuslaki ja asetus, valtioneuvoston asetukset ja varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. Ohjausjärjestelmän eri osat uudistuvat, jotta varhaiskasvatuksen järjestämisessä pystytään ottamaan huomioon muutokset varhaiskasvatusta ympäröivässä maailmassa ja vahvistamaan varhaiskasvatuksen tehtävää kestävä tulevaisuuden rakentamisessa.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden lähtökohtana ovat lasten kasvuympäristön ja varhaiskasvatuksen toimintaympäristön muutokset. Lisäksi perusteissa on otettu huomioon

¹ Varhaiskasvatuslaki (540/2018)

² Perusopetuslaki (628/1998) ja perusopetusasetus (852/1998)

³ Varhaiskasvatuslaki 3 §

⁴ HE 148/2021 vp: Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi varhaiskasvatuslain muuttamisesta, s. 30–31

lainsäädännön muutokset. Perusteita on valmisteltu sidosryhmäyhteistyössä hyödyntäen uusimpia tutkimus- ja kehittämistyön tuloksia.

Varhaiskasvatus on tavoitteellista ja sitä suunnitellaan paikallisesti. Paikallista suunnittelua toteutetaan varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukaisesti. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet määrää varhaiskasvatuksen järjestämisestä sekä pedagogisista tavoitteista varhaiskasvatuksen pedagogisessa toiminnassa sekä lapsen varhaiskasvatussuunnitelman sisällöistä⁵

Varhaiskasvatussuunnitelmakokonaisuus on kolmitasoinen. Se koostuu valtakunnallisesta varhaiskasvatussuunnitelman perusteista, paikallisista varhaiskasvatussuunnitelmista sekä lasten varhaiskasvatussuunnitelmista.

1.1 Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden tehtävänä on tukea ja ohjata varhaiskasvatuksen järjestämistä, toteuttamista ja kehittämistä sekä edistää laadukkaan ja yhdenvertaisen varhaiskasvatuksen toteutumista koko maassa. Varhaiskasvatuksella tarkoitetaan suunnitelmallista ja tavoitteellista kasvatuksen, opetuksen ja hoidon muodostamaa kokonaisuutta, jossa painottuu erityisesti pedagogiikka⁶.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa määrätään varhaiskasvatuksen toteuttamisen keskeisistä tavoitteista ja sisällöistä, varhaiskasvatuksen järjestäjän ja lasten huoltajien välisestä yhteistyöstä, monialaisesta yhteistyöstä sekä lapsen varhaiskasvatussuunnitelman sisällöstä⁷.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet on varhaiskasvatuksen järjestäjiä oikeudellisesti velvoittava määräys. Perusteasiakirja sisältää määräysten lisäksi kokonaisuuden ymmärtämistä avaavaa tekstiä. Jokaisen luvun päätteeksi on koottu paikallisesti päätettäviä asioita, jotka ohjaavat varhaiskasvatuksen paikallista suunnittelua, toteuttamista, arviointia ja kehittämistä. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa on myös viittauksia lainsäädäntöön. Viittausten tarkoituksena on selventää perustetekstin yhteyttä lainsäädännölliseen perustaan.

Tässä perusteasiakirjassa tarkoitetaan **varhaiskasvatuksen järjestäjällä** kuntaa, kuntayhtymää tai yksityistä palveluntuottajaa⁸. Käsitettä huoltaja käytetään tarkoittaessa lapsen vanhempaa tai muuta huoltajaa.

⁵ Varhaiskasvatuslaki 21 ja 23 §

⁶ Varhaiskasvatuslaki 2 §

⁷ Varhaiskasvatuslaki 21 §

⁸ Varhaiskasvatuslaki 1 §

1.2. Varhaiskasvatuksen paikallinen suunnittelu

Varhaiskasvatuksen paikallisessa suunnittelussa on otettava huomioon tämän perusteasiakirjan määräykset ja sisällöt. Varhaiskasvatusta suunnitellaan siten, että suunnittelu ohjaa ja tukee varhaiskasvatuksen järjestämistä paikallisesti. Varhaiskasvatuksen järjestäminen sisältää varhaiskasvatuksen suunnittelun lisäksi varhaiskasvatuksen toteuttamisen, arvioinnin ja kehittämisen. Paikallinen suunnittelu on strateginen ja pedagoginen työväline, joka tarkoittaa varhaiskasvatuksen järjestäjän toimintaa ja toimipaikkojen työtä. Varhaiskasvatuksen järjestäjä voi laatia tavoitteellisen varhaiskasvatuksen järjestämisen tueksi paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman⁹

Paikallista suunnittelua tehdessä huomioidaan paikalliset erityispiirteet, eri toimintamuodot, mahdolliset pedagogiset painotukset, lasten tarpeet sekä varhaiskasvatusta koskevan arviointitiedon ja eri kehittämistyön tulokset. Paikallista suunnittelua voidaan tehdä varhaiskasvatuksen järjestäjien yhteistyönä. Paikallinen suunnittelu voi tarkoittaa valtakunnallisia perusteita ja paikallisessa suunnittelussa tulee noudattaa lain, asetuksen tai varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden edellyttämiä tavoitteita tai sisältöjä.

Varhaiskasvatussuunnitelman laadinnassa otetaan huomioon muut paikallisella tasolla tehtävät suunnitelmat, kuten

- varhaiskasvatusta, lapsia ja perheitä koskevat suunnitelmat
- esiopetuksen opetussuunnitelma
- perusopetuksen opetussuunnitelma
- mahdollinen perusopetukseen valmistavan opetuksen opetussuunnitelma
- lastensuojelulain mukainen lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma¹⁰
- kotoutumissuunnitelma¹¹
- yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelma¹².
- mahdollinen kestävän kehityksen suunnitelma ja kulttuurikasvatussuunnitelma

Varhaiskasvatuksen järjestäjä varmistaa ja antaa edellytykset varhaiskasvatuksen henkilöstölle suunnitella, toteuttaa, arvioida ja kehittää varhaiskasvatusta paikallisesti.

Lapsille ja huoltajille annetaan mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa varhaiskasvatuksen suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin (ks. lisää arvioinnista luvussa 7). Lasten näkemykset on selvitettävä ja otettava huomioon¹³ varhaiskasvatuksen suunnittelussa, toteuttamisessa, arvioinnissa ja kehittämisessä.

⁹ HE 111/2024 vp

¹⁰ Lastensuojelulaki (417/2007) 12 § (1292/2013)

¹¹ Laki kotoutumisen edistämisestä (1386/2010) 15 §

¹² Suositus

¹³ Varhaiskasvatustalaki 20 §

Lapsen kasvun ja oppimisen polun jatkuvuuden ja eheyden turvaamiseksi esi- ja perusopetuksen edustajille annetaan mahdollisuus osallistua varhaiskasvatuksen suunnitteluun ja kehittämiseen. Paikallisen suunnittelun yhteydessä tehdään yhteistyötä kunnan eri hallinnonalojen sekä sosiaali- ja terveydenhuollon tehtäviä hoitavien asiantuntijoiden ja viranomaisten kanssa (luku 3.3).

Varhaiskasvatuksen järjestäjä huolehtii, että paikallisessa suunnittelussa huomioidaan suomen kielellä, ruotsin kielellä ja saamen kielellä järjestettävä varhaiskasvatus¹⁴. Tarvittaessa varhaiskasvatuksen järjestäjä huomioi suunnittelussa myös muilla kielillä¹⁵ annettavan varhaiskasvatuksen.

Varhaiskasvatuksen järjestäjän tehtävänä on arvioida antamaansa varhaiskasvatusta sekä osallistua ulkopuoliseen toimintansa arviointiin¹⁶. Paikallisen varhaiskasvatuksen arvioinnissa voidaan hyödyntää kansallista varhaiskasvatuksen tietovaranto Vardasta¹⁷ tuotettua arviointitietoa sekä Kansallisen koulutuksen arviointikeskuksen¹⁸ tuottamia arviointityökaluja. Arviointia käsitellään tarkemmin luvussa 7.

Valtakunnallisen tekstin jälkeen on kirjattu paikallisesti tarkennettavat asiat sinisellä fontilla. Keminmaassa on yksi vuoropäiväkoti, päiväkoteja, perhepäivähoitoa sekä yksityistä varhaiskasvatusta. Päiväkodeissa toimitaan tiimeinä, yhdessä päiväkodissa toimii useampia tiimejä. Suunnitelmaan on kirjattu yhteisesti sovitut toimintatavat ja painopisteet. Suunnitelma antaa tietoa, miten lasten oppimisen edellytyksiä tuetaan, edistetään elinikäistä oppimista, tasa-arvon toteutumista inklusiivisten periaatteiden mukaan. Varhaiskasvatusyksiköt vastaavat siitä, että huoltajat ovat tietoisia varhaiskasvatus- ja toimintavuosisuunnitelman sisällöistä ja että heillä on mahdollisuus osallistua toiminnan suunnitteluun ja arviointiin. Suunnitelmaa on ollut laatimassa varhaiskasvatusyksiköiden henkilöstö. Huoltajilla on mahdollisuus osallistua laadun arviointiin kaksi kertaa vuodessa sähköisellä kyselyllä sekä myös vastaamalla yksikkökohtaisiin palautekyselyihin.

Varhaiskasvatussuunnitelma koskee kaikkia varhaiskasvatusyksiköitä, perhepäivähoitoa sekä yksityistä päivähoitoa. Toimintavuosisuunnitelma päivitetään vuosittain ja sitä avataan jokaisessa varhaiskasvatusyksikössä varhaiskasvatuksen tiimikäsikirjassa. Jokainen tiimi laatii varhaiskasvatuksen sähköiseen toiminnanohjausjärjestelmään Daisyyn ryhmäkohtaisen varhaiskasvatussuunnitelman, jonka pohjalla ovat lasten yksilölliset varhaiskasvatussuunnitelmat. Yksityinen varhaiskasvatus noudattaa Keminmaan kunnan varhaiskasvatussuunnitelmaa.

¹⁴ Varhaiskasvatuslaki 8 §

¹⁵ HE 40/2018

¹⁶ Varhaiskasvatuslaki 24 §

¹⁷ Varhaiskasvatuslaki 65–73 §

¹⁸ Laki kansallisen koulutuksen arviointikeskuksesta (1295/2013)

Keminmaan kunta valvoo yksityistä varhaiskasvatusta varhaiskasvatuksen valvontasuunnitelman mukaisesti.

1.3 Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma

Varhaiskasvatuksessa olevalla lapsella on varhaiskasvatuslain turvaama oikeus saada suunnitelmallista ja tavoitteellista kasvatusta, opetusta ja hoitoa. Näiden toteuttamiseksi laaditaan jokaiselle päiväkodissa ja perhepäivähoidossa olevalle lapselle varhaiskasvatussuunnitelma¹⁹. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan varhaiskasvatuslain ja varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukaisesti. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman lähtökohtana tulee olla lapsen etu²⁰ ja tarpeet. Myös lapsen mielipide ja toiveet tulee selvittää ja huomioida lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaprosessissa²¹. Henkilöstön vastuulla on etsiä sopivat keinot lapsen näkökulmien selvittämiseksi. On tärkeää, että sekä huoltajan että henkilöstön havainnot ja näkemykset lapsen kehityksen ja oppimisen vaiheista sekä ryhmässä toimimisesta otetaan huomioon.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa on tärkeä tuntee lapsen osaaminen, vahvuudet, kiinnostuksen kohteet sekä yksilölliset tarpeet. Lisäksi laatimisessa otetaan huomioon lapsen kielellinen, kulttuurinen ja katsomuksellinen tausta. Suunnitelmaa laadittaessa tai päivitettäessä hyödynnetään lapsen mahdollista aiempaa varhaiskasvatussuunnitelmaa sekä pedagogista dokumentointia (luku 4.2). Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjattavat tavoitteet asetetaan henkilöstön pedagogiselle toiminnalle. Ne kuvaavat sitä, miten pedagogisella toiminnalla ja oppimisympäristöillä tuetaan lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia. Tavoitteita asetettaessa otetaan huomioon myös huoltajan ja mahdollisten muiden asiantuntijoiden näkemykset lapsen hyvinvoinnista, kehityksestä, oppimisesta, ja tuen tarpeista.²²

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on toiminnan suunnittelun ja arvioinnin väline. Lasten varhaiskasvatussuunnitelmista nousevat tavoitteet otetaan huomioon lapsiryhmän toiminnan suunnittelussa ja toteuttamisessa sekä oppimisympäristöjen ja toimintakulttuurin kehittämisessä. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan lapsen aloitettua päiväkodissa tai perhepäivähoidossa. Suunnitelmaa tarkennetaan lapsen tarpeiden mukaan, vähintään kerran vuodessa²³.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaprosessiin sisältyy eri vaiheita. Prosessiin osallistuvat lapsen opetuksesta, kasvatuksesta ja hoidosta vastaavat henkilöt yhdessä huoltajan ja lapsen kanssa. Päiväkodeissa lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laatimisesta ja arvioinnista vastaa

¹⁹ Varhaiskasvatuslaki 23 §

²⁰ Varhaiskasvatuslaki 4 § ja HE 148/2021 s. 34

²¹ Varhaiskasvatuslaki 23 §

²² HE 148/2021, s. 34

²³ Varhaiskasvatuslaki 23 §

varhaiskasvatuksen opettajaksi kelpoinen henkilö. Varhaiskasvatuksen sosionomin²⁴ osaamista voidaan hyödyntää erityisesti lasten ja perheiden palvelujärjestelmän tuntemuksen osalta. Varhaiskasvatuksen erityisopettaja²⁵ osallistuu lapsen tuen tarpeen, tukitoimenpiteiden tai niiden toteuttamisen arviointiin tarpeen mukaan. Varhaiskasvatuksen opettaja tai varhaiskasvatuksen erityisopettaja voi osallistua perhepäivähoidossa olevan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaprosessiin. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen ja arviointiin osallistuvat tarvittaessa myös lapsen kehitystä ja oppimista tukevat asiantuntijat tai muut tarvittavat tahot.²⁶

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan lapsen mahdollinen kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin tuki, sen toteuttaminen sekä tuen vaikuttavuuden ja tukitoimien toteutumisen arviointi. Jos lapsella on jokin pitkäaikainen sairaus, joka vaatii lääkehoitoa, laaditaan hänelle terveydenhuollossa lääkehoitosuunnitelma²⁷. Siltä osin kuin lääkehoitosuunnitelmaan sisältyvät tiedot ovat välttämättömiä lapsen varhaiskasvatuksen järjestämiseksi, kirjataan ne lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan²⁸. Lääkehoidon toteuttamisesta varhaiskasvatuksessa sovitaan paikallisesti. Varhaiskasvatuksessa annettavaa tukea käsitellään tarkemmin luvussa 5.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman toteutumista sekä varhaiskasvatuksen pedagogisten toimintakäytäntöjen vaikutuksia lapsen kehitykseen ja oppimiseen seurataan säännöllisesti. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on tarkistettava vähintään kerran vuodessa. Suunnitelma on kuitenkin tarkistettava aina, kun siihen on lapsen tarpeista johtuva syy.²⁹ Lapsen tuen tarvetta sekä tuen riittävyttä, tarkoituksenmukaisuutta ja vaikuttavuutta on arvioitava ja suunnitelmaa päivitettävä aina tuen tarpeen muuttuessa. Jos lapsi saa tehostettua tai erityistä tukea, lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa päivitetään hallinnollisen päätöksen sisällön mukaisesti³⁰. Aloite suunnitelman tarkistamiseksi voi tulla lapsen kanssa työskenteleviltä henkilöiltä tai lapsen huoltajalta. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa arvioitaessa arviointi kohdistuu erityisesti pedagogiselle toiminnalle asetettuihin tavoitteisiin, toiminnan järjestelyihin, pedagogiikan toteutumiseen ja tukitoimien vaikuttavuuteen.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman tulee sisältää seuraavat asiat:

- lapsen kehitykseen ja oppimiseen liittyvät vahvuudet sekä lapsen kiinnostuksen kohteet
- lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia tukevat tavoitteet sekä toimenpiteet tavoitteiden toteuttamiseksi ja toteutumisen arviointi
- lapsen mahdollisesti tarvitsema tuki (luku 5)
- varhaiskasvatuksen järjestämisen kannalta välttämättömät tiedot lapsen mahdollisesta lääkehoitosuunnitelmasta

²⁴ Varhaiskasvatuslaki 23 §

²⁵ Varhaiskasvatuslaki 15 d §

²⁶ Varhaiskasvatuslaki 23 § ja HE 148/2021 s. 34

²⁷ Terveystieteiden tutkimuskeskus (1326/2010) 8 §

²⁸ Varhaiskasvatuslaki 41 §

²⁹ Varhaiskasvatuslaki 23 §

³⁰ Varhaiskasvatuslaki 15 e §

- lapsen mielipiteet sekä henkilöstön ja huoltajan yhteisistä keskusteluista nousseet keskeiset näkemykset
- suunnitelman laatimiseen osallistuneet muut mahdolliset asiantuntijat
- tieto siitä, milloin suunnitelma on laadittu ja tarkistettu ja milloin suunnitelma tarkistetaan seuraavan kerran.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on salassa pidettävä³¹. Varhaiskasvatuslain mukaan lapsen varhaiskasvatuksesta vastaavilla henkilöillä ja tuen tarpeen, tukitoimenpiteiden tai niiden toteuttamisen arviointiin osallistuvilla henkilöillä on salassapitovelvollisuuden estämättä³² oikeus saada toisiltaan ja luovuttaa toisilleen sekä varhaiskasvatuksen järjestäjälle ja tuottajalle sellaiset tiedot, jotka ovat varhaiskasvatuksen järjestämisen, tuottamisen ja tuen arvioinnin kannalta välttämättömiä. Tiedonsiirron tavoitteena on turvata lapsen edun mukaisen varhaiskasvatuksen toteutuminen. Tietojen saamista ja luovuttamista koskeva säännös koskee myös tilanteita, joissa lapsi siirtyy kunnan tai yksityisen palveluntuottajan järjestämästä varhaiskasvatuksesta toisen kunnan tai palveluntuottajan järjestämään varhaiskasvatukseen tai joissa varhaiskasvatuksesta siirrytään esiopetukseen tai perusopetukseen. Lapsen asiakkuus varhaiskasvatuksessa on julkinen tieto. Lapsen varhaiskasvatuksen järjestämiseen voi kuitenkin liittyä tietoja, jotka ovat salassa pidettäviä.³³

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan tässä luvussa ja muualla tässä perusteasiakirjassa perusteissa kuvattuja tavoitteita ja periaatteita noudattaen. Varhaiskasvatuksen järjestäjä tarkentaa paikallisesti lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laatimisen käytännöt

Varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan Daisyyn jokaiselle varhaiskasvatuksessa olevalle lapselle yhteistyössä huoltajan kanssa. Lapsen vahvuudet ja mielenkiinnon kohteet selvitetään havainnoimalla ja haastattelemalla lasta. Lapsen toimintaa havainnoidaan ja dokumentoidaan ja varhaiskasvatussuunnitelma rakentuu näiden pohjalle. Huoltajat täyttävät liitteen (lomake) lapsen osallisuudesta ja vahvuuksista kotona ja toimittavat sen varhaiskasvatukseen keskustelun pohjaksi. Suunnitelmaan kirjataan yhdessä sovitut tavoitteet pedagogiselle toiminnalle ja oppimisympäristölle. Suunnitelmaan kirjataan myös muiden asiantuntijoiden, kuten terveydenhoitajan näkemyksiä lapsen kehityksen ja oppimisen tukemiseksi. Suunnitelmaa arvioidaan säännöllisesti toimintavuoden aikana. Lapsen varhaiskasvatuksensuunnitelmaan kirjataan myös lapsen mahdollinen oppimisen, kehityksen ja hyvinvoinnin tuki, sen toteuttaminen ja arviointi. Suunnitelmaa päivitetään tuen tarpeen muuttuessa, erityisen tuen osalta myös hallinnollisen päätöksen mukaisesti.

³¹ Varhaiskasvatuslaki 40 §

³² Varhaiskasvatuslaki 41 §

³³ Varhaiskasvatuslaki 41 § sekä esimerkiksi laki viranomaisen toiminnan julkisuudesta (621/1999) 24 §

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on jatkuvasti täydentyvä ja muuttuva asiakirja, jota varhaiskasvatuksen opettaja ja varhaiskasvatuksen lastenhoitajat seuraavat ja arvioivat ja huolehtivat niiden päivittämisestä. Ryhmän lasten varhaiskasvatussuunnitelmat luovat pohjan ryhmän varhaiskasvatussuunnitelman ja yksikön toimintavuosisuunnitelman laatimiselle.

KEMINMAAN KUNNAN VARHAISKASVATUKSEN TUEN HALLINNOLLINEN PROSESSI

Siirryttäessä esiopetuksesta perusopetukseen lapsen tuen tarve arvioidaan uudelleen.

Lapsen kasvua ja oppimista tuetaan tarjoamalla toiminta- ja oppimisympäristö, joka tukee hänen kasvuaan, oppimistaan ja kehittymistään. Lapsen tarvitsema tuki arvioidaan monialaisesti yhteistyössä lapsen huoltajien kanssa ja kirjataan lapsenvarhaiskasvatussuunnitelmaan kolmitasoisena (luku 5 kasvun ja oppimisen tuki).

Päiväkodeissa varhaiskasvatuksen opettaja vastaa lasten varhaiskasvatussuunnitelmien laatimisesta ja laadusta. Varhaiskasvatussuunnitelmien laatimiseen ja dokumentointiin osallistuu koko ryhmän henkilöstö. Varhaiskasvatussuunnitelmien laatimisessa on mukana tarvittaessa varhaiskasvatuksen erityisopettaja sekä muut lapsen tuen suunnittelun, järjestämisen ja arvioinnin kannalta tarvittavat asiantuntijat. Pedagogiset toimintatavat ja ratkaisut, joilla tuetaan lapsen kasvua ja kehitystä, suunnitellaan yhdessä ryhmän henkilöstön ja huoltajien kanssa huomioiden asiantuntijalausunnat ja kuntoutussuosittukset. Sovitut toimintatavat kirjataan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan ja koko henkilöstö sitoutuu toimimaan tavoitteiden mukaisesti.

Perhepäivähoitaja huolehtii varhaiskasvatussuunnitelmien laadinnasta ja käy keskustelut huoltajien kanssa. Varhaiskasvatustyksiköidenjohtaja perhepäivähoidon esihenkilönä vastaa suunnitelmien laatimisen toteutumisesta ja laadusta. Varhaiskasvatuksen erityisopettaja on tarvittaessa mukana laatimassa varhaiskasvatussuunnitelmaa ja tarvittaessa osallistuu sen arviointiin.

Keminmaassa hyödynnetään yhteistyötahojen ja huoltajien asiantuntijuutta lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa sisältävien varhaiskasvatussuunnitelman tavoitteita laadittaessa. Jokaisesta lapsesta laaditaan neuvolayhteistyölomake vuosittain ikäkausitarkastuksen yhteydessä. Tämä asiantuntija tieto täydentää ja sitä hyödynnetään lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan laadittaessa. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmana käytetään Daisyyn sisältävää varhaiskasvatussuunnitelmaa. Asiantuntijalta saatu palaute kirjataan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan (neuvolapalaute, Kettu-testi, Esikko-lomake ym.)

Toimintavuoden päätteeksi suunnitelmat tulostetaan ja arkistoidaan varhaiskasvatuksen arkistonmuodostussuunnitelman mukaan varhaiskasvatustoimistoon. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman liitteeksi lisätään tarvittaessa lapsen lääkehoitosuunnitelma. Huoltajien kanssa täytetään siirtolomake lapsen siirtyessä esiopetukseen ja perusopetukseen. Tiedonsiirto tapahtuu niveltä välillä (varhaiskasvatuksesta esiopetukseen ja esiopetuksesta perusopetukseen) tiedonsiirtolomaketta käyttäen yhteisyyssä huoltajan kanssa. Varhaiskasvatuksen henkilökuntaa sitoo velvoite siirtää lapsen varhaiskasvatuksen järjestämisen kannalta oleellisia asioita myös ilman huoltajien suostumusta kuten esim. lapsen tukitoimet ja lapsen sosiaaliset- ja ryhmätaidot. Varhaiskasvatuksen järjestäjillä on oikeus saada tarvittavia tietoja lapsesta myös muilta toimijoilta, kuten terveyst- ja sosiaalipalveluista.

Lapsen siirtyessä toiseen kuntaan alkuperäinen varhaiskasvatussuunnitelma arkistoidaan varhaiskasvatustoimistoon. Yksityisen varhaiskasvatuksen lapsen varhaiskasvatussuunnitelmat toimitetaan vuosittain kuntaan arkistoitavaksi.

2. Varhaiskasvatuksen tehtävä ja yleiset tavoitteet

Varhaiskasvatus on yhteiskunnallinen palvelu, jolla on monia tehtäviä. Varhaiskasvatuksen tehtävä on edistää lasten kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä ja oppimista yhteistyössä huoltajien kanssa. Varhaiskasvatus edistää lasten tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta ja ehkäisee syrjäytymistä ja eriarvoistumista. Varhaiskasvatuksessa opitut tiedot ja taidot vahvistavat lasten osallisuutta sekä aktiivista toimijuutta yhteiskunnassa. Lisäksi varhaiskasvatus tukee huoltajia kasvatustyössä³⁴ sekä mahdollistaa heidän osallistumisensa työelämäänsä tai opiskeluun.

2.1 Varhaiskasvatuksen järjestämistä ohjaavat velvoitteet

Kunta on velvollinen järjestämään varhaiskasvatusta niin laajasti ja sellaisin toimintamuodoin kuin kunnassa on tarvetta. Varhaiskasvatus on pyrittävä järjestämään lähellä palvelun käyttäjiä ja

³⁴ Varhaiskasvatuslaki 3 §

paikallisia tarpeita vastaavina aukioloaikoina³⁵. Varhaiskasvatusta voidaan varhaiskasvatustlain mukaan toteuttaa päiväkotitoimintana, perhepäivähoitona tai avoimena varhaiskasvatustoimintana³⁶. Laissa säädetty lapsen oikeus varhaiskasvatukseen³⁷ koskee päiväkodissa tai perhepäivähoidossa annettavaa varhaiskasvatusta. Huoltaja päättää lapsen osallistumisesta varhaiskasvatukseen. Esiopetuksessa olevalla lapsella tulee olla mahdollisuus osallistua varhaiskasvatukseen lain oikeuttamalla tavalla³⁸.

Kunta tai kuntayhtymä voi järjestää varhaiskasvatuksen itse tai hankkia varhaiskasvatustalveluja julkiselta tai yksityiseltä palvelujen tuottajalta. Hankittaessa varhaiskasvatustalveluja muilta palvelujen tuottajilta kunnan tai kuntayhtymän on varmistuttava siitä, että hankittavat palvelut vastaavat sitä tasoa, jota edellytetään vastaavalta kunnalliselta toiminnalta. Varhaiskasvatuksen järjestäjä vastaa siitä, että sen hankkimat palvelut järjestetään varhaiskasvatusta koskevien säästösten sekä varhaiskasvatustsuunnitelman perusteiden mukaisesti³⁹. Varhaiskasvatuksen valvontaviranomaisia⁴⁰ ovat kunnan tai kuntayhtymän järjestämän ja tuottaman varhaiskasvatuksen osalta Lupa ja valvontavirasto. Yksityisen palveluntuottajan ohjauksesta, neuvonnasta ja valvonnasta⁴¹ vastaavat kunnan toimielin tai sen määräämä viranhaltija, sekä Lupa ja valvontavirasto. Varhaiskasvatuksen henkilöstöllä on ilmoitusvelvollisuus huomattessaan epäkohdan tai ilmeisen epäkohdan uhan lapsen varhaiskasvatuksen toteuttamisessa, ja ilmoituksen vastaanottaneen varhaiskasvatuksen toimipaikan toiminnasta vastaavan henkilön tulee viivytyksettä käynnistää tarvittavat toimet epäkohdan tai ilmeisen epäkohdan uhan poistamiseksi.

Kunnan on huolehdittava siitä, että lapsi voi saada varhaiskasvatusta lapsen äidinkielenä olevalla suomen, ruotsin tai saamen kielellä⁴². Muista kielistä määrätään luvussa 4.6.

Varhaiskasvatuksen järjestämistä ohjaavat velvoitteet perustuvat Suomen perustuslakiin, varhaiskasvatustlakiin ja varhaiskasvatuksesta annettuun valtioneuvoston asetukseen⁴³ sekä Varhaiskasvatustsuunnitelman perusteisiin. Varhaiskasvatukseen sovelletaan myös hallintolakia⁴⁴ ja lakia viranomaisen toiminnan julkisuudesta⁴⁵. Suomen perustuslain mukaan ketään ei saa ilman hyväksyttävää perustetta asettaa eri asemaan sukupuolen, iän, alkuperän, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, terveydentilan, vammaisuuden tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella⁴⁶. Varhaiskasvatuksen järjestämisessä on otettava huomioon myös velvoitteet, jotka tulevat muusta lainsäädännöstä sekä kansainvälisistä sopimuksista, joihin Suomi on sitoutunut.

³⁵ Varhaiskasvatustlaki 5 § 4 momentti

³⁶ Varhaiskasvatustlaki 1 §

³⁷ Varhaiskasvatustlaki 12 §

³⁸ Varhaiskasvatustlaki 1 ja 12 §

³⁹ Varhaiskasvatustlaki 5 § 2 momentti

⁴⁰ Varhaiskasvatustlaki 50, 52 ja 53 §

⁴¹ Varhaiskasvatustlaki 50 ja 52 §

⁴² Varhaiskasvatustlaki 8 § ja HE 40/2018 vp, s. 89

⁴³ Valtioneuvoston asetus varhaiskasvatuksesta (753/2018)

⁴⁴ Hallintolaki (434/2003)

⁴⁵ Laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta (621/1999)

⁴⁶ Suomen perustuslaki (731/1999) 6 §

Tällaisia ovat muun muassa yhdenvertaisuuslaki⁴⁷, tasa-arvolaki⁴⁸, Euroopan ihmisoikeussopimus⁴⁹, YK:n lapsen oikeuksien sopimus⁵⁰, YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista⁵¹, YK:n julistus alkuperäiskansojen oikeuksista⁵² sekä YK:n kestävän kehityksen tavoitteet⁵³.

Varhaiskasvatukseen osallistuvalla lapsella on oikeus saada tukea⁵⁴, riippumatta varhaiskasvatuksen järjestäjästä⁵⁵. Varhaiskasvatusta järjestetään ja kehitetään inklusioperiaatteen mukaisesti, jolloin kaikilla lapsilla on oikeus osallistua yhdessä varhaiskasvatukseen esimerkiksi tuen tarpeista, vammaisuudesta tai kulttuurisesta taustasta riippumatta. Varhaiskasvatuksen järjestäjän on tarpeen mukaan toimittava yhteistyössä sosiaali- ja terveydenhuollosta vastaavien tahojen kanssa lapsen tarvitseman tuen ja palvelujen⁵⁶ kokonaisuuden arvioimiseksi, suunnittelemiseksi ja toteuttamiseksi (katso luku 3.3).

Kun lapsi tarvitsee kehitykseensä, oppimiseensa ja hyvinvointiinsa tukea (myöhemmin lapsen tuki) ja saa sosiaali- ja terveydenhuollon tukitoimia ja palveluja, tällöin sovelletaan varhaiskasvatuslakia⁵⁷, sosiaalihuoltolakia⁵⁸, vammaispalvelulakia⁵⁹, kehitysvammaisten erityishuollosta annettua lakia⁶⁰ ja terveydenhuoltolakia⁶¹ sekä mitä sosiaali- ja terveydenhuollon palveluista muualla laissa säädetään.

Varhaiskasvatuksen valtakunnallisista tavoitteista säädetään varhaiskasvatuslaissa. Tavoitteet ohjaavat perusteiden sekä paikallisen ja lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadintaa, toteuttamista ja arviointia.

Varhaiskasvatuslain⁶² mukaan varhaiskasvatuksen tavoitteena on

- 1) edistää jokaisen lapsen iän ja kehityksen mukaista kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä, terveyttä ja hyvinvointia;
- 2) tukea lapsen oppimisen edellytyksiä ja edistää elinikäistä oppimista ja koulutuksellisen tasa-arvon toteuttamista inklusiivisten periaatteiden mukaisesti;
- 3) toteuttaa lapsen leikkiin, liikkumiseen, taiteisiin ja kulttuuriperintöön perustuvaa monipuolista pedagogista toimintaa ja mahdollistaa myönteiset oppimiskokemukset;

⁴⁷ Yhdenvertaisuuslaki (1325/2014)

⁴⁸ Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta (609/1986)

⁴⁹ Euroopan ihmisoikeussopimus 1990

⁵⁰ YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista 1989 (59/1991)

⁵¹ YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista 2007 (27/2016)

⁵² YK:n julistus alkuperäiskansojen oikeuksista 2007

⁵³ Kestävän kehityksen tavoitteet – Agenda 2030. YK:n yleiskokous 2015

⁵⁴ Varhaiskasvatuslaki 15 a §

⁵⁵ Kunta, kuntayhtymä tai yksityinen palveluntuottaja, ks. luku 1.1

⁵⁶ Varhaiskasvatuslaki 7 §

⁵⁷ Varhaiskasvatuslaki 15 a §

⁵⁸ Sosiaalihuoltolaki (1301/2014)

⁵⁹

⁶⁰ Laki kehitysvammaisten erityishuollosta (519/1977)

⁶¹ Terveystenhuoltolaki (1326/2010)

⁶² Varhaiskasvatuslaki 3 §

- 4) varmistaa kehittävä, oppimista edistävä, terveellinen ja turvallinen varhaiskasvatusympäristö;
- 5) turvata lasta kunnioittava toimintatapa ja mahdollisimman pysyvät vuorovaikutussuhteet lasten ja varhaiskasvatushenkilöstön välillä;
- 6) antaa kaikille lapsille yhdenvertaiset mahdollisuudet varhaiskasvatukseen, edistää yhdenvertaisuutta ja sukupuolten tasa-arvoa sekä antaa valmiuksia ymmärtää ja kunnioittaa yleistä kulttuuriperinnettä sekä kunkin kielellistä, kulttuurista, uskonnollista ja katsomuksellista taustaa;
- 7) tunnistaa lapsen yksilöllisen tuen tarve ja järjestää tarkoituksenmukaista tukea varhaiskasvatuksessa tarpeen ilmettyä tarvittaessa monialaisessa yhteistyössä;
- 8) kehittää lapsen yhteistyö- ja vuorovaikutustaitoja, edistää lapsen toimimista vertaisryhmässä sekä ohjata eettisesti vastuulliseen ja kestävään toimintaan, toisten ihmisten kunnioittamiseen ja yhteiskunnan jäsenyyteen;
- 9) varmistaa lapsen mahdollisuus osallistua ja saada vaikuttaa itseään koskeviin asioihin;
- 10) toimia yhdessä lapsen sekä lapsen vanhemman tai muun huoltajan kanssa lapsen tasapainoisen kehityksen ja kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin parhaaksi sekä tukea lapsen vanhempaa tai muuta huoltajaa kasvatustyössä.

Varhaiskasvatuksen järjestäjällä on velvollisuus kertoa huoltajille⁶³ varhaiskasvatuksen tavoitteista ja toiminnasta sen eri toimintamuodoissa myös jo ennen kuin lapselle haetaan⁶⁴ varhaiskasvatuspaikkaa. Huoltajalle järjestetään mahdollisuus⁶⁵ osallistua ja vaikuttaa lapsensa varhaiskasvatukseen. Lisäksi huoltajalle annetaan mahdollisuus saada tietoa lapsen varhaiskasvatuspäivästä. Huoltajan osallistumisesta lapselle mahdollisesti annettavan tuen suunnitteluun ja arviointiin kuvataan tarkemmin luvussa 5.

Lasten osallistuminen varhaiskasvatukseen vaihtelee perheiden valinnan, lasten lakisääteisen oikeuden ja varhaiskasvatuksen järjestäjän päätöksen mukaan⁶⁶. Tämä tulee ottaa huomioon paikallisten suunnitelmien laatimisessa.

Varhaiskasvatuksessa oppimisympäristön on oltava kehittävä, oppimista edistävä sekä terveellinen ja turvallinen lapsen ikä ja kehitys huomioon ottaen. Toimitilojen ja toimintavälineiden on oltava asianmukaisia, ja niissä on huomioitava esteettömyys⁶⁷. Päiväkodissa tai perhepäivähoidossa olevalle lapselle on tarjottava täysipainoista ravintoa. Ruokailun on oltava tarkoituksenmukaisesti järjestetty ja ohjattu.⁶⁸ Varhaiskasvatus on uskonnollisesti, katsomuksellisesti ja puoluepoliittisesti sitouttamatonta. Varhaiskasvatusta ei saa käyttää kaupallisen vaikuttamisen kanavana.

⁶³ Varhaiskasvatuslaki 16 §

⁶⁴ Varhaiskasvatuslaki 17 §

⁶⁵ Varhaiskasvatuslaki 20 §

⁶⁶ Varhaiskasvatuslaki 12 ja 19 §

⁶⁷ Varhaiskasvatuslaki 10 §

⁶⁸ Varhaiskasvatuslaki 11 §

Vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuvaa varhaiskasvatusta tarkennetaan luvussa 6.

Varhaiskasvatuksessa noudatetaan henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista ja mitoituksesta annettuja säädöksiä⁶⁹. Kunnan käytettävissä on oltava varhaiskasvatuksessa esiintyvää tarvetta vastaavasti varhaiskasvatuksen erityisopettajan palveluja⁷⁰. Henkilöstön kelpoisuuksia koskevista siirtymäsäännöksistä säädetään varhaiskasvatuslaissa⁷¹.

Varhaiskasvatuksessa otetaan huomioon työsuojeluun ja turvallisuuteen liittyvät säännökset, henkilötietojen käsittelyä ja tietosuojaa koskevat säännökset sekä lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämistä ohjaavat lait. Lapsia suojataan väkivallalta, kiusaamiselta ja muulta häirinnältä suunnitelmallisen ennaltaehkäisemisen sekä välittömän puuttumisen avulla (Luku 3.1)⁷². Turvallisuuden edistämisen tulee olla suunnitelmallista ja säännöllisesti arvioitua.

Kunnan on varhaiskasvatusta järjestäessään toimittava yhteistyössä opetuksesta, liikunnasta ja kulttuurista, sosiaalihuollosta, lastensuojelusta, lastenneuvolatoiminnasta ja muusta terveydenhuollosta vastaavien sekä muiden tarvittavien tahojen kanssa⁷³. Varhaiskasvatuksen henkilöstöä velvoittavat myös säännökset, jotka koskevat sosiaalihuoltopalveluihin ohjaamista ja lastensuojeluilmoituksen tekemistä⁷⁴.

2.2 Varhaiskasvatuksen toimintamuodot

Varhaiskasvatuksen toimintamuodot ovat päiväkotitoiminta, perhepäivähoito sekä avoin varhaiskasvatustoiminta. Varhaiskasvatuslain ja varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden tavoitteet ohjaavat kaikkia varhaiskasvatuksen toimintamuotoja. Varhaiskasvatuslaissa määritellään, mitkä lain kohdat koskevat avointa varhaiskasvatusta⁷⁵. Varhaiskasvatuksen toimintamuodot eroavat toisistaan. Esimerkiksi oppimisympäristöt, resurssit, henkilöstön koulutus ja kelpoisuusvaatimukset, henkilöstörakenne, lapsiryhmien koko sekä lasten ja henkilöstön välinen suhdeluku vaihtelevat. Myös tuen antamisen mahdollisuudet vaihtelevat. Eri toimintamuotojen ominaispiirteet otetaan huomioon paikallista varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa ja tavoitteita täsmennetään toimintamudoittain. Varhaiskasvatuksen lapsiryhmät ja henkilöstörakenne⁷⁶ tulee muodostaa siten, että varhaiskasvatukselle asetetut tavoitteet voidaan saavuttaa.

⁶⁹ Varhaiskasvatuslaki 25–33 § ja 75 § ja valtioneuvoston asetus varhaiskasvatuksesta (753/2018)

⁷⁰ Varhaiskasvatuslaki 25 §

⁷¹ Varhaiskasvatuslaki 75 §

⁷² Varhaiskasvatuslaki 10 §

⁷³ Varhaiskasvatuslaki 7 §

⁷⁴ Sosiaalihuoltolaki (1301/2014) 35 § ja lastensuojelulaki (417/2007) 25 § (88/2010) ja 25 a § (1302/2014)

⁷⁵ Varhaiskasvatuslaki 1 §

⁷⁶ Varhaiskasvatuslaki 34, 35 ja 38 §

On tärkeää, että huoltajat saavat riittävästi tietoa kaikkien toimintamuotojen sisällöistä ja ominaispiirteistä. Kunnan on järjestettävä ohjausta ja neuvontaa huoltajille tarjolla olevista varhaiskasvatuspalveluista. Tarvittaessa huoltajan kanssa keskustellaan siitä, mikä varhaiskasvatuksen toimintamuoto ja laajuus vastaavat lapsen tarpeita ja etua. Neuvontaa ja ohjausta annetaan varhaiskasvatuspalveluihin hakeuduttaessa, sekä lapsen jo ollessa palvelujen piirissä.⁷⁷

Päiväkodeissa toteutettava varhaiskasvatus on yleisin varhaiskasvatuksen toimintamuuodoista. Päiväkodeissa toiminta on ryhmämuotoista. Lapsiryhmät voidaan muodostaa eri tavoin ottaen huomioon esimerkiksi lasten ikä, sisarusuhteet tai tuen tarve. Ryhmien tulee olla pedagogisesti tarkoituksenmukaisia ja niiden muodostamisessa noudatetaan henkilöstön mitoituseseen ja ryhmien enimmäiskokoon sekä tukeen liittyviä säännöksiä⁷⁸. Päiväkotien henkilöstön moniammatillisuus on laadukkaan varhaiskasvatuksen voimavara, kun kaikkien koulutus ja osaaminen on käytössä sekä vastuut, tehtävät ja ammattiroolit toteutuvat tarkoituksenmukaisella tavalla. Päiväkodeilla tulee olla toiminnasta vastaava johtaja⁷⁹.

Varhaiskasvatuslaki korostaa pedagogiikan merkitystä ja samalla varhaiskasvatuksen opettajien ja erityisopettajien pedagogista vastuuta⁸⁰. Kokonaisvastuu lapsiryhmien toiminnan suunnittelusta, toiminnan suunnitelmallisuuden ja tavoitteellisuuden toteutumisesta sekä toiminnan arvioinnista ja kehittämisestä on varhaiskasvatuksen opettajilla. Varhaiskasvatuksen opettajat, erityisopettajat, sosionomit, lastenhoitajat ja muu varhaiskasvatuksen henkilöstö suunnittelevat, toteuttavat, arvioivat ja kehittävät toimintaa yhteistyössä.

Perhepäivähoito on pienessä ryhmässä toteutettavaa varhaiskasvatusta. Sitä järjestetään perhepäiväkodissa, joka voi olla yksityiskoti tai muu kodinomainen hoitopaikka⁸¹. Perhepäivähoitoa voidaan järjestää yhden tai kahden hoitajan toteuttamana tai erityistapauksissa kolmen hoitajan yhteisesti toteuttamana varhaiskasvatuksena⁸². Perhepäiväkotien henkilöstömäärässä sekä muodostettaessa lapsiryhmiä tulee ottaa huomioon vammaiset ja muuten tukea tarvitsevat lapset⁸³. Perhepäivähoitajat vastaavat oman ryhmänsä toiminnasta. Pedagoginen johtaminen ja toiminnan ohjaus tukee perhepäivähoitajien tavoitteellista toiminnan suunnittelua ja toteuttamista.

Avoimen varhaiskasvatustoiminnan toteutus ja painopisteet vaihtelevat varhaiskasvatuksen järjestäjän päätösten mukaan. Avointa varhaiskasvatustoimintaa voidaan järjestää esimerkiksi leikkipuisto- tai kerhotoimintana. Toiminta on ohjattua ja tavoitteellista. Avoin varhaiskasvatustoiminta voi tarjota esimerkiksi ulkoilua, leikkiä, taide- tai liikuntakasvatusta. Lisäksi

⁷⁷ Varhaiskasvatuslaki 4 ja 16 §

⁷⁸ Varhaiskasvatuslaki 34–38 §

⁷⁹ Varhaiskasvatuslaki 25 §

⁸⁰ Varhaiskasvatuslaki 2, 25 ja 35 §

⁸¹ Varhaiskasvatuslaki 1 ja 38 §

⁸² Valtioneuvoston asetus varhaiskasvatuksesta (753/2018) 2 §

⁸³ Varhaiskasvatuslaki 38 §

avoin varhaiskasvatustoiminta voi tarjota huoltajille ohjattua yhdessäoloa lasten kanssa sekä muita sosiaalisia kontakteja. Avoimen toiminnan tulee olla suunniteltua, jotta varhaiskasvatuslain tavoitteet voidaan ottaa siinä huomioon. Tavoitteet tulee ottaa sitä kattavammin ja laajalaisemmin huomioon, mitä säännöllisemmin ja useammin lapset toimintaan osallistuvat. Toiminnan luonteen mukaan tietyt tavoitteet voivat painottua muita enemmän.⁸⁴

Vuorohoitoa on järjestettävä tarpeen mukaisessa laajuudessa lapselle, joka tarvitsee sitä huoltajan työssäkäynnin tai opiskelun vuoksi. Vuorohoitoa voidaan järjestää iltaisin, viikonloppuisin ja öisin päiväkotitoimintana tai perhepäivähoitona. Vuorohoidossa lasten osallistuminen varhaiskasvatukseen on usein epäsäännöllistä. Tämä tulee huomioida pedagogisen toiminnan ja lapselle annettavan tuen suunnittelussa ja toteuttamisessa.⁸⁵

Oikeus varhaiskasvatukseen alkaa sen kuukauden alusta, kun lapsi täyttää 9 kuukautta.

Kunnallisen varhaiskasvatuksen lisäksi Keminmaassa toimii yksityinen palveluntuottaja luontopäiväkoti Pilke Virta. Yksityinen varhaiskasvatus on yritysten, yhteisöjen tai järjestöjen tuottamaa, kaupungin valvomaa ja varhaiskasvatuslain säätlemää toimintaa. Palveluun voi hakea kunnan tulosidonnaista palveluseteliä tai yksityisen hoidontuen kuntalisää (perhe toimii työnantajana).

Varhaiskasvatuksen toimintamuotoja ovat:

- *varhaiskasvatus*
- *esiopetus*
- *vuorohoito*
- *perhepäivähoito*

Keminmaassa varhaiskasvatusta järjestetään päiväkodeissa ja perhepäivähoidossa. Esiopetusta annetaan pääsääntöisesti koulujen yhteydessä sijaitsevilla päiväkodeilla. Varhaiskasvatuksessa on erilaisia toimintamuotoja (päivähoito, vuorohoito, perhepäivähoito), tavoitteet ja varhaiskasvatussuunnitelma ovat kaikissa samat. Eri toimintamuodot tekevät yhteistyötä keskenään niin vierailemalla toisissa yksiköissä tai hyödyntäen virtuaalisia tapaamisia. Lapsella on oikeus saada tarvitsemansa tuki varhaiskasvatuksen järjestäjästä tai palveluntuottajasta riippumatta.

⁸⁴ Varhaiskasvatuslaki 3 § 2 momentti ja HE 40/2018 vp, s.85

⁸⁵ Varhaiskasvatuslaki 13 §

Toiminta varhaiskasvatussyksiköissä tapahtuu pienryhmissä. Ryhmät toimivat yhteistyössä käyttäen varhaiskasvatussyksikön sisä- ja ulkotiloja monipuolisesti porrastaen siirtymät ja ulkoilut. Pienryhmiä suunniteltaessa huomioidaan lasten kaverisuhteet ja kasvun ja oppimisen tuen tarpeet.

Henkilöstön vastuut, työnjako ja työvuorot suunnitellaan niin, että ne pedagogisesti vastaavat lasten tarpeita. Varhaiskasvatuksen opettajien työaika sijoittuu pääsääntöisesti hetkeen, jolloin lapsia on eniten läsnä ja se on pedagogisesti perusteltua.

Perhepäivähoito tapahtuu hoitajan omassa kodissa. Perhepäivähoitajalla on hoidossaan samanaikaisesti enintään neljä alle kouluikäistä lasta. Perhepäivähoito on kodinomaista, pienessä ryhmässä tapahtuvaa varhaiskasvatusta. Perhepäivähoitajat laativat toimintasuunnitelmallisen ryhmävasun toimintavuodeksi ja jokaiselle lapselle varhaiskasvatussuunnitelman yhteistyössä huoltajien kanssa. Kunnallisen perhepäivähoidon varahoito toteutuu pääsääntöisesti toisilla perhepäivähoitajilla ja päiväkodeissa.

Vuorohoidolla tarkoitetaan arkisin ennen kello 6.15 ja 17.30 jälkeen, viikonloppuisin tai ympärivuorokautisesti järjestettävää hoitoa. Tämä asettaa erityisiä vaatimuksia suunnitelmallisen varhaiskasvatuksen toteuttamiselle ja lapselle annettavan tuen suunnittelussa ja toteuttamisessa. Lapselle pyritään rakentamaan säännöllinen päivärytmi vaihtelevista hoitoajoista huolimatta. Vuorohoitoa tarjotaan vuorohoidonperiaatteiden mukaisesti (SIV § 311/23.11.2022) vain lapsille, joiden kaikki samassa taloudessa (yhteistaloudessa) asuvat huoltajat ovat vuorotyössä. Esiopetus on osa varhaiskasvatusta. Sen järjestämistä ja toteuttamista säätelevät perusopetusta koskevat lait ja asetukset, varhaiskasvatuslaki, esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet ja paikallinen esiopetuksen opetussuunnitelma. Keminmaan kunnan esiopetuksen opetussuunnitelmassa kuvataan tarkemmin esiopetuksen toteuttamisen periaatteet. Lapsella on oikeus saada maksutonta esiopetusta 4 h/päivä oppivelvollisuutta edeltävänä vuonna. Esiopetus järjestetään osana varhaiskasvatuspalveluita päiväkodeissa.

2.3 Varhaiskasvatus osana lapsen kasvun ja oppimisen polkua

Varhaiskasvatus on tärkeä osa lapsen kasvun ja oppimisen polkua. Varhaiskasvatus luo perustaa elinikäiselle oppimiselle. Lapsi tuo varhaiskasvatukseen mukanaan aiemman elämäkokemuksensa, jossa merkittävänä tekijänä ovat huoltaja ja lapsen väliset vuorovaikutus- ja kiintymyssuhteet. Henkilöstön tehtävänä on luoda luottamuksellinen suhde lapseen. Huoltajan ja henkilöstön välinen yhteistyö tuo lapsen elämään jatkuvuutta ja turvallisuutta. Keskusteltaessa lapsen varhaiskasvatuksen tavoitteista avoin, arvostava ja tasavertainen kohtaaminen on tärkeää. Säännöllinen yhteistyö on oleellista, jotta perheiden ja henkilöstön yhteinen kasvatustehtävä muodostaa lapsen kannalta mielekkään kokonaisuuden.

Lapsuuden merkityksen ymmärtäminen sekä tietämys lasten kasvusta, kehityksestä ja oppimisesta ovat pedagogisen toiminnan perustaa. Yhtä tärkeää on tuntea jokainen lapsi ja ottaa huomioon hänen yksilöllinen kehityksensä. Lapsen tunteminen edellyttää mahdollisimman pysyviä vuorovaikutussuhteita henkilöstön ja lasten välillä⁸⁶.

Varhaiskasvatus ja siihen kuuluva esiopetus sekä perusopetus muodostavat lapsen kehityksen ja oppimisen kannalta johdonmukaisesti etenevän kokonaisuuden ja perustan elinikäiselle oppimiselle. Laadukkaan kokonaisuuden lähtökohtana on, että varhaiskasvatuksen sekä esi- ja perusopetuksen henkilöstö tuntee koulutusjärjestelmän sekä sen eri vaiheiden keskeiset tavoitteet, ominaispiirteet ja käytännöt. Lasten hyvinvoinnin sekä kehityksen ja oppimisen sujuvuuden vuoksi myös siirtymävaiheet suunnitellaan ja niitä arvioidaan.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä luo yhteistyön rakenteet ja tiedon siirron käytännöt, joiden avulla siirtymät kotoa varhaiskasvatukseen, varhaiskasvatuksen aikana sekä varhaiskasvatuksesta esiopetukseen ja sieltä perusopetukseen ovat mahdollisimman sujuvia. Siirtymävaiheissa tehdään huoltajan kanssa yhteistyötä lapsen edun mukaisesti. Tietojen siirtämisessä voidaan hyödyntää varhaiskasvatuksen aikana koottuja dokumentteja, joissa kuvataan lapsen kehitystä ja oppimista, sekä lapselle laadittua varhaiskasvatussuunnitelmaa. Tiedon siirrosta noudatetaan voimassa olevia säädöksiä.⁸⁷

Varhaiskasvatuksen aloituksen prosessi

⁸⁶ Varhaiskasvatuslaki 3 § 1 momentti 5 kohta

⁸⁷ Esimerkiksi varhaiskasvatuslaki 40–42 §

Varhaiskasvatuksen, esiopetuksen ja perusopetuksen esihenkilöt työskentelevät yhtenäisen ja toimivan toimintakulttuurin sekä sujuvan tiedonsiirron kehittämiseksi.

2.4 Arvoperusta

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden arvoperustan yleisperiaatteina ovat lapsen edun ensisijaisuus, lapsen oikeus hyvinvointiin, huolenpitoon ja suojeluun, lapsen mielipiteen huomioon ottaminen sekä yhdenvertaisen ja tasa-arvoisen kohtelun vaatimus, inklusiiviset periaatteet ja lapsen syrjintäkielto YK:n Lapsen oikeuksien sopimuksen⁸⁸, varhaiskasvatuslain⁸⁹ ja YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevan yleissopimuksen mukaisesti⁹⁰.

Lapsuuden itseisarvo

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on suojella ja edistää lasten oikeutta hyvään ja turvalliseen lapsuuteen. Varhaiskasvatus perustuu käsitykseen lapsuuden itseisarvosta. Jokainen lapsi on ainutlaatuinen ja arvokas juuri sellaisena kuin hän on. Jokaisella lapsella on oikeus tulla kuulluksi, nähdyksi, huomioon otetuksi ja ymmärretyksi omana itsenään sekä yhteisönsä jäsenenä.

Ihmisenä kasvamisen

Varhaiskasvatus perustuu elämän, kestävän elämäntavan ja ihmisoikeuksien kunnioittamiseen sekä ihmisarvon loukkaamattomuuteen. Henkilöstö tukee lasten kasvua ihmisyyteen, jota kuvaa pyrkimys totuuteen, hyvyyteen ja kauneuteen sekä oikeudenmukaisuuteen ja rauhaan. Varhaiskasvatuksessa arvostetaan sivistystä, mikä ilmenee tavassa suhtautua itseän, muihin ihmisiin, ympäristöön ja tietoon sekä tavassa ja tahdossa toimia oikein. Henkilöstö ohjaa lapsia toimimaan arvoperustan mukaisesti sekä keskustelemaan arvoista ja ihanteista. Varhaiskasvatuksessa kiusaamista, rasismia tai väkivaltaa ei hyväksytä missään muodossa eikä keneltäkään. Henkilöstön tehtävänä on aktiivisesti puuttua kiusaamiseen, rasismiin ja väkivaltaan. Henkilöstö huolehtii, että jokainen lapsi kokee varhaiskasvatuksessa olonsa turvalliseksi, eikä tule ulossuljetuksi.

Lapsen oikeudet

Lapsella on oikeus ilmaista itseään, mielipiteitään ja ajatuksiaan sekä tulla ymmärretyksi niillä ilmaisun keinoilla, joita hänellä on. Jokaisella lapsella on oikeus hyvään opetukseen, huolenpitoon ja kannustavaan palautteeseen. Lapsella on oikeus leikkiä, oppia leikkien ja iloita oppimastaan sekä rakentaa käsitystä itsestään, identiteetistään ja maailmasta omien lähtökohtiensa mukaisesti. Lapsella on oikeus yhteisöllisyyteen ja ryhmään kuulumiseen. Lapsella on oikeus saada riittävä ja

⁸⁸ YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista 1989 (59/1991)

⁸⁹ Varhaiskasvatuslaki 20 §

⁹⁰ YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista 27/2016

oikea-aikaista tukea varhaiskasvatuksessa⁹¹. Lapsella on oikeus saada tietoa monipuolisesti, käsitellä tunteita ja ristiriitoja sekä kokeilla ja opetella uusia asioita.⁹²

Yhdenvertaisuus, tasa-arvo ja moninaisuus

Varhaiskasvatus edistää suomalaisen yhteiskunnan demokraattisia arvoja, kuten yhdenvertaisuutta, tasa-arvoa ja moninaisuutta. Lapsilla tulee olla mahdollisuus kehittää taitojaan ja tehdä valintoja esimerkiksi sukupuolesta, syntyperästä, kulttuuritaustasta tai muista henkilöön liittyvistä syistä riippumatta. Henkilöstön tulee luoda moninaisuutta kunnioittava ilmapiiri. Varhaiskasvatus rakentuu moninaiselle kulttuuriperinnölle, joka muotoutuu edelleen lasten, heidän huoltajiensa sekä henkilöstön vuorovaikutuksessa.

Perheiden monimuotoisuus

Ammatillinen, avoin ja kunnioittava suhtautuminen monimuotoisiin perheisiin ja perheiden erilaisiin kieliin, kulttuureihin, katsomuksiin ja uskontoihin, perinteisiin sekä kasvatusnäkemyskiin luo edellytyksiä hyvälle kasvatussyhteistyölle⁹³. Lasten perheidentiteettiä ja perhesuhteita tuetaan siten, että jokainen lapsi voi kokea oman perheensä arvokkaaksi.

Terveellinen ja kestävä elämäntapa

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on ohjata lapsia terveyttä ja hyvinvointia edistäviin elämäntapoihin. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia kehittää tunnetaitojaan ja esteettistä ajatteluaan. Varhaiskasvatuksessa tunnistetaan ja noudatetaan kestävä elämäntavan periaatteita niin, että sosiaalinen, kulttuurinen, taloudellinen ja ekologinen ulottuvuus huomioidaan. Varhaiskasvatus luo perustaa ekososiaaliselle sivistykselle niin, että ihminen ymmärtää ekologisen kestävyuden olevan edellytys sosiaaliselle kestävyydelle ja ihmisoikeuksien toteutumiselle.

Lapsuus on merkityksellinen aika ihmisen elämässä. Lapsuus on minuuden muotoutumisen aikaa. Lapsella on oikeus kunnioitukseen ja arvostukseen sellaisena kuin hän on. Lapsella on oikeus leikkiä, oppia leikkien ja iloita oppimastaan. Lapsella on oikeus omaan yksilölliseen kasvuun ja kehitykseen

⁹¹ Varhaiskasvatuslaki 15 a §

⁹² YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista 1989 (59/1991)

⁹³ Varhaiskasvatuslaki 3 § 1 momentti 6 kohta

omassa tahdissa. Lapsi on aktiivinen tiedonhakija, utelias ja loputtoman innostunut. Hänen ajatuksensa, kysymyksensä ja toiveensa ovat tärkeitä ja merkityksellisiä. Aikuinen suhtautuu niihin kunnioittaen ja arvostaen. Itse oivaltamalla, kokeilemalla ja keksimällä lapsi rakentaa käsitystä itsestään ja identiteetistään. Arvopohdinnan tulee olla jatkuvaa, ettei arvoista tule itsestäänselvyyksiä ja arjessa näkymättömiä, vaan niin, että arvot vaikuttavat jokapäiväisissä valinnoissa, motivoivat toimintaa, ohjaavat käyttäytymistä ja sitouttavat.

Keminmaan varhaiskasvatuksessa lapsuuden merkitys näkyy tärkeänä mm. osallisuuden huomioimisena arjen toiminnoissa. Lasta ja lapsen mielipiteitä kuullaan ja niitä huomioidaan arjessa. Lasta kannustetaan ja tuetaan kasvussa ja kehityksessä yhteistyössä huoltajien kanssa. Lapsella on oikeus tukeen, vaikka huoltajat olisivat asiasta eri mieltä. Lastenkokouksissa harjoitellaan osallisuutta ja päätösten tekemistä. Lapsilla on mahdollisuus vaikuttaa toiminnansuunnitteluun ja he osallistuvat toiminnan arviointiin omalla ilmaisutavallaan, muun muassa osoittamalla, ilmeillä ja eleillään. Henkilöstö toimii mallina ja kuuntelee herkäällä korvalla lasten toiveita ja mielenkiinnon kohteita. Eleet, ilmeet ja sanaton viestintä huomioiden. Vuorovaikutuksessa huomioidaan aito läsnäolo, herkkyyks ja halu auttaa lasta vuorovaikutuksessa monikanavaisesti (kuvat, nonverbaali viestintä, tukiviittomat, strukturoitu päivärakenne).

Keminmaan kunnan arvoja ovat turvallisuus, vastuullisuus, yhdenvertaisuus ja yhteisöllisyys. Keminmaan varhaiskasvatuksen arvot perustuvat kunnan arvoihin. Turvallinen varhaiskasvatusympäristö luo pohjan kasvua ja oppimista tukevalle rauhalliselle ilmapiirille sekä lisää lasten ja henkilöstön hyvinvointia. Vastuullisuus omaa toimintaa ja lähiympäristöä kohtaan kehittyy vähitellen, kun lapset saavat kokemuksia yhdessä toimimisesta ja lähiympäristössä liikkumisesta. Yhdenvertaisuus sisältyy inklusiivisuuteen ja se näkyy kaikessa toiminnassa tasa-arvoisena kohteluna, avoimuutena, keskinäisenä luottamuksena ja kunnioituksena. Yhteisöllisyys tarkoittaa kuulumista omaan lapsiryhmään ja työyksikköön, osallisuuden vahvistamista sekä hyvän ilmapiirin vaalimista.

Varhaiskasvatuksen pedagogiset painopisteet vuonna 2026–2027 ovat leikki ja monipuoliset oppimisympäristöt, matematiikka sekä luonto ja kestävä kehitys. Lisäksi painotamme kaikessa toiminnassa säännöllistä ja monipuolista liikkumista.

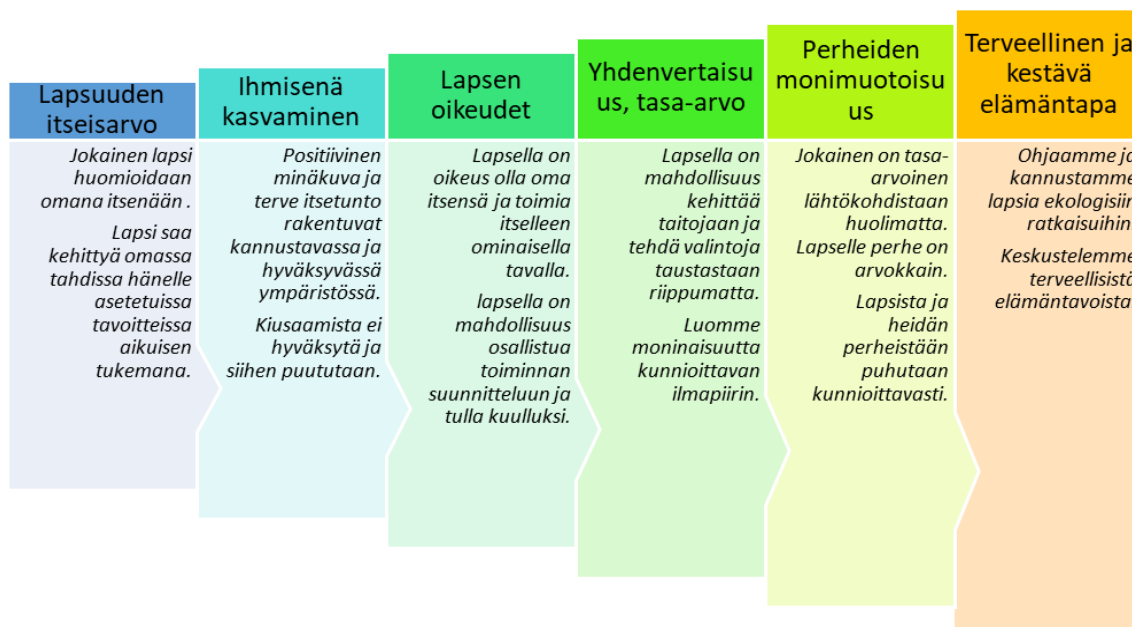
Keminmaassa luonto on lähellä liikkua ja toteuttaa kestävän kehityksen periaatteita. Luonnossa lapsille opitaan vastuullista toimintaa, liikkumisen tärkeyttä ja omia vaikuttamisen mahdollisuuksia tulevaan elämään. Liikunnallinen elämäntapa tukee lasten hyvinvointia ja luo pohjaa terveellisille elämäntavoille aikuisuudessa. Keminmaassa on tehty liikunnan vuosisuunnitelma tukemaan liikunnallista elämäntapaa.

Aikuiset ovat sensitiivisiä ja lasten tarpeet huomioidaan yksilöllisesti. Päiväjärjestyksellä ja aikuisten läsnäololla luodaan turvallinen ilmapiiri kaikille lapsille. Henkilöstö sitoutuu hyvään vuorovaikutukseen sekä laadukkaan pedagogiikan suunnitteluun. Hanketyöllä on tuettu mm. lasten tasa-arvoisen varhaiskasvatuksen toteutumista ja kehittämistä sekä kiusaamisen ennaltaehkäisyä.

Kiusaamisen ennaltaehkäisyyn on laadittu kiusaamisen ennaltaehkäisyn suunnitelma, joka on käytössä yksiköissä.

Jokainen on erilainen niin lapset kuin heidän perheensä, jokaisen erilaisuutta arvostetaan ja toteutetaan yhdenvertaista varhaiskasvatusta. Yhteisöllisyys korostuu ryhmien ja yksiköiden välisessä yhteistyössä. Niin aikuiset kuin lapsetkin suunnittelevat, toteuttavat ja arvioivat toimintaa yhdessä. Henkilöstö tukee lasten vertaissuhteiden muodostumista ja kaveri- ja leikkitaitoja.

Varhaiskasvatuksen henkilöstö arvioi vuosittain henkilöstölle suunnatussa laadunkyselyssä arvopohjaa ja miten arvot näkyvät arjessa. Tiimeissä keskustellaan esille nousevista asioista ja tehdään suunnitelmia, miten arvot näkyvät arjessa.

2.5 Oppimiskäsitys

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet on laadittu perustuen oppimiskäsitykseen, jonka mukaan lapset kasvavat, kehittyvät sekä oppivat vuorovaikutuksessa muiden ihmisten ja lähiympäristön kanssa. Oppimiskäsitys pohjautuu myös näkemykseen lapsesta aktiivisena toimijana. Lapset ovat synnynnäisesti uteliaita ja haluavat oppia uutta, kerrata ja toistaa asioita. Oppiminen on kokonaisvaltaista ja sitä tapahtuu kaikkialla. Siinä yhdistyvät tiedot, taidot, toiminta, tunteet, aistihavainnot, keholliset kokemukset, kieli ja ajattelu. Oppimista tapahtuu muun muassa lasten havainnoidessa ja tarkkaillen ympäristöään sekä jäljitellessä muiden toimintaa. Lapset oppivat

myös leikkien, liikkuen, tutkien, erilaisia työtehtäviä tehden, itseään ilmaisten sekä taiteisiin perustuvassa toiminnassa.

Varhaiskasvatuksessa oppimisen lähtökohtana ovat lasten aiemmat kokemukset, heidän mielenkiinnon kohteensa ja osaamisensa. On tärkeää, että uusilla opittavilla asioilla on yhteys lasten kehittyviin valmiuksiin sekä muuhun kokemusmaailmaan ja kulttuuriseen taustaan. Lapset oppivat parhaiten voidessaan hyvin ja kokiessaan olonsa turvallisiksi. Myönteiset tunnekokemukset ja vuorovaikutussuhteet edistävät oppimista. Vertaisryhmä ja kokemus yhteisöön kuulumisesta ovat lapsen oppimisen ja osallisuuden kannalta keskeisiä. Lasten tulee saada oppimiseensa henkilöstön ohjausta ja tukea. Lapsia kiinnostava, tavoitteellinen ja sopivasti haastava toiminta innostaa oppimaan lisää. Jokaisen lapsen tulee saada onnistumisen kokemuksia ja iloa omasta toiminnastaan sekä itsestään oppijana.

Leikki on varhaiskasvatusikäisten lasten oppimiselle merkityksellistä. Se on lasta motivoivaa ja iloa tuottavaa toimintaa, jossa lapset samalla oppivat monia taitoja ja omaksuvat tietoa. Varhaiskasvatuksessa tulee ymmärtää leikin itseisarvo lapselle sekä sen pedagoginen merkitys oppimisessa ja lasten kokonaisvaltaisessa kehityksessä ja hyvinvoinnissa.

2.6 Pedagogisesti painottunut kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuus

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa pedagogiikka perustuu määriteltyyn arvoperustaan, käsitykseen lapsesta, lapsuudesta sekä oppimisesta. Pedagogiikalla tarkoitetaan monitieteiseen, erityisesti kasvatus- ja varhaiskasvatustieteelliseen tietoon perustuvaa, ammatillisesti johdettua ja ammattihenkilöstön toteuttamaa suunnitelmallista ja tavoitteellista toimintaa lasten hyvinvoinnin ja oppimisen toteutumiseksi. Se näkyy varhaiskasvatuksen toimintakulttuurissa, oppimisympäristöissä sekä kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuudessa. Pedagogiikan painottuminen varhaiskasvatuksen kokonaisuudessa edellyttää pedagogista asiantuntemusta sekä henkilöstön yhteistä ymmärrystä siitä, miten lasten oppimista ja hyvinvointia voidaan parhaalla tavalla edistää⁹⁴.

Varhaiskasvatus toteutuu henkilöstön, lasten ja ympäristön vuorovaikutuksessa, jossa kasvatus, opetus ja hoito muodostavat eheän kokonaisuuden. Näitä kolmea ulottuvuutta voidaan tarkastella käsitteellisesti erillisinä, mutta käytännön toiminnassa ne nivoutuvat yhteen. Tämä mahdollistaa kokonaisvaltaisen lähestymistavan lapsen kasvun, kehityksen ja oppimisen edistämisessä. Kasvatus, opetus ja hoito painottuvat eri tavoin eri-ikäisten lasten toiminnassa sekä varhaiskasvatuksen eri toimintamuodoissa.

Kasvatus on toimintaa, jonka myötä kulttuuriset arvot, tavat ja normit välittyvät, muovautuvat ja uudistuvat. Osaltaan kasvatuksen tavoite on siirtää kulttuuriperintöä sekä tärkeinä pidettyjä arvoja ja traditioita seuraavalle sukupolvelle. Kasvatuksen avulla ohjataan lapsia muodostamaan omia

⁹⁴ Varhaiskasvatuslaki 2 ja 23 §

mielipiteitään ja arvioimaan kriittisesti vallitsevia ajattelu- ja toimintatapoja sekä toimimaan eettisesti kestäväällä tavalla. Kasvatuksen sivistystehtävänä on ohjata tietoisesti lasten yksilöllisen identiteetin muotoutumista siten, että lapset oppivat havaitsemaan oman toimintansa vaikutukset toisiin ihmisiin ja ympäristöönsä. Lasten kehitystä tuetaan niin, että he oppivat toimimaan sekä käyttämään osaamistaan myös toisten hyväksi.

Opetuksen lähtökohtana on varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa määritelty oppimiskäsitys. Opetuksen tarkoitus on edistää lasten oppimista ja auttaa lapsia luomaan merkityksiä itsestään, toisista ihmisistä sekä ympäröivästä maailmasta. Varhaiskasvatuksessa lapsia innostetaan ja motivoidaan opettelemaan uusia asioita sekä ohjataan käyttämään erilaisia oppimisen tapoja. Opetus tukee ja siinä hyödynnetään lasten luontaista uteliaisuutta ja tutkimisen halua. Opetuksessa otetaan huomioon lasten kehittyvät taidot, mielenkiinnon kohteet, vahvuudet ja yksilölliset tuen tarpeet. Lisäksi opetuksen perustana ovat oppimisympäristöille (luku 3.2), laaja-alaiselle osaamiselle (luku 2.7), pedagogiselle toiminnalle (luku 4), ja lapsen tuelle (luku 5) asetetut tavoitteet.

Hoito on fyysisistä perustarpeista huolehtimista sekä tunnepohjaista välittämistä. Tavoitteena on, että lapsi tuntee itsensä arvostetuksi ja ymmärretyksi sekä kokee olevansa yhteydessä toisiin ihmisiin. Vastavuoroinen ja kunnioittava vuorovaikutussuhde sekä myönteinen kosketus ja läheisyys muodostavat perustan hyvälle hoidolle ja huolenpidolle. Päivittäin toistuvat tilanteet, kuten ruokailu, pukeminen ja riisuminen, lepo ja hygieniasta huolehtiminen, ovat keskeinen osa lapsen päivää ja osa pedagogista toimintaa. Varhaiskasvatuksen hoitotilanteet ovat aina samanaikaisesti kasvatus- ja opetustilanteita, joissa opitaan esimerkiksi vuorovaikutustaitoja, itsestä huolehtimisen taitoja, ajan hallintaa sekä omaksutaan hyviä tottumuksia.

Varhaiskasvatuksessa painottuu pedagoginen kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuus. Kokopäiväpedagogiikka on keskeinen toimintatapa varhaiskasvatuksessa. Kokopäiväpedagogiikassa kaikki päivän tilanteet ovat kasvun, oppimisen ja hyvinvoinnin kannalta merkityksellisiä. Varhaiskasvatus tapahtuu vuorovaikutuksessa, vuorovaikutuksen pohjana ovat varhaiskasvatuksen arvot ja normit. Toimintakulttuurin kehittäminen edellyttää laadukasta pedagogista ja pedagogisesti perusteltua toimintaa. Opetuksen taustalla on tieto lapsen kehityksestä ja tavasta oppia. Leikki on lapselle luontainen tapa oppia uusia asioita aikuisten tuella. Toiminnan suunnittelun pohjana ovat lasten vahvuudet sekä mielenkiinnon kohteet. Lasta hoitaessa välitetään hänelle lämpöä ja empatiaa. Hän kokee turvallisuutta toistuvista rutiineista ja tavoista.

2.7 Laaja-alainen osaaminen

Varhaiskasvatuksessa luodaan pohjaa lasten laaja-alaiselle osaamiselle. Laaja-alainen osaaminen muodostuu tietojen, taitojen, arvojen, asenteiden ja tahdon kokonaisuudesta. Osaaminen tarkoittaa myös kykyä käyttää tietoja ja taitoja sekä toimia tilanteen edellyttämällä tavalla. Tietojen ja taitojen käyttämiseen vaikuttavat lasten omaksumat arvot ja asenteet sekä tahto toimia. Laaja-alaisen osaamisen tarve nousee ympäröivän maailman muutoksista. Ihmisenä kasvaminen, opiskelu, työnteko sekä kansalaisena toimiminen nyt ja tulevaisuudessa edellyttävät tiedon- ja taidonalat ylittävää ja yhdistävää osaamista. Laaja-alaisen osaamisen kehittyminen edistää lasten kasvua yksilöinä ja yhteisönsä jäseninä. Osaamisen kehittyminen alkaa varhaislapsuudessa ja jatkuu läpi elämän. Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet kulkevat jatkumona varhaiskasvatussuunnitelman perusteista esi- ja perusopetuksen opetussuunnitelmien perusteisiin. Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet ovat ohjanneet tämän asiakirjan valmistelua, ja ne tulee ottaa huomioon paikallisissa varhaiskasvatussuunnitelmissa.

Laadukas pedagoginen toiminta vahvistaa lasten laaja-alaista osaamista. Laaja-alaisen osaamisen kehittymiseen vaikuttaa se, miten varhaiskasvatuksessa toimitaan, miten eri oppimisympäristöjä käytetään sekä miten lasten hyvinvointia ja oppimista tuetaan. Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet otetaan huomioon toimintakulttuurin ja oppimisympäristöjen kehittämisessä sekä kasvatuksessa, opetuksessa ja hoidossa. Luvussa 4.5 kuvattujen oppimisen alueiden tehtävänä on edistää lasten laaja-alaista osaamista.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa kuvataan kuusi toisiinsa liittyvää laaja-alaisen osaamisen osa-aluetta:

- ajattelu ja oppiminen
- kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu
- itsestä huolehtiminen ja arjen taidot
- monilukutaito
- digitaalinen osaaminen
- osallistuminen ja vaikuttaminen.

Seuraavaksi kuvataan, mitä laaja-alaisen osaamisen eri osa-alueilla tarkoitetaan. Lisäksi määritellään varhaiskasvatuksen tehtävä kullakin osa-alueella.

Ajattelu ja oppiminen

Ajattelun ja oppimisen taidot kehittyvät vuorovaikutuksessa muiden ihmisten ja ympäristön kanssa ja muodostavat perustan muun osaamisen kehittymiselle ja elinikäiselle oppimiselle. Tiedon hankinta, jäsentäminen ja uuden luominen edellyttävät luovaa ja kriittistä ajattelua, jonka perustaa luodaan varhaiskasvatuksessa. Varhaiskasvatuksen tehtävä on tukea lasten ajattelun ja oppimisen taitoja.

Lasten ajattelu ja oppiminen kehittyvät monipuolisten ja merkityksellisten kokemusten avulla. Ihmettelylle, oivaltamiselle sekä oppimisen ilolle tulee olla tilaa. Leikissä lapsilla on mahdollisuus käyttää mielikuvitustaan ja luovuuttaan, kokeilla yhdessä ideoitaan ja tutkia maailmaa. Lasten taitoja jäsentää, nimetä ja kuvata ympäristöä ja sen ilmiöitä tuetaan lasten iän ja kehityksen mukaisesti. Lapsia rohkaistaan kysymään ja kyseenalaistamaan. Heidän kanssaan iloitaan onnistumisista ja opetellaan kannustamaan toisia. Lapsia kannustetaan myös sinnikkyyteen ja olemaan lannistumatta epäonnistumisista sekä keksimään ratkaisuja eri tilanteissa. Heitä ohjataan suuntaamaan ja ylläpitämään tarkkaavaisuuttaan. Päivittäinen, riittävä fyysinen aktiivisuus tukee lasten ajattelua ja oppimista. Toiminnan pedagoginen dokumentointi (luku 4.2) sekä yhteinen pohdinta auttavat lapsia havaitsemaan oppimistaan ja tunnistamaan vahvuuksiaan. Tämä vahvistaa lasten uskoa omaan kykyihinsä.

Kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu

Lapset kasvavat kulttuurisesti, kielellisesti ja katsomuksellisesti moninaisessa maailmassa. Tämä korostaa sosiaalisten ja vuorovaikutustaitojen sekä kulttuurisen osaamisen merkitystä. Osaamiseen kuuluu taito kuunnella, tunnistaa ja ymmärtää eri näkemyksiä sekä kyky reflektoida omia arvoja ja asenteita. Vuorovaikutustaidoilla sekä kyvyllä ilmaista itseään ja ymmärtää muita on tärkeä merkitys identiteetille, toimintakyvylle ja hyvinvoinnille. Toimiva vuorovaikutus erilaisista kulttuuri- ja katsomustaustoista tulevien ihmisten kanssa edellyttää oman ja muiden kulttuurin ja katsomuksellisen taustan ymmärtämistä ja kunnioittamista. Varhaiskasvatuksen tehtävä on edistää lasten kulttuurista osaamista sekä heidän vuorovaikutus- ja ilmaisutaitojaan.

Lapsia rohkaistaan tutustumaan toisiin ihmisiin, kieliin ja kulttuureihin. Henkilöstö toimii mallina lapsille toisten ihmisten sekä kielellisen, kulttuurisen ja katsomuksellisen moninaisuuden myönteisessä kohtaamisessa. Lapsia ohjataan ystävällisyyteen ja hyviin tapoihin. Yhteistyöhön perustuva toiminta luo mahdollisuuksia harjoitella vuorovaikutus- ja ilmaisutaitoja eri tilanteissa ja erilaisten ihmisten kanssa. Lasten kanssa harjoitellaan asettumista toisen asemaan, opetellaan tarkastelemaan asioita eri näkökulmista sekä ratkaisemaan ristiriitatilanteita rakentavasti. Tämä vahvistaa lasten sosiaalisia taitoja. Lapsia tuetaan kulttuuri-identiteettien rakentamisessa. Varhaiskasvatuksessa saadut kokemukset, tiedot ja taidot kulttuuriperinnöstä vahvistavat lapsen kykyä omaksua, käyttää ja muuttaa kulttuuria. Esimerkiksi leikit, ruokailuhetket ja juhlat tarjoavat tilaisuuksia jakaa kokemuksia erilaisista perinteistä ja tavoista. Lapsia tuetaan myönteisen suhteen luomisessa moninaiseen ympäristöön.

Itsestä huolehtiminen ja arjen taidot

Itsestä huolehtimiseen, terveyteen ja turvallisuuteen liittyvät taidot ovat kaikille tärkeitä. Varhaiskasvatuksen tehtävä on vahvistaa lasten hyvinvointiin ja turvallisuuteen liittyviä taitoja sekä ohjata heitä tekemään kestävästä elämäntavan mukaisia valintoja. Varhaiskasvatuksessa tuetaan lasten myönteistä suhtautumista tulevaisuuteen.

Lasten itsenäisyyden asteittaista lisääntymistä tuetaan. Lapsia autetaan ja heitä kannustetaan pyytämään apua sitä tarvitessaan. Lasten kanssa harjoitellaan erilaisia taitoja kuten pukeutumista, ruokailua sekä henkilökohtaisesta hygieniasta ja omista tavaroista huolehtimista. Lapsia ohjataan toimimaan vastuullisesti ja turvallisesti varhaiskasvatuksen oppimisympäristöissä, kuten lähiluonnossa ja liikenteessä. Lasten kanssa käsitellään heidän hyvinvointiaan edistäviä asioita kuten levon, ravinnon, liikkumisen ja mielen hyvinvoinnin merkitystä. Lapsia autetaan tunteiden ja käyttäytymisen säätelyssä. Lasten tunnetaidot vahvistuvat, kun heidän kanssaan opetellaan havaitsemaan, tiedostamaan ja nimeämään tunteita. Lapsia ohjataan myös kunnioittamaan ja suojelemaan omaa ja toisten kehoa.

Monilukutaito

Monilukutaitoa tarvitaan lasten ja perheiden arjessa, vuorovaikutuksessa sekä yhteiskunnallisessa osallistumisessa. Monilukutaito edistää lasten kasvatuksellista ja koulutuksellista tasa-arvoa. Varhaiskasvatuksen tehtävänä on tukea näiden taitojen kehittymistä.

Monilukutaito on kulttuurisesti moninaisten viestien ja ympäröivän maailman ymmärtämisen sekä vuorovaikutuksen näkökulmasta keskeinen perustaito. Monilukutaidolla tarkoitetaan erilaisten viestien tulkinnan ja tuottamisen taitoja. Monilukutaidon perustana on laaja tekstikäsitys, jonka mukaan erilaiset tekstit voivat olla muun muassa kirjoitetussa, puhutussa, audiovisuaalisessa tai digitaalisessa muodossa. Siihen sisältyy erilaisia lukutaitoja kuten kuvanlukutaito, numeerinen lukutaito, medialukutaito ja peruslukutaito. Monilukutaito liittyy kiinteästi ajattelun ja oppimisen taitoihin. Lasten kanssa nimetään asioita ja esineitä sekä opetellaan erilaisia käsitteitä. Lapsia innostetaan tutkimaan, käyttämään ja tuottamaan viestejä erilaisissa, myös digitaalisissa, ympäristöissä. Monilukutaitoisiksi kehittyäkseen lapset tarvitsevat aikuisen mallia sekä rikasta tekstiympäristöä, lasten tuottamaa kulttuuria sekä lapsille soveltuvia kulttuuripalveluja.

Digitaalinen osaaminen

Digitaalisuus on osa yhteiskuntaa, jossa lapsi kasvaa. Digitaalista osaamista tarvitaan ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa, yhteiskunnassa toimimisessa ja oppimisessa. Digitaalisen osaamisen vahvistaminen edistää lasten koulutuksellista tasa-arvoa. Varhaiskasvatuksen tehtävänä on yhteistyössä kotien kanssa tukea lapsen ymmärrystä digitaalisuudesta.

Lasten kanssa tutkitaan ja havainnoidaan digitaalisuuden roolia arkielämässä. Digitaalisia välineitä, sovelluksia ja ympäristöjä hyödynnetään dokumentoinnissa, leikeissä, vuorovaikutuksessa, peleissä, tutkimisessa, liikkumisessa sekä taiteellisessa kokemisessa ja tuottamisessa. Mahdollisuudet harjoitella, kokeilla ja tuottaa sisältöjä itse ja yhdessä muiden lasten kanssa käyttäen apuna digitaalisia välineitä edistävät lasten luovan ajattelun ja yhteistoiminnan taitoja sekä monilukutaitoa. Henkilöstö ohjaa lapsia digitaalisten ympäristöjen monipuoliseen, vastuulliseen ja turvalliseen käyttöön.

Osallistuminen ja vaikuttaminen

Aktiivinen ja vastuullinen osallistuminen ja vaikuttaminen luovat perustan demokraattiselle ja kestäville tulevaisuudelle. Tämä edellyttää yksilöltä taitoa ja halua osallistua yhteisön toimintaan

sekä luottamusta omiin vaikutusmahdollisuuksiinsa. Lasten oikeuksiin kuuluvat kuulluksi tuleminen ja osallisuus omaan elämään vaikuttavissa asioissa. Varhaiskasvatuksessa kunnioitetaan näitä demokratian toteutumisen keskeisiä periaatteita. Varhaiskasvatuksen tehtävä on tukea lasten kehittyviä osallistumisen ja vaikuttamisen taitoja sekä kannustaa oma-aloitteisuuteen.

Lasten arvostava kohtaaminen, heidän ajatustensa kuunteleminen ja aloitteisiin vastaaminen vahvistavat lasten osallistumisen ja vaikuttamisen taitoja. Lapset suunnittelevat, toteuttavat ja arvioivat toimintaa yhdessä henkilöstön kanssa. Samalla lapset oppivat vuorovaikutustaitoja sekä yhteisten sääntöjen, sopimusten ja luottamuksen merkitystä. Henkilöstö huolehtii siitä, että jokaisella lapsella on mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa. Osallistumisen ja vaikuttamisen kautta lasten käsitys itsestään kehittyy, itseluottamus kasvaa ja yhteisössä tarvittavat sosiaaliset taidot muovautuvat.

Laadukas pedagoginen toiminta vahvistaa laaja-alaista osaamista. Varhaiskasvatuksen opettaja vastaa toiminnan pedagogisesta suunnittelusta ja siitä, että toiminta perustellaan pedagogisesti. Laaja-alainen osaaminen kehittyy vähitellen, siihen vaikuttaa miten eri oppimisympäristöjä hyödynnetään ja miten lasten hyvinvointia ja oppimista tuetaan. Laaja-alaisuuden tavoitteet otetaan huomioon toimintakulttuuria kehittäessä sekä oppimisympäristöjä kehittäessä, kuin myös opetuksessa, kasvatuksessa ja hoidossa. Toiminta muodostuu kokonaisuuksista ja teemoista, missä laaja-alainen toiminta näkyy ja osallistuminen ja vaikuttaminen mahdollistuvat. Jokaisessa lapsiryhmässä toteutetaan toimintavuoden aikana vähintään yksi lasten kiinnostuksen kohteisiin pohjautuva projekti, jossa yhdistetään laaja-alaisen oppimisen tavoitteita oppimisen alueiden tavoitteisiin ja sisältöihin Projektin vaiheet dokumentoidaan ja niistä tiedotetaan huoltajia.

Varhaiskasvatuksessa rakennetaan toimintakulttuuria ja –ympäristöä yhdessä lasten kanssa. He suunnittelevat, toteuttavat ja arvioivat toimintaa. Henkilöstö huolehtii, että jokaisella lapsella on mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa. Näin lapsen käsitys itsestä oppijana kasvaa ja kehittyy. Tavoitteena on harjoitella oppimaan oppimisen taitoja ryhmässä yhteistoiminnallisesti.

Lasten omatoimisuuden lisääntymistä tuetaan päivittäin muun muassa siirtymissä, pukemaan harjoitteluissa, ruokakasvatuksessa sekä omista tavaroista huolehtimalla ja näin vastuun ottaminen vahvistuu vähitellen. Vastuullisuuteen oppiminen tapahtuu vähitellen erilaisissa oppimisympäristöissä toimien. Luonto ja lähialueet tulevat tutuiksi liikenteessä liikkeessä. Tunnetaidot ja sosiaaliset taidot karttuvat ryhmässä toimiessa. Henkilöstö ohjaa ja auttaa nimeämään tunteita sekä hallitsemaan niitä. Opitaan huolehtimaan itsestä ja välittämään toisista.

Varhaiskasvatuksessa tuetaan monilukutaidon kehittymistä erilaisin teemoin ja projektein. Yhtä teemaa voidaan käsitellä ja tutkia monin eri keinoin hyödyntäen käytössä olevia laitteita ja välineitä

niin digitaalisia kuin analogisiakin. Monilukutaito kehittyy yhdessä kasvattajien kanssa tutkiessa rikasta tekstiympäristöä ja lasten tuottamaa kulttuuria. Keminmaassa on laadittu monilukutaidon vuosikello, jota hyödynnetään toiminnassa.

Henkilöstö huomioi jokapäiväisessä toiminnassa ja vuorovaikutuksessa digitaalisuuden ja sen merkityksen laaja-alaisesti. Henkilöstö tutustuu lasten kanssa digitaaliseen maailmaan yhteistyössä huoltajien kanssa muun muassa Ipadien avulla.

3. Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri

Toimintakulttuuri on historiallisesti ja kulttuurisesti muotoutunut tapa toimia, joka muovautuu yhteisön vuorovaikutuksessa. Varhaiskasvatuksen järjestäjän ja varhaiskasvatusta johtavien henkilöiden tehtävänä on luoda edellytykset toimintakulttuurin kehittämiseksi ja arvioinnille varhaiskasvatuksen eri toimintamuodoissa ja yksiköissä. Toimintakulttuurin kehittämisen lähtökohtana on inklusiivinen varhaiskasvatus, jossa kukin lapsi voi toimia, kehittyä ja oppia omana ainutlaatuisena yksilönään sekä yhteisön jäsenenä.

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri on kokonaisuus, joka rakentuu muun muassa

- arvoista ja periaatteista
- työtä ohjaavien normien ja tavoitteiden tulkinnasta
- oppimisympäristöistä ja työtavoista
- yhteistyöstä ja sen eri muodoista
- vuorovaikutuksesta ja ilmapiiristä
- henkilöstön osaamisesta, ammatillisuudesta ja kehittämisotteesta
- johtamisrakenteista ja -käytännöistä
- toiminnan organisoinnista, suunnittelusta, toteuttamisesta ja arvioinnista.

Toimintakulttuuria muovaavat tiedostetut, tiedostamattomat ja joskus myös tahattomat tekijät. Yhteisön kaikki jäsenet vaikuttavat toimintakulttuuriin, ja se puolestaan vaikuttaa kaikkiin jäseniin riippumatta siitä, tunnistetaanko sen merkitys vai ei.

Varhaiskasvatuksessa kaikkien työtapojen tulee tukea lapsen kehitystä ja oppimista. Ne tulee myös pystyä pedagogisesti perustelemaan. Henkilöstön on tärkeä tiedostaa, että heidän tapansa toimia ja olla vuorovaikutuksessa välittyy mallina lapsille, jotka omaksuvat varhaiskasvatusyhteisön arvoja, asenteita ja tapoja.

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuria⁹⁵ kehitetään inklusiivisten periaatteiden mukaisesti, ja se liittyy kokonaisvaltaisesti pedagogisen toiminnan toteuttamiseen. Inklusiivinen toimintakulttuuri edistää

⁹⁵ HE 148/2021 s. 30–31

lasten osallisuutta ja oppimista ja vastaa kaikkien lasten erilaisiin tarpeisiin. Jokaisella lapsella on oikeus kuulua ryhmään, osallistua yhteiseen toimintaan sekä kasvaa omaan potentiaaliinsa vahvuuksien ja myönteisten oppimiskokemusten avulla yhdessä vertaistensa kanssa. Lapsille tarjotaan sopivia oppimisen haasteita, ja heille turvataan tarvittava tuki (luku 5). Oppimisympäristöjä arvioidaan ja kehitetään yhdessä lasten kanssa heille sopiviksi.

Inklusiivisen varhaiskasvatuksen toteuttamisen edellytyksenä on laadukas pedagoginen ja erityispedagoginen osaaminen ja toiminta, huolenpito lasten hyvinvoinnista sekä henkilöstön sitoutuminen inklusion periaatteisiin. Inklusiivisen toimintakulttuurin toteuttaminen edellyttää inklusion johtamista, kehittämistä ja toteutumisen arviointia.

Toimintakulttuuri vaikuttaa varhaiskasvatuksen laatuun. Sillä on keskeinen merkitys varhaiskasvatuksen toteuttamisessa ja tavoitteiden saavuttamisessa. Varhaiskasvatustyön tavoitteita tukeva toimintakulttuuri luo suotuisat olosuhteet lasten kehitykselle, oppimiselle, osallisuudelle, turvallisuudelle, hyvinvoinnille sekä kestäväälle elämäntavalle.

Johtaminen vaikuttaa keskeisesti varhaiskasvatuksen toimintakulttuuriin, sen kehittämiseen ja laatuun. Varhaiskasvatuksen johtamisen lähtökohtana on jokaisen lapsen hyvinvoinnin ja oppimisen edistäminen. Toimintakulttuurin ja sen inklusiivisuuden kehittäminen edellyttää pedagogiikan johtamista, joka on varhaiskasvatuksen kokonaisuuden tavoitteellista ja suunnitelmallista johtamista, arviointia ja kehittämistä. Se sisältää kaikki ne toimenpiteet, joilla luodaan edellytykset henkilöstön hyvälle työolosuhteille, ammatillisen osaamisen ja koulutuksen hyödyntämiselle ja kehittämiselle sekä pedagogiselle toiminnalle (luku 4.1).

3.1 Toimintakulttuurin kehittäminen ja sitä ohjaavat periaatteet

Yhteisön toimintakulttuuri muuttuu jatkuvasti ja sitä arvioidaan ja kehitetään siten, että se tukee varhaiskasvatuksen tavoitteiden toteutumista. Yhteisiin tavoitteisiin sitoutuminen edistää arvoperustan ja oppimiskäsityksen toteutumista. Toimintakulttuurin vaikutusten pohdinta ja sen ei-toivottujen piirteiden tunnistaminen ja korjaaminen ovat tärkeä osa toimintakulttuurin kehittämistä. Jatkuvan kehittämisen perusedellytys on, että henkilöstö ymmärtää oman toimintansa taustalla vaikuttavien arvojen, tietojen ja uskomusten merkityksen sekä osaa arvioida niitä. Kehittämisessä on tärkeää toisia arvostava, koko yhteisöä osallistava ja luottamusta rakentava dialogi. Varhaiskasvatusta suunniteltaessa, järjestettäessä ja kehitettäessä on ensisijaisesti huomioitava lapsen etu. Lapsen etua on harkittava yksittäisen lapsen, lapsiryhmän ja yleensä lasten kannalta tapaus- ja tilannekohtaisesti⁹⁶.

Johtaja edistää osallistavaa toimintakulttuuria luomalla rakenteita ammatilliseen keskusteluun. Lisäksi johtaja rohkaisee työyhteisöä säännöllisesti kehittämään ja innovoimaan yhteistä

⁹⁶ Varhaiskasvatuslaki 4 § ja HE 40/2018 vp, s. 85

toimintakulttuuria. Johtaja tukee yhteisön kehittymistä oppivaksi yhteisöksi, jossa osaamista kehitetään ja jaetaan. Päämääränä on, että yhteinen toiminta-ajatus ja toiminnan tavoitteet näkyvät käytännöissä. Johtaja vastaa siitä, että yhteisiä työkäytäntöjä tehdään näkyväksi ja että niitä havainnoidaan ja arvioidaan säännöllisesti. Lapset ja huoltajat ovat mukana toimintakulttuurin kehittämisessä ja arvioinnissa.

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuria kehitetään seuraavien periaatteiden mukaisesti:

Oppiva yhteisö toimintakulttuurin ytimenä

Varhaiskasvatuksessa toimitaan yhteisönä, jossa lapset ja henkilöstö oppivat yhdessä ja toisiltaan. Oppivassa yhteisössä on tilaa erilaisille mielipiteille ja tunteille. Lapsia ja henkilöstöä kannustetaan rohkeasti jakamaan ajatuksiaan ja kokeilemaan uudenlaisia toimintatapoja. Jatkuvasti toimintaansa arvioiva ja kehittävä yhteisö haastaa itseään sekä tunnistaa ja hyödyntää vahvuuksiaan. Oppivassa yhteisössä arvostetaan kunnioittavaa ja huomaavaista käytöstä. Yhteisö rohkaisee kokeiluun, yrittämiseen ja sinnikkyYTEEN sekä sallii myös erehtymisen. Yhdessä tekeminen ja osallisuuden kokemukset vahvistavat yhteisöä.

Henkilöstöä kannustetaan itsearviointiin, tiedon ja osaamisen jakamiseen ja samalla ammatilliseen kehittymiseen. Yhdessä sovittujen tavoitteiden ja tehtävien pohdinta, oman työn säännöllinen arviointi sekä huoltajilta ja muilta yhteistyökumppaneilta saatu palaute edistävät yhteisön oppimista. Oppimista edistää myös kehittämistyöstä, arvioinneista ja tutkimuksesta saadun tiedon hyödyntäminen.

Oppimiseen, leikkiin ja vuorovaikutukseen kannustava yhteisö

Leikkiin kannustavassa toimintakulttuurissa tunnustetaan leikin merkitys lapsen hyvinvoinnille ja oppimiselle. Henkilöstö tunnistaa leikkiä rajoittavia tekijöitä ja kehittää leikkiä edistäviä toimintatapoja ja oppimisympäristöjä. Lapsilla ja henkilöstöllä on mahdollisuus kokea yhdessä tekemisen ja leikin iloa. Yhteisössä kannustetaan kaikkia kekseliäisyyteen, mielikuvituksen käyttöön, omaan ilmaisuun ja luovuuteen. Leikki saa näkyä ja kuulua. Lasten leikkialoitteille, kokeiluille ja elämyksille annetaan tilaa, aikaa ja leikkirauhaa. Leikkiville lapsille ja aikuisille mahdollistetaan keskittyminen leikkiin.

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuriin kuuluu henkilöstön keskinäinen yhteistyö sekä vuorovaikutus huoltajien ja lähiympäristön kanssa. Yhteisön jäsenet kunnioittavat toisiaan ja arvostavat yhteistyötä. Yhteisö rohkaisee lapsia hyvään vuorovaikutukseen sekä toimimaan ryhmän jäsenenä. Henkilöstö tukee lasten vertaissuhteiden syntymistä ja vaalii ystävyyssuhteita. Turvallisessa yhteisössä puututaan ristiriitoihin ja opetellaan rakentavia keinoja niiden ratkaisemiseen.

Osallisuus, yhdenvertaisuus ja tasa-arvo

Inklusiivisessa toimintakulttuurissa edistetään osallisuutta, yhdenvertaisuutta⁹⁷ ja tasa-arvoa kaikessa toiminnassa. Lasten, henkilöstön ja huoltajien aloitteita, näkemyksiä ja mielipiteitä arvostetaan. Tämä edellyttää osallisuutta edistävien toimintatapojen sekä rakenteiden tietoista kehittämistä. Lasten ymmärrys yhteisöstä, oikeuksista, vastuusta ja valintojen seurauksista kehittyy osallisuuden kautta. Osallisuutta vahvistaa lasten sensitiivinen kohtaaminen ja myönteinen kokemus kuulluksi ja nähdyksi tulemisesta. Lasten ja huoltajien osallistuminen toiminnan suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin edistää osallisuutta. Jokainen henkilöstön jäsen on tärkeä osa kasvatusyhteisöä.

Yhteisön jäsenet tulevat kohdatuiksi ja kohdelluiksi yhdenvertaisina riippumatta henkilöön liittyvistä tekijöistä⁹⁸. Yhdenvertaisuus ei merkitse samanlaisuutta. Toimintakulttuurin kehittämisen kannalta on tärkeää, että yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa koskevista asenteista keskustellaan työyhteisössä. Lisäksi tulee pohtia, miten esimerkiksi kieleen, etnisyyteen, katsomukseen, vammaisuuteen, sukupuoleen ja sen moninaisuuteen liittyvät asenteet näkyvät puheissa, eleissä, teoissa ja toimintatavoissa. Vuorovaikutuksen ja kielenkäytön mallit sekä tavat toimia stereotyyppisten oletusten mukaisesti välittyvät lapsille. Varhaiskasvatus on sukupuolisensitiivistä. Henkilöstö rohkaisee lapsia tekemään valintoja ilman sukupuoleen tai muihin henkilöön liittyviin seikkoihin sidottuja stereotyyppisiä rooleja ja ennakko-odotuksia. Henkilöstö tunnistaa lasten keskinäisten kohtaamisten eriarvoistavia piirteitä sekä puuttuu niihin hienotunteisesti ja johdonmukaisesti. Myönteisellä ja kannustavalla vuorovaikutuksella tuetaan lapsen oman identiteetin ja itsetunnon kehitystä.

Kulttuurinen moninaisuus ja kielitietoisuus

Varhaiskasvatus on osa kulttuurisesti muuntuvaa ja monimuotoista yhteiskuntaa. Kulttuurinen moninaisuus nähdään voimavarana. Yhteisössä tunnistetaan, että oikeus omaan kieleen, kulttuuriin, uskontoon ja katsomukseen on perusoikeus. Varhaiskasvatuksessa arvostetaan ja hyödynnetään moninaista kulttuuriperintöä ja kansalliskieliä sekä yhteisön ja ympäristön kulttuurista, kielellistä ja katsomuksellista monimuotoisuutta. Tämä edellyttää henkilöstöltä tietoa kulttuureista ja katsomuksista sekä taitoa nähdä ja ymmärtää asioita monesta näkökulmasta ja asettua toisen asemaan. Erilaisista ajattelu- ja toimintatavoista keskustellaan rakentavasti ja luodaan myös uusia tapoja toimia yhdessä. Samalla edistetään kulttuurisesti kestävästä kehitystä.

Kielitietoisessa varhaiskasvatuksessa tiedostetaan, että kielet ovat läsnä jatkuvasti ja kaikkialla. Henkilöstö ymmärtää kielen keskeisen merkityksen lasten kehityksessä ja oppimisessa, vuorovaikutuksessa ja yhteistyössä sekä identiteettien rakentumisessa ja yhteiskuntaan kuulumisessa. Monikielisyyden näkyväksi tekeminen tukee lasten kehitystä kulttuurisesti moninaisessa maailmassa. Henkilöstön tulee tiedostaa, että he ovat lapsille kielellisiä malleja, ja

⁹⁷ Varhaiskasvatuslaki 3 § 1 momentti 6 kohta

⁹⁸ Yhdenvertaisuuslaki (1325/2014) 7 ja 8 §

kiinnittää huomiota omaan kielenkäyttöön. Henkilöstö rohkaisee lapsia käyttämään kieltä monipuolisesti. Lasten kielelliset lähtökohdat huomioidaan, ja heille annetaan aikaa ja mahdollisuuksia vaihteleviin kielenkäytön tilanteisiin.

Hyvinvointi, turvallisuus ja kestävä elämäntapa

Varhaiskasvatuksessa arvostetaan terveellisiä, turvallisia ja liikunnallisia elämäntapoja. Varhaiskasvatuksen yhteisössä liikutaan monipuolisesti sisällä ja ulkona sekä vältetään pitkäkestoista istumista. Lasten hyvinvointia edistetään antamalla mahdollisuus päivän aikana rauhoittumiseen ja lepoon sekä tarjoamalla monipuolista, terveellistä ja riittävää ravintoa. Toimintakulttuurin kehittämisessä huomioidaan yhteisön mahdollisuus toimia kiireettömässä ja keskittymistä edistävässä ympäristössä. Selkeä ja suunnitelmallinen, mutta joustava päivän rakenne edistää hyvinvointia.

Varhaiskasvatuksessa pidetään huolta koko yhteisön fyysisestä, psyykkisestä ja sosiaalisesta turvallisuudesta. Lasta tulee suojata väkivallalta, kiusaamiselta ja muulta häirinnältä⁹⁹. Lapsella on oikeus saada lohdutusta sitä tarvitessaan. Varhaiskasvatuksessa ei sallita kiusaamista, väkivaltaa eikä häirintää. Kiusaaminen tunnistetaan, siihen puututaan ja sitä ehkäistään tietoisesti ja suunnitelmallisesti osana toimintakulttuurin kehittämistä. Olennaista kiusaamisen ennaltaehkäisyssä on tukea lasten vertaissuhteita ja yhteisön hyvinvointia. Henkilöstöllä on keskeinen rooli lasten sosiaalisten ja emotionaalisten taitojen harjoittelun ja kehittymisen tukemisessa. Lasten kanssa opetellaan tunnistamaan ja ratkaisemaan ristiriitoja rakentavasti. Häirintä-, kiusaamis- tai väkivaltatilanteista keskustellaan lasten huoltajien kanssa ja etsitään yhdessä ratkaisuja. Turvallisuuden edistämiseen kuuluu myös tapaturmien suunnitelmallinen ehkäisy ja seuranta, turvallisuuskasvatus sekä tiloista ja välineistä huolehtiminen. Varhaiskasvatus edellyttää toimivaa ja sitoutunutta turvallisuuden johtamista sekä turvallisuusasiat hallitsevaa henkilöstöä.

Kaikessa toiminnassa huomioidaan ekologisesti, sosiaalisesti, kulttuurisesti ja taloudellisesti kestävä elämäntavan välttämättömyys. Arjen valinnoilla ja toimilla ilmennetään vastuullista suhtautumista luontoon ja ympäristöön. Varhaiskasvatuksessa edistetään välineiden ja tilojen yhteiskäyttöä, kohtuullisuutta, säästäväisyyttä, korjaamista ja uusiokäyttöä.

Varhaiskasvatuksen tavoitteiden toteutumiseen ja toimintakulttuurin rakentumiseen liittyvää kehittämistyötä tehdään yhteistyössä varhaiskasvatuksen johdon, varhaiskasvatuksen opettajien, -sosionomien, -lastenhoitajien ja erityisopettajien sekä muiden asiantuntijoiden kanssa. Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuria johdetaan ja kehitetään jatkuvalla keskustelulla arvoista ja painopisteistä inklusiivisen tavoitteen mukaisesti. Tavoitteet ja painopisteet on laadittu yhteistyössä

⁹⁹ Varhaiskasvatuslaki 10 §

valtakunnallisia painopisteitä mukaillen. Toimintakulttuuria ja sen kehittämistä kuvaa inklusiivisuus, jossa osallisuus, yhteisöllisyys ja yhteenkuuluvuus edistyvät. Painopisteet ja tavoitteet jalkautuvat rakenteiden mukana yksiköihin. Yksiköistä nousee ideoita toteutettavaksi ja pohdittavaksi. Varhaiskasvatussyksiköiden rakenteet (mm. pedagogiset tiimit, opettajatiimit, henkilöstöpalaverit) tukevat painopisteiden ja kehittämistyön toteuttamista arjessa. Tämä mahdollistetaan hyvällä etukäteissuunnittelulla. Henkilöstö arvioi ja reflektoi omaa toimintaansa arvoja, toimintakulttuuria ja asenteitaan osana työyhteisön kehittämisprosessia. Pedagogista toimintaa eriytetään, niin että jokainen lapsi saa kokea oppimisen iloa vertaisten kanssa ja kehittyä omaan tahtiinsa. Kaveri- ja ystävyyssuhteiden tukeminen sekä ryhmäytymiseen huomion kiinnittäminen koko toimintavuoden ajan erilaisin teemoin toteutuu.

Yhteistyö varhaiskasvatuksen ja neuvolan välillä on säännöllistä, jotta sujuva yhteistyö toimintakulttuurin kehittämiseksi on jatkuvaa.

Varhaiskasvatuksessa jokainen työntekijä noudattaa hyvän kohtelun ohjetta turvallisen toimintakulttuurin ja ilmapiirin luomiseksi. Vuorovaikutus lasten kanssa on myönteistä, positiivista, kannustavaa ja hellää. Jokaisella lapsella on oikeus turvalliseen tunneilmapiiriin ja kohteluun. Henkilöstö ohjaa ja tukee lapsia tunteiden ilmaisussa kuvien ja sanoittamisen kautta. Varhaiskasvatuksen henkilöstö tiedostaa omien asenteiden ja ennakkokäsitysten vaikutuksen ja merkityksen kasvatustyössä.

Osallisuutta tuetaan erilaisin keinoin. Muun muassa monilukutaitoa kehittämällä vahvistetaan lasten toimijuuden taitoja sekä vuorovaikutuksessa että osallisuudessa. Näin lapsi oppii vuorovaikutus- ja neuvottelutaitoja tulevaisuutta varten. Henkilöstö tukee lasten ilmaisua ja vuorovaikutusta kannustamalla ja mallittamalla. Varhaiskasvatuksen toimintakulttuurissa ammatillinen vuorovaikutus on tärkeää ja se rakentuu arvostukseen ja luottamukseen.

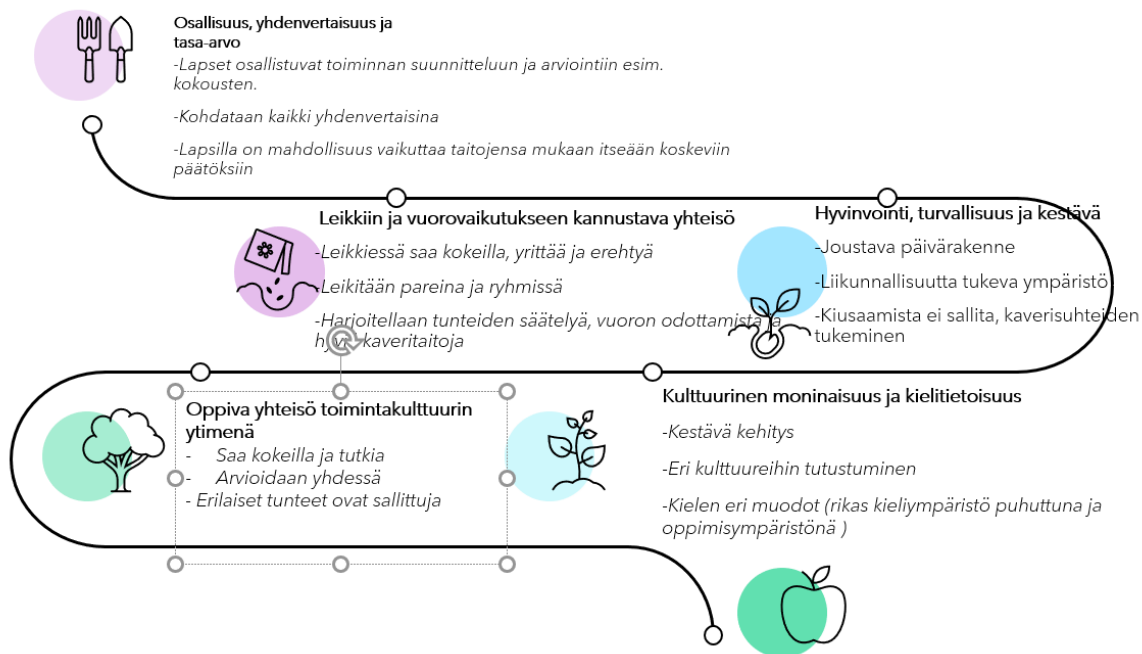
Varhaiskasvatuksessa leikki on keskiössä. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia erilaisiin leikkeihin. Leikki edistää lapsen kehitystä, hyvinvointia ja oppimista. Leikki ei ole tietoisien oppimisen väline, vaan tapa olla, elää ja hahmottaa maailmaa. Leikeissä lapset ovat aktiivisia toimijoita, he luovat sosiaalisia suhteita, harjoittelevat vuorovaikutusta ja tutkivat ympäröivää maailmaa. Varhaiskasvatuksessa on mahdollisuus leikkiessä antaa mielikuvituksen lentää niin, että mahdoton on mahdollista. Leikkiessä voi kokeilla, yrittää ja erehtyä. Varhaiskasvatuksessa tarjotaan mahdollisuus leikkiä ryhmässä, jolloin harjoitellaan tunteiden säätelyä, tahtomista sekä ottamaan huomioon toisten näkökulmia. Yhteisöllisyys kasvaa leikin kautta ja vahvistaa myönteistä tunneilmastoa. Henkilöstö tunnistaa leikin eri vaiheita ja auttavat lasta leikkimaailmojen rakentamisessa. Vauhdikkaat liikuntaleikit ovat tärkeitä lapsen hyvinvoinnille ja oppimiselle.

OSALLISTUMISEN JA VAIKUTTAMISEN MAHDOLLISUUKSIA

- Lapset osallistuvat toiminnan suunnitteluun, toteutukseen ja arviointiin
- Lasten kanssa yhdessä rakennetaan oppimisympäristöjä
- Lasten kanssa luodaan yhteiset säännöt hyville kaveritaidoille
- Toimitaan pienryhmissä
- Lelut, pelit ja liikuntavälineet ovat lasten saatavilla
- Turvallisuutta lisätään keskustelemalla

Henkilöstö huomioi erilaisten kulttuurien ja uskontojen kulttuuriset vaikutukset varhaiskasvatuksen arjessa. Perheen kieleen, kulttuuriin ja uskontoon liittyvistä asioista keskustellaan huoltajien kanssa. Varhaiskasvatuksen tiimikäsikirjassa kuvataan miten eri kielet ja kulttuurit sekä katsomukset tehdään näkyväksi ja osaksi suomalaisen kulttuurin kanssa.

Varhaiskasvatuksen ydintehtävä on lapsen kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin tukeminen. Huoltajien ja lasten toiveita kuullaan lapsen hyvinvointia koskevissa asioissa, kuten esim. ruokailu, ulkoilu, vaatetus ja lepo.

Varhaiskasvatuksessa toiminnallisen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnittelun velvoite on voimassa 1.6.2023 lähtien. Varhaiskasvatuksessa laaditaan varhaiskasvatusyksiköittäin toiminnallinen tasa-arvo ja yhdenvertaisuussuunnitelma osana toimintasuunnitelmaa. Lapsilla ja huoltajilla on mahdollisuus osallistua ja tulla kuulluksi suunnitelmaa laadittaessa. Tasa-

arvosuunnitelmassa tehdään selvitys yksikön/tiimin tasa-arvon tilanteesta, jonka jälkeen laaditaan tavoitteet ja toimenpiteet tasa-arvon edistämiseksi.

Oppimisympäristöjen suunnittelussa ja kehittämisessä kiinnitetään huomiota yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon vahvistamiseen.

Varhaiskasvatuksen turvallisuuden johtaminen on järjestelmällistä toimintaa, jolla luodaan turvalliset olosuhteet lasten, henkilöstön ja vanhempien toiminnalle. Turvallisuusjohtamisella edistetään henkilökunnan ammatillista osaamista ja toimintakykyä sekä turvallisuutta luovaa pedagogista toimintaa. Vuosittaisia toimenpiteitä ovat esimerkiksi varhaiskasvatussyksiköiden turvallisuussuunnitelmien päivittäminen ja riskien arviointi Keminmaan kunnan yhteisen ohjeistuksen mukaisesti.

3.2 Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöt

Varhaiskasvatuksessa tavoitteena on varmistaa kehittävä, oppimista edistävä, inklusiivinen, terveellinen ja turvallinen sekä esteetön oppimisympäristö¹⁰⁰. Oppimisympäristöillä tarkoitetaan tiloja, paikkoja, yhteisöjä, käytäntöjä, välineitä ja tarvikkeita, jotka tukevat lasten kehitystä, oppimista ja vuorovaikutusta. Oppimisympäristön käsite sisältää varhaiskasvatuksessa muun muassa fyysisen, psyykkisen ja sosiaalisen ulottuvuuden. Oppimisympäristöjä kehitetään siten, että varhaiskasvatukselle asetetut tavoitteet voidaan saavuttaa, ja että ne tukevat lasten terveen itsetunnon sekä sosiaalisten ja oppimisen taitojen kehittymistä. Ergonomia, ekologisuus, viihtyisyys ja esteettömyys sekä tilojen valaistus ja akustiikka, sisäilman laatu ja siisteys otetaan huomioon oppimisympäristöjä rakennettaessa ja kehitettäessä.

Oppimisympäristöjä suunnitellaan ja rakennetaan yhdessä lasten kanssa. Niiden tulee tukea lasten luontaista uteliaisuutta ja oppimisen halua sekä ohjata leikkiin, fyysiseen aktiivisuuteen, tutkimiseen sekä taiteelliseen ilmaisuun ja kokemiseen. Lapsilla tulee olla mahdollisuus tutkia maailmaa kaikilla aisteillaan ja koko kehollaan. Oppimisympäristöt tarjoavat lapsille vaihtoehtoja mieluisaan tekemiseen, monipuoliseen ja vauhdikkaaseen liikkumiseen, leikkeihin ja peleihin sekä rauhalliseen oleiluun ja lepoon. Lasten ideat, leikit ja heidän tekemänsä työt näkyvät oppimisympäristöissä.

Oppimisympäristöissä voidaan toteuttaa monenlaista pedagogista toimintaa ja ne muuntuvat tarpeen mukaan. Henkilöstön tulee ottaa huomioon lasten kiinnostuksen kohteet, yksilölliset taidot ja tarpeet sekä varhaiskasvatuksen toteuttamisen periaatteet (luku 4). Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöissä toimitaan joustavasti erikokoisissa ryhmissä, joissa jokaisella yhteisön jäsenellä on mahdollisuus osallistua toimintaan ja vuorovaikutukseen. Toiminta pedagogisesti tarkoituksenmukaisissa ryhmissä edistää lasten ja henkilöstön keskittymistä sekä lapsilähtöistä toimintaa.

¹⁰⁰ Varhaiskasvatuslaki 3 § 1 momentti 2 kohta ja 10 §

Yhteisesti sovitut säännöt ja toimintatavat auttavat luomaan ilmapiiriltään turvallisen, muita kunnioittavan ja yhteisvastuullisen oppimisympäristön. Turvallisessa ilmapiirissä erilaisten tunteiden näyttäminen on sallittua ja henkilöstö auttaa lapsia tunteiden ilmaisussa ja itsesääätelyssä. Lapsia rohkaistaan kysymään, ja lasten kysymyksiin vastataan.

Oppimisympäristöjä suunnitellaan ja kehitetään siten, että ne vahvistavat yhdenvertaisuutta ja sukupuolten tasa-arvoa. Tämä mahdollistaa perinteisten sukupuolistereotyyppien rikkomisen. Oppimisympäristöissä edistetään lasten kielellistä kehitystä ja kielitietoisuutta sekä tuodaan näkyväksi kulttuurista moninaisuutta.

Luonto sekä pihat, leikkipuistot ja muut rakennetut ympäristöt ovat myös varhaiskasvatuksen oppimisympäristöjä. Ne tarjoavat kokemuksia, materiaaleja ja monipuolisia mahdollisuuksia leikkiin ja tutkimiseen. Niitä hyödynnetään liikunta- ja luontoelämysten ja oppimisen paikkoina.

Lasten saatavilla ja käytössä tulee olla riittävästi monipuolisia, ikätasoisia, pedagogisia ja turvallisia leikki- ja toimintavälineitä, ja niissä on huomioitava lasten yksilölliset tuen tarpeet ja mielenkiinnonkohteet. Teknologia on osa monipuolista ja lasta osallistavaa oppimisympäristöä. Varhaiskasvatuksessa käytetään digitaalisia välineitä, sovelluksia ja ympäristöjä tarkoituksenmukaisella tavalla. Lasten omia digitaalisia laitteita, leluja ja muita välineitä käytetään varhaiskasvatuksen järjestäjän määrittämällä tavalla, ja niiden käytöstä sovitaan huoltajien kanssa.

Yhteistyö muiden toimijoiden kanssa sekä fyysiset että virtuaaliset vierailut esimerkiksi kirjastoon, museoon, kulttuuriperintökohteisiin, konsertteihin, teatteriin ja huoltajien työpaikoille rikastavat lasten oppimisympäristöjä. Oppimisympäristöjen suunnittelu tarjoaa myös luontevan yhteistyömahdollisuuden henkilöstön ja huoltajien välille.

*Varhaiskasvatuksessa oppimisympäristöt rakentuvat siten, että ne tukevat lasten omaa aktiivisuutta ja luovuutta ilmaista itseään. Yhteistyöstä huolehditaan hyödyntäen mm. digilaitteita ja vierailuja fyysisesti tai virtuaalisesti tehden. Oppimisympäristöjen suunnittelussa huomioidaan lapsen tarpeet ja mielenkiinnonkohteet. Oppimisympäristöt laajenevat luontoon, lähiympäristöön ja kulttuuripalveluihin. Kulttuurihistoria sellaisenaan kuuluu oppimisympäristöön. Tutustuminen lähiympäristöön, kirjastoon ja liikunta-alueisiin edistävät oman kulttuuriperimän tuntemista. Tieto- ja viestintäteknologia on myös luovan ilmaisun välineenä. Oppimisympäristöt rakentuvat niin, että leikki, tutkiminen, liikkuminen ja luovuus mahdollistuvat ja että välineet ovat lasten saatavilla. Toimintavälineillä on kuvitetut paikat, jotka auttavat lasta toiminnan suunnittelussa sekä auttavat pitämään huolta tiloista. Oppimisympäristöjä suunniteltaessa **huomioidaan** fyysinen, psyykkinen ja sosiaalinen ympäristö. Varhaiskasvatuksen tiimikäsikirjassa on kuvattu lasten osallisuus toimintaympäristöjen rakentamisessa. Tiloja käytetään monipuolisesti ja niitä voidaan muuntaa*

joustavasti. Pienryhmät porrastavat toimintaa niin, että tilojen monipuolinen käyttö ja toiminta mahdollistuu rauhallisessa ympäristössä. Kun osa lapsista on sisällä ja osa ulkona, on tiloja mahdollista käyttää väljemmin eikä äänimaailma nouse korkeaksi. Henkilöstö toimii leikin rikastuttajana ja mahdollistajana, henkilöstö innostaa ja kannustaa lapsia leikkiin, ohjaavat ja auttavat leikkiin pääsemisessä. Ohjattu leikki vahvistaa lapsen itsetunnon ja minäkuvan kehitystä.

3.3 Yhteistyö varhaiskasvatuksessa

Yhteistyöllä edistetään varhaiskasvatuksen tavoitteita sekä varhaiskasvatuksen laadukasta pedagogista toimintaa. Vastuu yhteistyön toteutumisesta ja suunnitelmallisuudesta on varhaiskasvatuksen järjestäjillä¹⁰¹.

Huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö

Huoltajien kanssa tehtävällä yhteistyöllä on tärkeä merkitys varhaiskasvatuksessa¹⁰². Yhteistyön tavoitteena on huoltajien ja henkilöstön yhteinen sitoutuminen lasten terveen ja turvallisen kasvun, kehityksen ja oppimisen edistämiseen. Luottamuksen rakentaminen sekä tasa-arvoinen vuorovaikutus ja keskinäinen kunnioitus tukevat kasvatusyhteistyötä.

Perusteasiakirjaan kirjatusta arvoista, tavoitteista ja vastuista keskustellaan yhdessä huoltajien kanssa. Yhteistyö on vuorovaikutteista ja edellyttää varhaiskasvatuksen henkilöstöltä aloitteellisuutta ja aktiivisuutta. Yhteistyössä huomioidaan perheiden moninaisuus, lasten yksilölliset tarpeet sekä huoltajuuteen ja vanhemmuuteen liittyvät kysymykset. Tarvittaessa keskusteluissa käytetään tulkkia molemminpuolisen ymmärryksen varmistamiseksi¹⁰³.

Yhteistyöllä voi olla erilaisia tehtäviä ja muotoja lapsen varhaiskasvatuksen aikana. Lasten päivittäiset tapahtumat ja kokemukset jaetaan huoltajien kanssa. Kannustavat ja lapsen kehitystä ja oppimista myönteisesti kuvaavat viestit ovat tärkeitä. Huoltajan ja henkilöstön havainnot ja keskustelut lapsen päivästä luovat pohjan lapsen kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin turvaamiselle.

Yhteistyön merkitys on erityisen tärkeää siirtymävaiheissa, kuten lapsen aloittaessa varhaiskasvatuksessa ja varhaiskasvatuksen aikaisissa siirtymissä, lapsen vaihtaessa päiväkotia tai aloittaessa esiopetuksen. Yhteisellä keskustelulla on erityinen tehtävä laadittaessa lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa (luku 1.3). Yhteistyön merkitys huoltajan kanssa korostuu lapsen tukea suunniteltaessa ja toteutettaessa (luku 5). Luottamuksellinen ilmapiiri mahdollistaa huoltajan

¹⁰¹ Varhaiskasvatuslaki 7 §

¹⁰² Varhaiskasvatuslaki 3 § 1 momentti 10 kohta

¹⁰³ Kielilaki (423/2003) 18 § ja ulkomaalaislaki (301/2014) 203 §

ja henkilöstön välisen yhteistyön myös haastavissa tilanteissa, esimerkiksi huolen herätessä lapsen hyvinvoinnista.

Lasten huoltajilla tulee olla mahdollisuus osallistua¹⁰⁴ lapsensa varhaiskasvatuksen suunnitteluun, arviointiin ja kehittämiseen yhdessä henkilöstön ja lasten kanssa. Huoltajien kanssa tehtävässä yhteistyössä hyödynnetään tieto- ja viestintäteknologiaa. Yhteistyö voi tukea myös huoltajien keskinäistä vuorovaikutusta. Huoltajien verkostoituminen ja yhteinen toiminta erilaisissa tilaisuuksissa vahvistaa yhteisöllisyyttä ja antaa tukea henkilöstön työlle.

Yhteistyö eri tahojen kanssa

Yhteistyön tavoitteena on varmistaa laadukkaan varhaiskasvatuksen toteuttaminen ja kehittäminen. Varhaiskasvatuslain mukaan kunnan on varhaiskasvatusta järjestäessään toimittava monialaisessa yhteistyössä ja luotava tarvittavat yhteistyörakenteet¹⁰⁵. Yksityisen palveluntuottajan on tarpeen mukaan toimittava monialaisessa yhteistyössä¹⁰⁶.

Varhaiskasvatuksen yhteistyötahoilla tarkoitetaan kaikkia niitä alueellisia ja paikallisia toimijoita, joiden kanssa varhaiskasvatuksen on luontevaa tehdä yhteistyötä. Yhteistyö esimerkiksi muusta opetuksesta, liikunnasta, kirjastosta ja kulttuurista vastaavien tahojen ja muiden lähiympäristön toimijoiden kanssa lisää oppimisympäristöjen monipuolisuutta ja tukee varhaiskasvatuksen tavoitteita. Muita varhaiskasvatuksen yhteistyötahoja ovat esimerkiksi järjestöt, katsomusyhteisöt kuten seurakunnat, poliisi sekä ravitsemus- ja siivouspalvelut.

Kunnan varhaiskasvatuksen ja sen alueella toimivien yksityisten varhaiskasvatuspalvelujen tuottajien sekä kuntien välinen yhteistyö ja sen kehittäminen on tärkeää. Varhaiskasvatuksen järjestäjät voivat kehittää toimintaansa yhteistyössä korkeakoulujen, oppilaitosten, tutkimuslaitosten ja viranomaisten kanssa¹⁰⁷.

Varhaiskasvatuksessa tehdään yhteistyötä myös lastenneuvolan ammattilaisten, lastensuojelun sekä muiden terveydenhuollon ja sosiaalipalveluiden toimijoiden kanssa. Yhteistyön merkitys korostuu, kun jollain näistä tahoista herää huoli lapsen kehityksestä tai hyvinvoinnista tai kun lapsen tukea suunnitellaan ja järjestetään. Laajaan terveystarkastukseen sisällytetään varhaiskasvatuksen henkilöstön arvio alle kouluikäisen lapsen selviytymisestä ja hyvinvoinnista varhaiskasvatuksessa huoltajan kirjallisella suostumuksella. Varhaiskasvatuksen henkilökunnan antama arvio on tärkeä osa lapsen kokonaisvaltaisen kasvun, kehityksen ja hyvinvoinnin arviointia sekä tuen tarpeiden varhaista tunnistamista monialaisessa yhteistyössä.¹⁰⁸

¹⁰⁴ Varhaiskasvatuslaki 20 §

¹⁰⁵ Varhaiskasvatuslaki 7 ja 22 §

¹⁰⁶ Varhaiskasvatuslaki 7 §

¹⁰⁷ Varhaiskasvatuslaki 7 §

¹⁰⁸ Valtioneuvoston asetus neuvolatoiminnasta, koulu- ja opiskeluterveydenhuollosta sekä lasten ja nuorten ehkäisevästä suun terveydenhuollosta (338/2011) 7, 9 ja 13 § sekä varhaiskasvatuslaki 7 §

Luottamuksellinen suhde huoltajiin alkaa muodostua perheen saadessa päätöksen varhaiskasvatuksesta. Huoltajien kanssa keskustellaan säännöllisesti lapsen oppimiseen, kasvuun ja hyvinvointiin liittyvistä asioista ja ne kirjataan lapsen varhaiskasvatuksen suunnitelmaan. Kaksi kertaa vuodessa toteutettavan laadunkyselyn avulla huoltajat arvioivat varhaiskasvatuksen laatua ja vaikuttavat tuleviin painopisteisiin.

Varhaiskasvatuksenjohtajat tekevät kehittämistyötä yhteistyössä muun muassa neuvolan, kirjaston ja sosiaalitoimen kanssa. Yksityinen palveluntuottaja osallistuu monialaiseen yhteistyöhön sekä kehittämistyöhön. Tavoitteena on edistää lapsen kasvuun, kehitykseen ja terveyteen liittyvää myönteistä ilmapiiriä ja vuorovaikutusta sekä puuttua tarvittaessa ongelmiin. Lasten vahvuudet ja tarpeet otetaan huomioon varhaiskasvatukseen arjessa.

Varhaiskasvatuksen henkilöstö tekee yhteistyötä esi- ja perusopetuksen kanssa siirtymävaiheissa. Johtamisella ja eri toimijoiden yhteistyöllä varmistetaan yhteisöllisyyden ja yhteistyön toteutuminen ja yhteisten toimintakulttuurin kehittäminen osana oppimisen polkua varhaiskasvatuksesta toiselle asteelle. Myös kuntien välinen yhteistyö on oleellista varhaiskasvatuksen kehittämiseksi.

4. Varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan suunnittelu ja toteuttaminen

4.1 Pedagogisen toiminnan viitekehys

Varhaiskasvatuksen pedagogista toimintaa ja sen toteuttamista kuvaa kokonaisvaltaisuus. Tavoitteena on edistää lasten oppimista ja hyvinvointia sekä laaja-alaista osaamista (kuviot 1). Pedagoginen toiminta toteutuu lasten ja henkilöstön välisessä vuorovaikutuksessa ja yhteisessä toiminnassa. Lasten omaehtoinen, henkilöstön ja lasten yhdessä ideoima sekä henkilöstön suunnittelema toiminta täydentävät toisiaan. Varhaiskasvatuksen pedagoginen toiminta läpäisee kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuuden.

Kuvio 1. Varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan viitekehys

Tavoitteellisen ja inklusiivisen toiminnan perustan luovat arvoperusta (luku 2.4), oppimiskäsitys (luku 2.5), niihin pohjautuva toimintakulttuuri (luku 3) sekä monipuoliset oppimisympäristöt (luku 3.2), yhteistyö (luku 3.3), työtavat (luku 4.3) ja lapsen tuki (luku 5). Lasten mielenkiinnon kohteet ja tarpeet sekä heidän kasvu- ja ympäristöönsä liittyvät merkitykselliset asiat ovat toiminnan suunnittelun lähtökohtana. Lähtökohtana ovat myös luvussa 4.5 kuvatut oppimisen alueet. Laadukkaan pedagogisen toiminnan edellytyksenä on suunnitelmallinen dokumentointi, arviointi ja kehittäminen (luvut 4.2 ja 7). Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet ohjaavat osaltaan toiminnan suunnittelua (luku 2.7).

Pedagogisen toiminnan tavoitteita ja periaatteita tarkennetaan paikallisella suunnittelulla. Tavoitteita tarkennettaessa otetaan huomioon varhaiskasvatuksen eri toimintamuodot, niiden henkilöstörakenne ja muut ominaispiirteet. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja sitä tarkentava paikallinen suunnittelu sekä lasten varhaiskasvatussuunnitelmat (luku 1.3) ovat lapsiryhmän toiminnan suunnittelun lähtökohtia. Toimintaa toteutetaan niin, että jokaisella lapsella on oikeus edetä oppimisessaan siten, että varhaiskasvatuksesta ja esiopetuksesta muodostuu lapselle mielekäs jatkumo.

Varhaiskasvatussuunnitelman tavoitteita kirjataan varhaiskasvatuksen käsikirjaan ja ryhmävasuun. Suunnitelmien ja toiminnan toteutumista arvioidaan ja seurataan. Suunnitelmia päivitetään tarpeen mukaan. Suunnittelun lähtökohtana ovat lasten ja lapsiryhmän vahvuudet ja mielenkiinnon kohteet.

Toiminnassa huomioidaan myös huoltajien näkemyksiä. Varhaiskasvatuksen opettaja vastaa suunnitellun toiminnan toteuttamisesta ja pedagogisista perusteluista yhdessä tiimin jäsenten kanssa. Pedagogisen toiminnan perustana on yhdessä tekeminen ja kokeminen, jossa lapsilla on mahdollisuus vaikuttaa toiminnan suunnitteluun ja toteutukseen leikin, liikkumisen ja kokeilemisen kautta.

4.2 Pedagoginen dokumentointi

Pedagoginen dokumentointi on varhaiskasvatuksen suunnittelun, toteuttamisen, arvioimisen ja kehittämisen keskeinen työmenetelmä. Se on jatkuva prosessi, jossa havainnot, dokumentit ja niiden vuorovaikutuksellinen tulkinta muodostavat ymmärrystä pedagogisesta toiminnasta. Pedagoginen dokumentointi mahdollistaa lasten ja huoltajien osallistumisen toiminnan arviointiin, suunnitteluun ja kehittämiseen.

Pedagoginen dokumentointi tuottaa tietoa lasten elämästä, kehityksestä, kiinnostuksen kohteista, ajattelusta, oppimisesta ja tarpeista sekä lapsiryhmän toiminnasta konkreettisella ja monipuolisella tavalla. Yksittäisten dokumenttien, esimerkiksi valokuvien, piirrosten tai henkilöstön havaintojen, avulla voidaan yhdessä lasten kanssa tarkastella heidän kehitystään ja oppimistaan. Lasten jo saavuttamat tiedot ja taidot, kiinnostuksen kohteet ja tarpeet tulevat näkyväksi pedagogisen dokumentoinnin kautta ja ovat toiminnan suunnittelun perusta.

Suunnitelmallisen dokumentoinnin tavoitteena on, että henkilöstö oppii tuntemaan yksittäistä lasta, ymmärtämään lasten välisiä suhteita sekä ryhmän henkilöstön ja lasten välisen vuorovaikutuksen luonnetta. Pedagogisen dokumentoinnin tarkoitus on toteuttaa varhaiskasvatusta lapsilähtöisesti. Dokumentoinnin avulla saatuja tietoja ja ymmärrystä hyödynnetään esimerkiksi työtapojen, oppimisympäristöjen, toiminnan tavoitteiden, menetelmien ja sisältöjen jatkuvassa muokkaamisessa lasten kiinnostusta ja tarpeita vastaavaksi. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on osa pedagogisen dokumentoinnin prosessia (luku 1.3). Suunnitelmallista pedagogista dokumentointia tarvitaan myös lapselle annettavan tuen tarpeiden arvioinnissa (luku 5).

Pidemmältä aikaväliltä kootut dokumentit ovat tärkeä osa pedagogisen toiminnan arviointia, henkilöstön toiminnan itsearviointia (luku 7.1) sekä toimintakulttuurin kehittämistä.

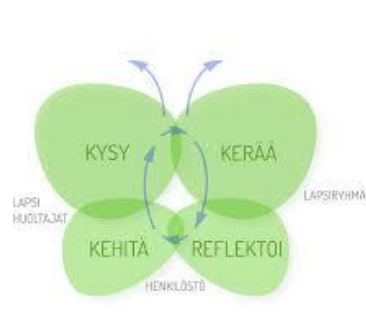
Pedagoginen dokumentointi on varhaiskasvatuksen keskeinen työmenetelmä, joka tukee varhaiskasvatuksen suunnittelua, toteuttamista, arviointia ja kehittämistä.

Pedagogisen dokumentoinnin tavoitteena on:

- Oppia tuntemaan yksittäistä lasta
- Mahdollistaa huoltajien osallisuus lapsensa varhaiskasvatukseen
- Ymmärtää lasten välisiä suhteita
- Tunnistaa ja tiedostaa henkilöstön ja lasten välisen vuorovaikutuksen luonnetta.

Dokumentoinnin ja havainnoinnin tarkoituksena on toiminnan tallentaminen ja sen näkyväksi tekeminen. Pedagoginen dokumentointi todentaa lapsen kasvua ja kehitystä.

Pedagogisessa dokumentoinnissa kiinnitetään enemmän huomiota toiminnan suunnitteluun, arviointiin ja kehittämiseen. Pedagogista dokumentointia tehdään keräämällä eri havaintoja ja tuottamalla aineistoa monipuolisesti.

Elina Fonsen mukaillen

Mitä pedagoginen dokumentointi on?

Lapselle	Huoltajalle	Työntekijälle ja tiimille
- lapsen ja oppimisen näkyväksi tekemistä – lasten työt esille – merkityksellisyys ja arvostus - dokumentoinnilla silmäys oppimiseen ja opittuihin asioihin - oman työn arvostaminen, oppimisen arviointi - prosessien näkyväksi tekeminen (mitä on tapahtunut, miten prosessi on edennyt) - osallisuus dokumentointiin – dokumentoinnin kautta mahdollisuus tuoda omia ajatuksia ja näkemyksiä esille - tapa työskennellä lasten kanssa (mitä tapahtui, mitä seuraavaksi, miten tästä eteenpäin, mitä seuraavaksi – haastaa lasten ajattelua eteenpäin) - dokumentoinnin kautta lapsen toiminta tulee näkyväksi hänelle itselleen.	- lapsen, varhaiskasvatuksen toiminnan ja oppimisen näkyväksi tekeminen (mitä päivän aikana tapahtuu, mitä lapsi tekee, miten toimii ja oppii) - mahdollistaa keskustelun hoitopäivästä - mahdollistaa huoltajien osallistumisen toiminnan suunnitteluun ja arviointiin	- lapsen, oppimisen, arjen ja oman toiminnan näkyväksi tekeminen - oppimisen ja reflektoinnin väline. Havaintojen pohjalta huomataan, miten toimintaa voidaan muuttaa ja kehittää. - toiminnan näkyväksi tekeminen työntekijöille - lapsesta lähtevän toiminnan vertaaminen vasuun: mikä kaikkea prosessi piti sisällään, mitä opittiin, mihin tulee jatkossa kiinnittää huomioita - lapselle mahdollisuus dokumentoida toimintaa – avaa ikkunan lapsen ajatusmaailmaan - oman toiminnan arviointi ja kehittäminen - lapsen kasvun ja kehityksen havainnointi - suunnitteluun ja oppimisympäristöjen muokkaamiseen ja tiimin toiminnan kehittämiseen

4.3 Monipuoliset työtavat

Työtapojen valintaa ohjaavat varhaiskasvatukselle asetetut tehtävät ja tavoitteet sekä lasten ikä, tarpeet, edellytykset ja kiinnostuksen kohteet. Toiminnalliset sekä luovuutta ja osallisuutta edistävät työtavat ovat lapsille luontevia oppimisen tapoja. Tällaisia ovat esimerkiksi lasten omaehtoinen ja ohjattu leikki, tutkiminen, liikkuminen sekä taiteellinen kokeminen ja ilmaisu. Digitaalisia välineitä, sovelluksia ja ympäristöjä hyödynnetään toiminnassa. Monipuoliset työtavat ovat sekä oppimisen väline että opettelun kohde. Tämän vuoksi on tärkeää, että henkilöstö ohjaa lapsia kokeilemaan ja käyttämään erilaisia työtapoja erikokoisissa ryhmissä sekä itsenäisesti. Työskenneltäessä lapsia rohkaistaan kyselemään ja ihmettelemään sekä päättelämään ja ratkaisemaan ongelmia yhdessä.

Henkilöstöltä edellytetään ammattitaitoa ja herkkyyttä tunnistaa eri tilanteiden pedagogisia mahdollisuuksia. Tämä näkyy muun muassa taitona havaita lasten aloitteita ja tunnetiloja sekä muuttaa ja suunnata omaa toimintaansa niiden mukaisesti. Lasten aloitteet voivat olla kehollisia ja sanattomia, joten niiden ymmärtäminen ja niihin vastaaminen edellyttävät henkilöstöltä sensitiivistä läsnäoloa ja lapsen hyvää tuntemista.

Lapset ottavat osaa työtapojen suunnitteluun ja valintaan omien edellytystensä mukaisesti. Lapsilla tulee olla mahdollisuus tutkia maailmaa kaikilla aisteillaan ja koko kehollaan sekä kokeilla erilaisia työtapoja. Työtapojen vaihteleva käyttö tarjoaa eri-ikäisille ja eri tavoin oppiville lapsille onnistumisen kokemuksia. Monipuoliset työtavat edellyttävät monipuolisia oppimisympäristöjä. Työtapojen käytössä hyödynnetään henkilöstön ja lasten osaamista sekä kokeillaan ja kehitetään uusia työtapoja.

Henkilöstö havainnoi herkästi tilanteita lasten kanssa, jotta he tunnistavat eri tilanteiden pedagogisia mahdollisuuksia. Lasten hienovaraiset ilmeet, eleet ja tunnetilat luovat pohjan toiminnan suunnittelulle ja mukauttamiselle tilanteiden mukaan. Henkilöstö havainnoi pienten lasten kehollista ja sanatonta viestintää sensitiivisesti ja lapsen hyvä tunteminen edesauttaa havaintojen tulkitsemista.

Varhaiskasvatuksessa lasten kanssa työskentelyssä käytetään luovasti erilaisia rakennettuja ja rakentamatonta ympäristöä oppimisympäristöinä. Digitaalisia välineitä ja erilaisia sovelluksia ympäristöineen hyödynnetään toiminnassa. Toiminnallisia ja luovia työtapoja käytetään oppimisen ja opettelun välineenä. Näitä ovat muun muassa lasten omaehtoinen ja ohjattu leikki, tutkiminen, liikkuminen sekä taiteellinen kokeminen ja ilmaisu. Henkilöstö ohjaa lapsia kokeilemaan ja käyttämään erilaisia työtapoja erikokoisissa ryhmissä ja itsenäisesti. Työtapana lapsia rohkaistaan kyselemään ja ihmettelemään kuin myös päättelämään ja ratkaisemaan ongelmia yhdessä. Ryhmien kokoonpano vaihtelee vuoden aikana lasten tarpeiden mukaan.

Monipuolisia työtapoja:

- parityöskentely*
- pienryhmätyöskentely*
- työpajatyöskentely*
- Tarinallinen leikki*
- Tutkiva toiminta*
- Kuvin tuettu leikki*

Henkilöstön uusien työtapojen omaksumista tuetaan koulutuksen avulla sekä viikoittaisilla keskustelu- ja ideoiden jakamisen mahdollisuuksilla. Näissä henkilöstö arvioi käyttämiään työtapoja ja huomioi myös huoltajilta saatavan palautteen muun muassa laadun kyselyn kautta. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma keskusteluissa saadaan tietoa työtapojen valintaan ja kehittämiseen liittyen.

Toiminnassa hyödynnetään liikuntaa ja leikkiä, ne ovat tärkeitä oppimisen välineitä. Toiminnallisena työtapana liikunta on lapsille ominainen toimintatapa ja oppimistilanteissa hyödynnetään liikuntaa. Lasten fyysinen aktiivisuus arjessa on tärkeä hyvinvoinnin ja oppimisen näkökulmasta. Valtakunnalliset liikunnan suositukset ohjaavat varhaiskasvatuksen liikkumisen ja liikunnan suositeltavaa määrää.

Erilaiset materiaalit, lelut, kirjat, tvt-laitteet ja liikuntavälineet ovat vapaasti lasten käytettävissä. Lapset tutkivat maailmaa eri aistein, kokeillen ja hahmottaen. Lapset voivat kuvata ja tehdä erilaisia oppimistehtäviä tvt-laitteiden avulla. Kuvauksia voidaan katsella uudestaan ja muokata niistä uusia oppimiskokonaisuuksia. Tunnetaitojen harjoitteluun käytetään mm. Piki, Molli, Askeleittain ja Pienin Askelin materiaalia. Myös erilaisia tunnekortteja ja materiaalia käytetään tunnetaitojen harjoittelussa hyödyksi.

4.4 Leikki kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin lähteenä

Leikki on keskeinen toimintatapa varhaiskasvatuksessa. Varhaiskasvatuksen tehtävä on tarjota kaikille lapsille mahdollisuuksia erilaisiin leikkeihin. Leikki edistää lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia. Leikissä lapsi oppii, mutta lapselle itselleen leikki ei ole tietoisesti oppimisen väline vaan tapa olla ja elää sekä hahmottaa maailmaa. Kokemukset, jotka herättävät lapsissa tunteita, uteliaisuutta ja kiinnostusta, virittävät leikkiin.

Lapselle leikin merkitys syntyy leikistä itsestään. Leikki tuottaa lapsille iloa ja mielihyvää. Leikkiessään lapset ovat aktiivisia toimijoita: he jäsentävät ja tutkivat ympäröivää maailmaa, luovat

sosiaalisia suhteita sekä muodostavat merkityksiä kokemuksistaan. Leikissä lapset rakentavat käsitystä itsestään ja muista ihmisistä. Leikkiessään lapset sekä jäljittelevät että luovat uutta ja muuntavat näkemäänsä. Samalla he mallintavat ja testaavat haaveitaan ja toiveitaan. Mielikuvitus mahdollistaa sen, että lapset voivat kokeilla erilaisia rooleja ja ideoita, joita he muuten eivät voisi toteuttaa. Leikkiessään lapset voivat käsitellä itselleen vaikeita kokemuksia. Leikissä on turvallista kokeilla, yrittää ja erehtyä.

Leikissä yhdistyvät keskeiset oppimista edistävät elementit: innostus, yhdessä tekeminen ja omien taitojen haastaminen. Leikki kehittyy ja saa eri muotoja kokemusten karttuessa. Henkilöstön ja lasten sekä lasten keskinäinen vuorovaikutus luovat perustan ajattelun ja kielen kehitykselle sekä kehittyville leikkitaidoille. Lapset havainnoivat, kokeilevat ja oppivat yhteisön sääntöjä leikissä. Ryhmässä leikkiessään lapset oppivat säätelmään tunteitaan ja tahtomistaan sekä huomioimaan toisten ihmisten näkökulmia. Yhteisöllisyys kasvaa leikin kautta ja vahvistaa myönteistä tunneilmastoa.

Leikki on varhaiskasvatuksen keskeinen työtapana. Pedagogisessa toiminnassa voidaan leikin juonen kehittämisessä ja leikkimaailmojen rakentamisessa yhdistää esimerkiksi draamaa, improvisaatiota tai satuja. Henkilöstön tulee tiedostaa keskittyneen tutkimisen, spontaanin luovan ilmaisun sekä vauhdikkaiden liikunta- ja peuhausleikkien merkitys lasten hyvinvoinnille ja oppimiselle. Eri tilanteita voi rikastaa leikinomaisuudella. Lorut, sanaleikit, laulut ja yhteinen hassuttelu vahvistavat myönteistä ilmapiiriä, mikä tukee oppimista ja hyvinvointia.

Henkilöstön tehtävä on turvata leikin edellytykset inklusiivisten periaatteiden mukaisesti, ohjata leikkiä sopivalla tavalla ja huolehtia siitä, että jokaisella lapsella on mahdollisuus olla osallisena yhteisissä leikeissä omien taitojensa ja valmiuksiensa mukaisesti. Henkilöstön tulee suunnitelmallisesti ja tavoitteellisesti tukea lasten leikin kehittymistä sekä ohjata sitä joko leikin ulkopuolelta tai olemalla itse mukana leikissä. Henkilöstön fyysinen ja psyykinen läsnäolo tukee lasten välistä vuorovaikutusta ja ehkäisee ristiriitatilanteiden syntymistä.

Henkilöstön tulee havainnoida ja dokumentoida lasten leikkiä. Leikin havainnointi lisää henkilöstön ymmärrystä lasten ajattelusta ja kiinnostuksen kohteista sekä heidän tunteistaan ja kokemuksistaan. Havaintoja käytetään leikin ja muun toiminnan suunnittelussa ja ohjaamisessa. Henkilöstöltä edellytetään herkkyyttä ja ammattitaitoa sekä sukupuolisensitiivisyyttä havaita lasten leikkialoitteita ja vastata niihin sopivalla tavalla.

Pitkäkestoiseen leikkiin tarvitaan aikaa, rauhaa ja tilaa sekä sopivia ja lasten saatavilla olevia leikkivälineitä ja materiaaleja. Oppimisympäristöjen tulee joustaa leikkien mukaan, sillä leikit eivät välttämättä pysy paikallaan niille nimetyissä tiloissa.

Lasten kulttuurin ja lapsille suunnatun median tunteminen auttaa henkilöstöä ymmärtämään lasten leikkejä. Myös erilaiset pelit sekä digitaaliset välineet ja sovellukset tarjoavat niihin monenlaisia

mahdollisuuksia. Leikkiin kannustavassa oppimisympäristössä myös aikuinen on oppija. Henkilöstö keskustelee leikin merkityksestä ja lasten leikkeihin liittyvistä havainnoista huoltajien kanssa. Tällä tavoin voidaan edistää leikkien jatkumista kotona tai varhaiskasvatuksessa.

Henkilöstön tärkeä tehtävä on tukea ja mahdollistaa lasten leikki inklusiivisten periaatteiden mukaan. Henkilöstö huolehtii, että jokaisella lapsella on mahdollisuus osallistua leikkiin toisten kanssa. Henkilöstö havainnoivat leikkiä, tukevat lasta leikeissä, ohjaavat, havainnoivat ja dokumentoivat leikkiä. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia pitkäjänteiseen ja jatkuvaan leikkiin. Leikkiä arvostetaan ja sille järjestetään aikaa, jotta leikillä on mahdollisuus jatkua ja kasvaa. ja Erilaisia jakotiloja hyödyntäen mahdollistetaan erilaisten leikkiympäristöjen rakentaminen, joissa on mahdollisuus kokeilla ja kokea erilaisia asioita ja tunnetiloja.

Ryhmien jakaminen eri kokoisiksi, yhteisopettajuus ja toiminnan porrastaminen mahdollistavat ulko- ja sisätilojen aktiivisen käytön sekä lapsen yksilöllisen kohtaamisen ja havaitsemisen. Yli ryhmärajojen tapahtuva yhteistyö mahdollistaa yhteisöllisen leikin mahdollisuudet, lasten tutustumisen toisiin sekä ryhmäytymisen. Ryhmäytyminen jatkuu läpi toimintavuoden, on tärkeää tutustua toisiin lapsiin ja aikuisiin ryhmärajojen ja harjoitella tunne- ja kaveritaitoja ja toisten välistä vuorovaikutusta.

4.5 Oppimisen alueet

Oppimisen alueet kuvaavat varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan keskeisiä tavoitteita ja sisältöjä. Ne ohjaavat henkilöstöä monipuolisen ja pedagogisen toiminnan suunnittelussa ja toteuttamisessa yhdessä lasten kanssa. Lapsilla on oikeus saada monipuolisia kokemuksia oppimisen eri alueista. Oppimisen alueet eivät ole erikseen toteutettavia, toisistaan irrallisia kokonaisuuksia, vaan niiden aihepiirejä yhdistetään ja sovelletaan lasten mielenkiinnon kohteiden ja osaamisen mukaisesti. Oppimisen alueet on ryhmitelty esiopetussuunnitelman perusteiden¹⁰⁹ mukaisesti viideksi kokonaisuudeksi:

- Kielten rikas maailma
- Ilmaisun monet muodot
- Minä ja meidän yhteisömme
- Tutkin ja toimin ympäristössäni
- Kasvan, liikun ja kehityn.

¹⁰⁹ Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014

Oppimisen alueita yhdistelevä ja soveltava pedagoginen toiminta mahdollistaa asioiden ja ilmiöiden laaja-alaisen tarkastelun ja tutkimisen. Lasten mielenkiinnon kohteet ja kysymykset ovat toiminnan keskeinen lähtökohta. Aihepiirit voivat nousta esimerkiksi leikeistä, saduista, retkistä tai spontaaneista vuorovaikutustilanteista lasten ja henkilöstön kesken tai lasten keskinäisessä vuorovaikutuksessa. Tapa, jolla oppimisen alueiden tavoitteita käsitellään, vaihtelee valittujen aihepiirien, tilanteiden ja lasten oppimisen mukaan. Henkilöstön tehtävänä on varmistaa, että pedagoginen toiminta edistää eri-ikäisten lasten kehitystä ja oppimista.

Kielten rikas maailma

Varhaiskasvatuksen tehtävä on vahvistaa lasten **kielellisten taitojen** ja **valmiuksien** sekä **kielellisten identiteettien** kehittymistä. Varhaiskasvatuksessa vahvistetaan lasten uteliaisuutta ja kiinnostusta kieliin, teksteihin ja kulttuureihin. Kielen kehityksen tukeminen kytkeytyy lapsen monilukutaidon kehittymiseen (luku 2.7). Lisäksi se on yhteydessä muun muassa lasten kulttuuriseen osaamiseen ja vuorovaikutukseen liittyvään laaja-alaiseen osaamiseen. Kehittyvät kielelliset taidot avaavat lapsille uusia vaikuttamisen keinoja, mahdollisuuksia osallisuuteen ja aktiiviseen toimijuuteen.

Kieli on lapsille sekä oppimisen kohde että väline. Sen avulla lapsi ottaa haltuun erilaisia tilanteita ja asioita sekä toimii vuorovaikutuksessa muiden kanssa, ilmaisee itseään ja hankkii tietoa. Lasten kielellistä kehitystä tukee monipuolinen varhaiskasvatuksen kieliympäristö sekä yhteistyö huoltajien kanssa. Varhaiskasvatuksessa lapsille annetaan kannustavaa ja johdonmukaista palautetta heidän kielenkäyttö- ja vuorovaikutustaidoistaan.

Varhaiskasvatuksessa tuetaan jokaisen lapsen opetuskielen taitojen kehittymistä. Kasvatuksessa ja opetuksessa otetaan huomioon, että lapset kasvavat erilaisissa kielellisissä ympäristöissä, ja että he voivat samaan aikaan omaksua useita eri kieliä. Kotien tavat käyttää kieltä ja olla vuorovaikutuksessa vaihtelevat, ja kodeissa voidaan puhua useita kieliä. Kielellistä ja kulttuurista moninaisuutta tehdään varhaiskasvatuksessa näkyväksi yhteistyössä huoltajien kanssa. Tämä osaltaan tukee lasten kielellisten identiteettien kehittymistä. Kieleen ja kulttuuriin liittyviä tarkentavia näkökulmia varhaiskasvatuksessa käsitellään luvussa 4.6.

Kielen oppimisen kannalta on tärkeää tiedostaa, että saman ikäiset lapset voivat olla eri vaiheissa kielen kehityksen eri osa-alueilla. **Kielelliset identiteetit kehittyvät**, kun lapsia ohjataan ja tuetaan kielellisten taitojen ja valmiuksien keskeisillä osa-alueilla.

Kuvio 2. Lasten kielen kehityksen keskeiset osa-alueet varhaiskasvatuksessa

Vuorovaikutustaitojen kehittymisen kannalta lasten kokemukset kuulluksi tulemisesta ja siitä, että heidän aloitteisiinsa vastataan, ovat tärkeitä. Henkilöstön sensitiivisyys ja reagointi myös lasten non-verbaaleihin viesteihin on keskeistä. Vuorovaikutustaitojen kehittymistä tuetaan kannustamalla lapsia kommunikoimaan toisten lasten ja henkilöstön kanssa.

Lasten **kielen ymmärtämisen taitoja** tuetaan runsaan kielellisen mallintamisen avulla. Johdonmukainen toiminnan sanallistaminen ja keskusteleminen tukevat lasten sanavarannon kehittymistä. Erilaisissa varhaiskasvatuksen tilanteissa käytetään kuvailevaa ja tarkkaa kieltä. Tarvittaessa käytetään kuvia, esineitä ja tukiviittomia.

Lasten **puheen tuottamisen taitojen** kehittymistä seurataan ja ohjataan. Lapsia rohkaistaan puhumaan eri tilanteissa sekä aikuisten että toisten lasten kanssa. Tämä auttaa lapsia käyttämään ja ymmärtämään puhuttua kieltä. Lasten kanssa kiinnitetään vähitellen huomiota myös äänensävyihin ja äänenpainoihin.

Lasten **kielen käyttötaitoja** ohjataan ja kielen käyttöä pohditaan yhdessä lasten kanssa eri tilanteissa. Tavoitteena on tilannetietoisien kielen käytön vahvistuminen. Lasten kanssa harjoitellaan kertomista, selittämistä ja puheen vuorottelua. Lisäksi eläytyminen, huumorin käyttö sekä hyvien tapojen opettelu vahvistavat lasten kielen käyttötaitoja. Tutustuminen erilaisiin teksteihin tukee kielen käyttötaitojen kehittymistä ja auttaa lapsia havaitsemaan puhutun ja kirjoitetun kielen eroja.

Lasten kielellinen ilmaisu monipuolistuu, kun heidän **kielellinen muistinsa** ja **sanavarantonsa** laajenee. Henkilöstön tehtävä on tukea tietoisesti tätä kehitystä. Kielellisen muistin kehittymistä tukevat esimerkiksi lorujen ja laululeikkien käyttö. Kielellä leikittely, nimeäminen sekä kuvaavien sanojen käyttäminen edistävät lasten kielellisen muistin ja sanavarannon kehittymistä. Kiireetön keskustelu ja lukeminen sekä tarinoiden kerronta tarjoavat mahdollisuuksia pohtia sanojen ja tekstien merkityksiä ja opetella uusia käsitteitä asiayhteyksissä.

Lähiympäristön eri kielten havainnointi tukee lasten **kielitietoisuuden kehittymistä**. Henkilöstön tehtävänä on herättää ja lisätä lasten kiinnostusta suullista ja kirjoitettua kieltä sekä vähitellen myös lukemista ja kirjoittamista kohtaan. Kielen havainnoinnin ja tutkimisen avulla suunnataan lasten

huomiota sanojen merkityksistä kielen muotoihin ja rakenteisiin, kuten sanoihin, tavuihin ja äänteisiin. Lapsia rohkaistaan kirjoittamaan ja lukemaan leikillisesti.

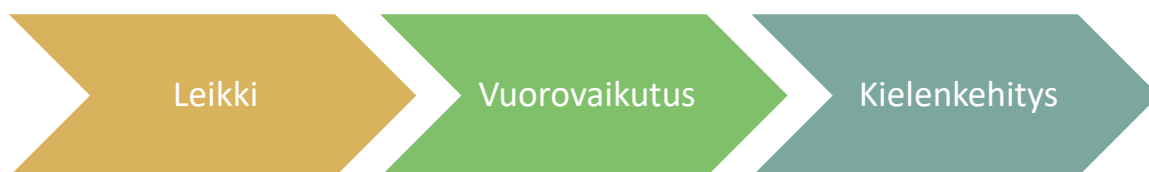
Varhaiskasvatuksessa käytetään rikkaita ja vaihtelevia tekstejä. Lasten kanssa tutustutaan monipuolisesti lastenkirjallisuuteen. Lapsille kerrotaan tarinoita, ja heitä kannustetaan itse keksimään niitä. Lasten kertomuksia, loruja ja sanallisia viestejä dokumentoidaan. Monilukutaitoa tukevassa varhaiskasvatuksessa puheen rinnalla käytetään muun muassa visuaalisia, auditiivisia ja audiovisuaalisia viestejä sekä tekstejä.

Lasten kielen kehityksen tukena ovat lorut, tarinat, laulut, ohjattu leikki, leikinohjaustaulut ja toiminnan sanallistaminen. Satuja ja tarinoita käsitellään eri keinoin, mm. keskusteluin, pöytäteatterin, näytelmien ja kädentaitojen kautta. Ryhmissä on mahdollisuus käyttää sadutusta ikäkaudelle sopivalla tavalla. Kielen kehityksen tukena käytetään Roihusten Arjessa-materiaalia kielen kommunikation tukemiseen.

Keminmaassa on käytössä kaksivuotiaille lapsille Esikko-lomake, joka jaetaan perheille kotiin täytettäväksi. Perhepäivähoidossa oleville lapsille Esikko-lomake jaetaan varhaiskasvatuksen erityisopettajan toimesta. Varhaiskasvatuksen erityisopettaja koostaa lomakkeen yhteenvedon. Tämän lomakkeen kautta saadaan tärkeää tietoa lapsen esikielellisen kommunikation ja kielen kehityksestä. Jokaisessa päiväkotiryhmässä on käytössä kuvitettu päiväjärjestys.

Kielitietoisessa oppimisympäristössä kielet ovat läsnä kaikkialla. Kieli näkyy oppimisympäristössä mm. kuvina ja kuvien käyttönä. Monikanavaisuus tukee kielen ymmärtämistä. Henkilöstö vahvistaa lapsen uteliaisuutta eri kieliin tutustumalla niihin. Henkilöstö tukee lapsen vuorovaikutusta mm. sillä, että lapsi tulee kuulluksi. Oppimisympäristöt rakennetaan sellaiseksi, että se tarjoaa erilaisia mahdollisuuksia ja tilaisuuksia puheen ymmärtämiseen, tuottamiseen ja käyttöön. Lapsille luetaan, kerrotaan tarinoita ja lapsia kannustetaan tuottamaan itse tarinoita. Oppimisympäristöä rakennetaan lasten mielenkiinnon ja osaamisen mukaisesti. (Kielipeda- työväline)

Ilmaisun monet muodot

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on tavoitteellisesti tukea lasten **musiikillisen, kuvallisen, käsityöllisen, sanallisen ja kehollisen ilmaisun** kehittymistä sekä tutustuttaa heitä eri taiteenaloihin ja kulttuuriperintöön. Lasten ilmaisulle on luonteenomaista kokonaisvaltaisuus ja ilmaisun eri

muotojen luova yhdisteleminen. Taiteellinen kokeminen ja ilmaiseminen edistävät lasten oppimisedellytyksiä, sosiaalisia taitoja ja myönteistä minäkuvaa sekä valmiuksia ymmärtää ja jäsentää ympäröivää maailmaa. Ajattelun ja oppimisen taidot kehittyvät, kun lapset tutkivat, tulkitsevat ja luovat merkityksiä erilaisia ilmaisun taitoja harjoittelemalla. Kyky kuvitella ja luoda mielikuvia on keskeistä myös lapsen eettisen ajattelun kehittymiselle. Kulttuuriperintöön, taiteeseen ja ilmaisun eri muotoihin tutustuminen vahvistaa lasten osaamista myös monilukutaidon sekä osallistumisen ja vaikuttamisen osa-alueilla.

Kulttuuri on tärkeä osa lapsen identiteettiä. Varhaiskasvatuksessa lapsille tarjotaan mahdollisuuksia nähdä ja kokea monipuolisesti taidetta ja muuta kulttuuria. Taiteeseen ja kulttuuriin liittyvät kokemukset vahvistavat lasten kykyä omaksua, käyttää ja tuottaa kulttuuria. Samalla lapset oppivat ymmärtämään taiteen ja kulttuuriperinnön merkitystä ja arvoa.

Ilmaisun eri muodot tarjoavat lapsille keinoja kokea ja hahmottaa maailmaa heitä puhuttelevalla ja innostavalla tavalla. Taiteellinen ilmaisu tarjoaa lapsia motivoivia keinoja havaintojen, tunteiden ja luovan ajattelun näkyväksi tekemiseen. Ilmaisun eri muotoihin tutustutaan moniaistisesti, erilaisia työtapoja, oppimisympäristöjä sekä lähiympäristön kulttuuritarjontaa hyödyntäen. Oppimisympäristöjen esteettisyys, innostavuus, saatavilla olevat monipuoliset välineet ja materiaalit sekä riittävä ohjaus ovat merkityksellisiä ilmaisumuotoihin tutustuttaessa.

Taidekasvatus sisältää sekä spontaania että ennalta suunniteltua toimintaa. Ilmaisun ja oppimisen prosesseissa korostuu kokeilu, tutkiminen, tekemisen eri vaiheiden harjoittelu ja niiden dokumentointi. Jokaisen lapsen yksilöllistä ilmaisua tuetaan ja lasten yhteisille luoville prosesseille annetaan riittävästi aikaa ja tilaa. Henkilöstön, lasten ja yhteistyökumppaneiden erityisosaamisen hyödyntäminen rikastuttaa taidekasvatusta.

Varhaiskasvatuksen **musiikillisen ilmaisun** tavoitteena on tuottaa lapsille musiikillisia kokemuksia sekä vahvistaa lasten kiinnostusta ja suhdetta musiikkiin. Lapsia ohjataan elämykselliseen kuuntelemiseen ja ääniympäristön havainnointiin. Lasten valmiudet hahmottaa musiikkia sekä äänen kestoa, tasoa, sointiväriä ja voimaa kehittyvät leikinomaisen musiikillisen toiminnan kautta. Heidän kanssaan lauletaan, loruillaan, kokeillaan erilaisia soittimia, kuunnellaan musiikkia ja liikutaan musiikin mukaan. Lapset saavat kokemuksia perussykkeestä, sanarytmeistä ja kehosoittamisesta. Lapsia rohkaistaan käyttämään mielikuvitustaan ja ilmaisemaan musiikin herättämiä ajatuksia ja tunteita esimerkiksi kertoen, kuvallisesti ilmaisten tai tanssien. Lapset saavat myös kokemuksia musiikin tekemisestä yhdessä sekä pienimuotoisten musiikkiesitysten harjoitteluprosesseista ja esiintymistilanteiden tuomasta onnistumisen ilosta.

Kuvallisen ilmaisun tavoitteena on kehittää lasten suhdetta kuvataiteeseen, muuhun visuaaliseen kulttuuriin ja kulttuuriperintöön. Lapsilla on mahdollisuus nauttia kuvien tekemisestä sekä saada esteettisiä elämyksiä ja kokemuksia taiteen äärellä. Lapset harjoittavat kuvallista ajatteluaan, havainnointiaan ja kuvien tulkintaa monipuolisen kuvailmaisun avulla. Kuvan tekemisen taitoja

kehitetään moniaistisesti sekä yhteyksiä muihin ilmaisun muotoihin rakentaen. Lapset kokeilevat erilaisia kuvan tekemisen tapoja, välineitä ja materiaaleja esimerkiksi maalaamalla, piirtämällä, rakentamalla ja mediaesityksiä tekemällä. Lasten kanssa havainnoidaan heidän itse tekemiään kuvia, taideteoksia, mediasisältöjä, esineitä sekä rakennetun ja luonnon ympäristön kohteita. Lapsia ohjataan tulkitsemaan ja kertomaan ajatuksiaan kuvallisista viesteistä. Kuvia tarkasteltaessa kiinnitetään huomiota esimerkiksi väreihin, muotoihin, materiaaleihin, tekijään, esitysyhteyteen ja kuvien herättämiin tunteisiin.

Suunnittelutaitoja, luovaa ongelmaratkaisua, hienomotorisia taitoja, rakenteiden, materiaalien ja tekniikoiden tuntemusta sekä muotoilua harjoitellaan lapsille soveltuvien käsityön teknisen työn ja tekstiilityön työtapojen avulla. Näitä työtapoja voivat olla esimerkiksi muovailu, leikkaaminen, naulaaminen, sahaaminen ja ompelu. **Käsityöllisen ilmaisun** tavoitteena on tarjota lapsille kokeilun, tutkimisen, yhteisöllisen tekemisen, kokemisen ja oivaltamisen iloa sekä nautintoa työskentelystä, jossa oma luovuus ja kädenjälki näkyvät. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia itse kokeilla, tutkia ja yhdistellä erilaisia materiaaleja sekä opetella työskentelyssä tarvittavia käsityön tekniikoita. Lapset saavat ideoida ja toteuttaa erilaisia teoksia ja esineitä. Lasten kanssa voidaan tarkastella ja hyödyntää sekä lasten taustoihin liittyviä että paikallisia käsityöperinteitä.

Lapsia rohkaistaan **sanalliseen** ja **keholliseen ilmaisuun** esimerkiksi draaman, tanssin ja leikin keinoin. Tavoitteena on, että harjoitukset ja leikit tarjoavat lapsille mahdollisuuden monipuoliseen kielelliseen ja keholliseen kokemukseen, ilmaisuun ja viestintään. Lasten mielikuvituksesta nousevia tai heidän kokemiaan ja havaitsemiaan asioita työestetään yhdessä. Lapset saavat kokemuksia sekä spontaanista ilmaisusta että yhteisesti suunnitellusta, toteutetusta ja arvioidusta luovasta prosessista. Toiminnassa hyödynnetään monipuolisesti esimerkiksi lastenkirjallisuutta, sanataidetta, teatterin eri muotoja, tanssia ja sirkusta.

Musiikillinen ilmaisu

Lapsille tarjotaan mahdollisuus tutustua erilaisiin soittimiin (esim. rytmisoittimet, melodiasoittimet).

Lapselle luodaan myönteinen suhde musiikkiin antamalla hänelle mahdollisuus kokea musiikkia laulamalla, liikkumalla, soittamalla ja kuuntelemalla.

Musiikkiperinne säilyy ja siirtyy kuunnellen perinteisiä lastenlauluja, uusia lastenlauluja ja musiikkia.

Kuvallinen ilmaisu

Kuvallisen ilmaisun tavoitteena on edistää lasten luovuutta ja tukea sekä rohkaista lasten omaa ilmaisua piirtämällä, maalaamalla, muovaillemalla ja rakentamalla.

Lapselle annetaan mahdollisuuksia tutustua eri työskentelymenetelmiin ja –välineisiin. (esimerkiksi kollaasin tekeminen, videokuvaus, valokuvaaminen, kuviin tutustuminen).

Lasten omia ideoita ja itse asetettuja tavoitteita tuetaan. Näin lapset saavat myönteisiä kokemuksia käsitöistä ja askartelusta tekemällä omannäköisiä töitä.

Sanallinen ja kehollinen ilmaisu

Henkilöstö käyttää selkeää monipuolista, rikasta kieltä ja tukee **lasten itseilmaisua ja hyviä tapoja. Rohkaistaan harjoittelemaan** esiintymistaitoja pienryhmissä.

Lapsille luetaan satuja, kertomuksia, runoja ja loruja. Henkilöstö toimii esimerkkinä osallistumalla itse toimintaan ja ohjaa lapsia ilmaisemaan itseään monipuolisesti liikkeellä, kehonkielellä, eleillä ja tanssilla.

Lapsille annetaan mahdollisuus ilmaista itseään draaman keinoin esimerkiksi roolileikeissä, pöytäteatterin ja nukketeatterin keinoin.

Minä ja meidän yhteisömme

Lasten elinpiiri laajenee heidän aloittaessaan varhaiskasvatuksen kodin ulkopuolella. Kodin perinteiden, toimintamallien, arvojen ja katsomusten lisäksi lapset kohtaavat toisenlaisia tapoja ajatella ja toimia. Varhaiskasvatuksen tehtävä on kehittää lasten valmiuksia ymmärtää lähiyhteisön monimuotoisuutta ja harjoitella siinä toimimista. Tehtävää lähestytään **eettisen ajattelun, katsomusten, lähiyhteisön menneisyyden, nykyisyyden ja tulevaisuuden** sekä **median** näkökulmista. Toiminnassa voidaan käyttää monipuolisesti esimerkiksi satuja, musiikkia, kuvataidetta, leikkiä, draamaa, erilaisia mediasisältöjä sekä vierailijoita, vierailuja ja lähiympäristön tapahtumia. Minä ja meidän yhteisömme -oppimisen alue tukee erityisesti lasten kulttuuriseen osaamiseen, vuorovaikutukseen ja ilmaisuun sekä ajatteluun ja oppimiseen liittyvää laaja-alaista osaamista (luku 2.7).

Eettisen ajattelun taitojen kehittymistä tuetaan pohtimalla lasten kanssa eri tilanteissa esiintyviä tai lapsia askarruttavia eettisiä kysymyksiä. Teemat voivat liittyä esimerkiksi ystävyyteen, oikean ja väärän erottamiseen, oikeudenmukaisuuteen tai pelon, surun ja ilon aiheisiin. Eettisiä kysymyksiä käsitellään lasten kanssa niin, että he voivat tuntea olonsa turvalliseksi ja hyväksytyksi. Lasten kanssa pohditaan myös ryhmän sääntöjä ja niiden perusteita.

Varhaiskasvatuksen **katsomuskasvatuksessa** yhteisen tutustumisen kohteena ovat lapsiryhmässä läsnä olevat uskonnot ja muut katsomukset. Lasten kanssa voidaan tarkastella myös laajemmin uskontoja ja katsomuksia. Vastaavasti tarkastellaan uskonnottomuutta. Tavoitteena on edistää keskinäistä kunnioitusta ja ymmärrystä eri katsomuksia kohtaan sekä tukea lasten kulttuuristen ja katsomuksellisten identiteettien kehittymistä. Lasten kanssa tutustutaan erilaisiin katsomuksiin ja niihin liittyviin perinteisiin. Luontevia tapoja tarkastella katsomuksia ovat esimerkiksi vuodenkiertoon liittyvät juhlat ja tapahtumat sekä päivittäiset tilanteet, kuten pukeutuminen tai ruokailu. Lasten ihmettelylle annetaan tilaa, ja heidän kanssaan pohditaan heitä askarruttavia elämänskysymyksiä.

Katsomuskasvatuksessa tehdään yhteistyötä huoltajien kanssa kunkin perheen taustaa, katsomuksia ja arvoja kuullen ja kunnioittaen. Katsomuskasvatus tukee muun muassa lasten kulttuuriseen osaamiseen, vuorovaikutukseen ja ilmaisuun sekä ajatteluun ja oppimiseen liittyvää laaja-alaista osaamista (ks. luku 2.7).

Lähiyhteisön menneisyyttä, nykyisyyttä ja tulevaisuutta pohtimalla suunnataan lasten mielenkiintoa historiallisiin asioihin sekä hyvän tulevaisuuden rakentamiseen. Lisäksi tarkastellaan lasten kasvuympäristöjen moninaisuutta.

Lapsille luodaan mahdollisuuksia eläytyä menneisyyden tapahtumiin ja tilanteisiin. Tärkeitä tiedon lähteitä ovat lapset ja heidän henkilöhistoriansa, lähiyhteisön jäsenet, esineistöt ja ympäristöt. Lisäksi voidaan hyödyntää lasten huoltajien asiantuntemusta heidän omasta kulttuuriperinnöstään. Menneeseen aikaan voidaan tutustua esimerkiksi lasten isovanhempien lapsuuden leikkien ja musiikin avulla.

Nykyhetkeä tarkastellaan käsittelemällä lasten kanssa heitä askarruttavia tai kiinnostavia ajankohtaisia asioita. Lasten kanssa tarkastellaan myös lähiyhteisön moninaisuutta sitä kunnioittaen. Tarkastelun kohteena ovat muun muassa ihmisten, sukupuolten ja perheiden moninaisuus. Tavoitteena on kasvattaa lapsia ymmärtämään, että ihmiset ovat erilaisia mutta samanarvoisia.

Menneisyyden ja nykyisyyden lisäksi on tärkeää pohtia tulevaisuutta ja sitä, miten voimme vaikuttaa suotuisan tulevaisuuden toteutumiseen. Tulevaisuuden pohdinta voi liittyä esimerkiksi tulevan vuodenajan leikkien tai oman oppimisympäristön suunnitteluun. Lasten kanssa voidaan esimerkiksi rakentaa tulevaisuuden mielikuvitusmaailmoja tai pohtia tulevaa lapsia kiinnostavien ammattien kautta.

Varhaiskasvatuksessa **mediakasvatuksen** tehtävänä on tukea lasten mahdollisuuksia toimia aktiivisesti ja ilmaista itseään yhteisössään. Lasten kanssa tutustutaan eri medioihin ja kokeillaan median tuottamista leikinomaisesti turvallisissa ympäristöissä. Lasten elämään liittyvää mediasisältöä ja sen todenmukaisuutta pohditaan yhdessä lasten kanssa. Samalla harjoitellaan

kehittyvää lähde- ja mediakriittisyyttä. Lapsia ohjataan käyttämään mediaa vastuullisesti ottaen huomioon oma ja toisten hyvinvointi. Mediassa esiintyviä teemoja voidaan käsitellä lasten kanssa esimerkiksi liikunnallisissa leikeissä, piirtämällä tai draaman keinoin.

Eettinen ajattelu ja katsomuskasvatus

Tunnetaitojen oppiminen on tärkeää arjen vuorovaikutustilanteissa.

Tunnetaitoja tuetaan esim. Lapsen mieli-materiaalilla, Piki-, Molli-, Jukka-Hukka-, Huomaa hyvä-, -materiaaleilla.

Suomalaista kulttuuria ohjaavat erilaiset juhlapäivät, kuten joulu ja pääsiäinen sekä niihin liittyvät perinteet.

Lähiyhteisön menneisyys, nykyisyys ja tulevaisuus

Retket lähiympäristöön auttavat hahmottamaan kuvaa itsestä suhteessa ympäröivään maailmaan.

Lähiyhteisön menneisyyttä, nykyisyyttä ja tulevaisuutta käsitellään lasten ja heidän perheiden perinteisyyden kautta.

Varhaiskasvatustyöskentelössä voidaan mahdollisuuksien mukaan viettää muun muassa isovanhempien vierailupäivää.

Mediakasvatus

Henkilöstön tehtävä on tarttua lasten mielenkiinnon kohteisiin ja mediamaailman ilmiöihin sekä ottaa median ilmiöt käsiteltäväksi lasten kanssa.

Mediakasvatus pitää sisällään monipuolista mediaan ja mediavälineisiin tutustumista, kuten esimerkiksi sanomalehteen, kameraan ja videokuvaamiseen. Media toimii myös viestimen välineenä ja oppimisalustana.

Mediaa opetellaan käyttämään vastuullisesti, mediakriittisesti ja turvallisesti yhdessä aikuisen kanssa.

Tutkin ja toimin ympäristössäni

Varhaiskasvatuksen tehtävä on antaa lapsille valmiuksia havainnoida, jäsentää ja ymmärtää ympäristöään. Lapsia ohjataan tutkimaan ja toimimaan luonnossa ja rakennetussa ympäristössä. Varhaiskasvatus tukee lasten **matemaattisen ajattelun** kehittymistä sekä vahvistaa myönteistä suhtautumista matematiikkaan. Varhaiskasvatukseen sisältyy myös **ympäristökasvatusta** ja **teknologiakasvatusta**. Oppimisympäristöihin liittyvät omakohtaiset havainnot, kokemukset ja elämykset auttavat lapsia ymmärtämään syy- ja seuraussuhteita sekä kehittymään ajattelijoina ja oppijoina. Lasten kehittyvä taito nimetä asioita sekä käyttää erilaisia käsitteitä edistää monilukutaitoa.

Varhaiskasvatuksen tavoitteena on tarjota oivaltamisen ja oppimisen iloa **matemaattisen ajattelunsa** eri vaiheissa oleville lapsille. Lapset tutustuvat matematiikkaan ja sen osa-alueisiin havainnollisen ja leikinomaisen toiminnan myötä. Lapsia ohjataan kiinnittämään huomiota päivittäisissä tilanteissa ja lähiympäristössä ilmeneviin muotoihin, määriin ja muutoksiin. Lapsia innostetaan pohtimaan ja kuvailemaan matemaattisia havaintojaan ilmaisemalla ja tarkastelemalla niitä esimerkiksi kehollisesti tai eri välineiden ja kuvien avulla. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia luokitella, vertailla ja asettaa järjestykseen asioita ja esineitä sekä löytää ja tuottaa

säännönmukaisuuksia ja muutoksia. Lapsia kannustetaan myös oppimisympäristöön liittyvien ongelmien löytämisessä, pohtimisessa ja päättelyssä sekä ratkaisujen etsimisessä.

Lukukäsitteen kehittymistä tuetaan monipuolisesti vuorovaikutteisissa tilanteissa, esimerkiksi leikkiä ja lapsia houkuttelevia materiaaleja hyödyntäen. Lapsia innostetaan havainnoimaan lukumääriä ympäristöstä ja taitojen karttuessa liittämään ne lukusanaan ja numeromerkkeihin taitojensa mukaan. Lukujonotaitoja ja nimeämistä voidaan kehittää esimerkiksi lorujen ja riimien avulla. Lasten kanssa kokeillaan mittaamista ja harjoitellaan sijainti- ja suhdekäsitteitä esimerkiksi liikuntaleikeissä, piirtäen tai eri välineiden avulla.

Erilaisilla harjoituksilla tuetaan lasten tilan ja tason hahmottamista. Lapsia kannustetaan tutkimaan kappaleita ja muotoja sekä leikkimään niillä. Lasten geometrisen ajattelun vahvistamiseksi heille järjestetään mahdollisuuksia rakenteluun, askarteluun ja muovailuun. Aikakäsitettä avataan esimerkiksi vuorokauden- ja vuodenaikoja havainnoimalla.

Ympäristökasvatuksen tavoitteena on vahvistaa lasten luontosuhdetta ja vastuullista toimimista ympäristössä sekä ohjata heitä kohti kestävää elämäntapaa. Ympäristökasvatus sisältää kolme ulottuvuutta: oppiminen ympäristössä, oppiminen ympäristöstä sekä toimiminen ympäristön puolesta. Lähiluonto sekä rakennettu ympäristö ovat sekä oppimisen kohteita että oppimisympäristöjä.

Luonnossa ja rakennetussa ympäristössä retkeily sekä ympäristön tutkiminen ovat tärkeä osa varhaiskasvatusta. Myönteisten kokemusten kautta lapsi oppii nauttimaan luonnosta ja lähiympäristöstä ja hänen ympäristösuhteensa vahvistuu. Luonnon ilmiöitä havainnoidaan eri aistein ja eri vuodenaikoina. Niistä keskustellaan ja niitä tutkitaan. Samalla opetellaan ympäristöön liittyvien käsitteiden käyttöä. Eri kasvi- ja eläinlajien tunnistamisen harjoittelemisen vahvistaa luonnon tuntemusta. Lasten kanssa opetellaan etsimään tietoa heitä kiinnostavista asioista. Luonto voi olla myös esteettisen kokemuksen ja rauhoittumisen paikka.

Lapsia ohjataan kunnioittamaan luontoa, sen kasveja ja eläimiä. Ympäristökasvatuksella edistetään kestävään elämäntapaan kasvamista sekä siinä tarvittavien taitojen harjoittelemista. Näitä käytännön taitoja ovat esimerkiksi roskaamaton retkeily, kohtuullisuuden ja säästäväisyyden opettelu, ruokailuun liittyvä vastuullisuus, energian säästäminen sekä jätteiden vähentäminen esimerkiksi kierrätyksen, tavaroiden korjaamisen ja uudelleenkäytön avulla. Samalla lapsia ohjataan kiinnittämään huomiota tekojen vaikutuksiin. On tärkeä huolehtia siitä, että lapset kokevat voivansa omilla teoillaan vaikuttaa kestävään elämäntapaan mutta ilman että heidän tarvitsee kantaa lapsina liian suurta vastuuta kestävä elämäntavan ylläpitämisestä.

Teknologiakasvatuksen tavoitteena on kannustaa lapsia tutustumaan tutkivaan ja kokeilevaan työtapaan. Lapsia ohjataan myös havainnoimaan ympäristön teknologiaa ja keksimään omia luovia

ratkaisuja. Lapsia rohkaistaan tekemään kysymyksiä, etsimään niihin yhdessä vastauksia ja tekemään päätelmiä.

Lasten kanssa havainnoidaan arjessa esiintyviä teknisiä ratkaisuja ja tutustutaan digitaalisiin laitteisiin ja sovelluksiin sekä niiden toimintaan. Erityistä huomiota kiinnitetään koneiden ja laitteiden turvalliseen käyttöön. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia toteuttaa omia ideoitaan esimerkiksi rakennellen eri materiaaleista sekä kokeilla eri laitteiden toimintaa. Lapsia kannustetaan kuvailemaan tekemiään ratkaisuja. Pulmia ratkotaan ja onnistumisista iloitaan yhdessä. Tavoite on, että lasten omakohtaisten kokemusten myötä herää ymmärrys siitä, että teknologia on ihmisen toiminnan aikaansaamaa. Toiminnassa voidaan hyödyntää lähiympäristön teknologisia ratkaisuja, esimerkiksi leluja ja muita arjen teknologisia ratkaisuja, ja tutkia niiden toimintaperiaatteita.

Matemaattinen ajattelu:

Leikin, toiminnallisuuden ja projektien avulla herätetään lasten mielenkiinto matemaattisten ilmiöiden havainnointiin ja tutkimiseen omassa ympäristössä arkipäivän tilanteissa. Lapset tutustuvat matematiikkaan ja sen osa-alueisiin havainnollisen ja leikinomaisen toiminnan myötä. Hyödynnetään olemassa olevaa materiaalia muun muassa Aistiseikkailu-materiaalia ja Matikkasurina-materiaalia. Arkipäivän matematiikkaan kiinnitetään huomioita päivittäin, matemaattisia havaintoja tehdään myös luonnossa liikkeessä. Tärkeää on, että henkilöstö huomioi arkipäivän matematiikan ja sanallistaa, mallintaa ja kielellistää sitä yhdessä lasten kanssa.

Varhaiskasvatuksen matemaattista oppimisympäristöä rakennetaan tukemaan matemaattista ajattelua ja lukukäsitteen kehittymistä. Matemaattista ajattelua tukevat suhde- ja sijaintikäsitteet, vertailu, luokittelu ja säännönmukaisuudet. Lasten matemaattista ajattelua tukee aikuisten vuorovaikutus, nimeäminen ja ohjaus. Henkilöstö tukee lasten lukukäsitteen kehittymistä lukumäärien hahmottamisella, nimeämistä, laskemista ja lukujonotaitojen monipuolista harjoittelua arjen tilanteissa toistuvasti. Aikakäsitteeseen tutustutaan havainnoimalla vuorokauden- ja vuodenaikoja. Avaruudellista hahmottamista tukee harjoittelu rakentelun, muovailun ja askartelun avulla.

Matematiikan sisällöt varhaiskasvatuksessa 1–3 vuotiaiden lasten kanssa:

- *henkilöstö havainnoi lasten kanssa esineiden ja ympäristön erilaisia ominaisuuksia*
- *henkilöstö nimeää sijainti- ja suhdekäsitteitä arjen toiminnoissa (alla, päällä, kaikki, kylmä, kuuma, iso, pieni)*
- *henkilöstö ohjaa harjoittelemaan luokittelua esim. värin mukaan*

- henkilöstö ohjaa lasta havainnoimaan olemassa olevien säännönmukaisuuksien havaitsemiseen
- henkilöstö rakentelee lapsen kanssa erilaisia muotoja
- henkilöstö nimeää vuorokaudenaikoja ja vuodenaikoja lapsen kanssa
- henkilöstö havainnoi lapsen kanssa ympäristössä olevien esineiden ja asioiden lukumääriä
- lukumäärät lukualueella 1–3 laskematta niitä
- lukumäärien laskemista lapsen taitotason mukaan, kiinnitetään huomioita yksi yhteen - vastaavuuden kehittymiseen

3–5-vuotiaiden lasten kanssa syvennetään yllä olevia taitoja. Edellisten lisäksi harjoitellaan ja opetellaan:

Matemaattiset suhteet	Aika- ja geometriset käsitteet	Lukukäsite
• samankaltaisuudet ja eroavaisuudet • sijainti- ja suhderekäsitteet (edessä, takana, vieressä, molemmat jne.) • vertaillaan (isompi, pienempi) • luokitellaan (pehmeä, kova)	• mittaaminen • ajan hahmottaminen arjessa esim. vuorokauden- ja vuodeaikojen hahmottaminen	• harjoitellaan lukumääriä lukualueella 1-4 laskematta niitä • lasketaan lukumääriä ja opetellaan yksi yhteen vastaavuutta • harjoitellaan lukujonotaitoja monipuolisesti arjen tilanteissa • lukujonojen lukujen luetteleminen edestakaisin lukualueella 1-10

Toiminta suunnitellaan niin, että se tarjoaa lapselle mahdollisuuksia opetella ja käyttää matemaattisia käsitteitä, luokitella, vertailla, asettaa järjestykseen asioita ja esineitä sekä löytää ja tuottaa säännönmukaisuuksia. Toimintaan kuuluu muistia ja loogista ajattelua kehittäviä leikkejä ja tehtäviä.

- Matikkasurina
- Uusi Matikasta moneksi
- Nallematikka ym.
- Matematiikan vuosikello
- Mavalka 1-5-vuotiaat)

Matemaattiset suhteet	Lukukäsite	Geometriset käsitteet	Mittaaminen ja aika	Aritmeettiset perustaidot
Kehittyvät matemaattiset taidot				

Lasten matemaattiseen kehitykseen liittyvät osa-alueet eivät ole erillisinä opeteltavia toimintoja vaan matemaattisten taitojen oppiminen tapahtuu usein samanaikaisesti.

Teknologiakasvatus sisältää monipuolisia ajattelun taitoja ja ymmärrystä digitaalisesta, ohjelmoidusta maailmasta ja siinä toimimisesta. Lasten kanssa harjoitellaan ohjelmoinnillista ajattelua muun muassa matemaattisin keinoin luokittelemalla, vertailemalla ja järjestämällä. Ongelmanratkaisua harjoitellaan ihmettelemällä ja nimeämällä ilmiöitä, jakamalla kokonaisuuksia pienempiin osiin ratkaistavaksi. Ohjelmoinnin alkeita ovat muun muassa ohjeiden mukaan toimiminen ja toimintaohjeiden antaminen itse. Esim. sääntöleikeissä ja laululeikeissä harjoitellaan näitä taitoja. henkilöstö tukee lasten yhteisöllistä ja tutkivaa toimintaa. Pareittain toimiessa lapset oppivat kuuntelemaan toisen ajatuksia ja mielipiteitä sekä jakamaan tehtäviä. Lasten kanssa tutustutaan teknologiaan, robotiikkaan, niiden toimintaperiaatteisiin leikkien ja kokeilujen avulla. Purkaminen, tutkiminen, rakentelu edesauttavat luovuutta muokata pelejä ja leikkejä uudelleen. (Uudet lukutaidot-ohjelma)

Ympäristökasvatus sisältää kolme ulottuvuutta: oppiminen ympäristössä, oppiminen ympäristöstä sekä toimiminen ympäristön puolesta. Opetellaan liikkumaan vastuullisesti ja luontoa kunnioittaen. Ympäristökasvatuksella edistetään kestävään elämäntapaan kasvamista sekä siinä tarvittavien taitojen harjoittelemista. Näitä taitoja ovat muun muassa roskaamaton retkeily, kohtuullisuuden ja säästäväisyyden opettelu, ruokailuun liittyvä vastuullisuus, energian säästäminen sekä jätteiden vähentäminen. Lapsia ohjataan kiinnittämään huomiota tekojen vaikutuksiin. Keminmaassa retkeily sekä ympäristön tutkiminen ovat tärkeä osa varhaiskasvatusta. Myönteisten kokemusten kautta lapsi oppii nauttimaan luonnosta ja lähiympäristöstä. Luonnon ilmiöitä ja eläinten elämää havainnoidaan eri aistein eri vuodenaikoina.

Kasvan, liikun ja kehityn

Kasvan, liikun ja kehityn -oppimisen alueeseen sisältyy **liikkumiseen, ruokakasvatukseen, terveyteen ja turvallisuuteen** liittyviä tavoitteita. Varhaiskasvatuksen tehtävänä on luoda pohja lasten terveyttä ja hyvinvointia arvostavalle sekä fyysistä aktiivisuutta edistävälle elämäntavalle yhdessä huoltajien kanssa. Tämä oppimisen alue tukee erityisesti itsestä huolehtimiseen ja arjen taitoihin liittyvää laaja-alaista osaamista.

Varhaiskasvatuksen tavoitteena on innostaa lapsia **liikkumaan** monipuolisesti sekä kokemaan liikunnan iloa. Lapsia kannustetaan ulkoiluun ja liikunnallisiin leikkeihin kaikkina vuodenaikoina. Ohjatun liikkumisen lisäksi huolehditaan siitä, että lapsilla on riittävästi mahdollisuuksia

päivittäiseen omaehtoiseen liikuntaan sekä sisällä että ulkona. Liikuntakasvatuksen tulee olla säännöllistä, lapsilähtöistä, monipuolista ja tavoitteellista. Riittävä fyysinen aktiivisuus on tärkeää lapsen terveille kasvuille, kehitykselle, oppimiselle ja hyvinvoinnille. Fyysisellä aktiivisuudella tarkoitetaan erilaisia ja kuormittavuudeltaan eritasoisia liikunnan tapoja, kuten leikkimistä sisällä ja ulkona, retkeilyä sekä ohjattua liikuntaa. Ryhmässä liikkuminen kehittää lasten sosiaalisia taitoja, kuten vuorovaikutus- ja itsesäätelytaitoja. Fyysisen aktiivisuuden tulee olla luonteva osa lapsen päivää. Yhteistyössä huoltajien kanssa lapsia innostetaan liikkumaan myös vapaa-ajalla erilaisissa tiloissa ja ulkona erilaisissa olosuhteissa.

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on kehittää lasten kehontuntemusta ja -hallintaa sekä motorisia perustaitoja, kuten tasapaino-, liikkumis- ja välineenkäsittelytaitoja. Liikkumisessa hyödynnetään eri aisteja sekä erilaisista materiaaleista valmistettuja, liikkumaan innostavia välineitä. Lasten liikkumisen tulee vaihdella luontevasti kestoaltaan, intensiteetiltään ja nopeudeltaan. Lasten tulee saada kokemuksia yksin, parin ja ryhmän kanssa liikkumisesta. Varhaiskasvatuksessa lapset saavat kokemuksia erilaisista liikuntaleikeistä, kuten perinteisistä pihaleikeistä sekä satu- tai musiikkiliikunnasta. Eri vuodenaikojat tulee hyödyntää siten, että lapset saavat mahdollisuuksia opetella kullekin vuodenajalle tyypillisiä tapoja ulkoilla.

Säännöllisellä ja ohjatulla liikunnalla on tärkeä merkitys lasten kokonaisvaltaiselle kehitykselle ja motoriselle oppimiselle. Tämän vuoksi lasten motoristen taitojen suunnitelmallinen havainnointi on tärkeää. Henkilöstön tulee suunnitella päivän rakenne, sisä- ja ulkoympäristö sekä toiminnan sisällöt niin, että lapset voivat monipuolisesti nauttia liikkumisesta eri tilanteissa. Liikuntavälineiden tulee olla lasten käytettävissä myös omaehtoisen liikunnan ja leikin aikana. Varhaiskasvatuksessa huomioidaan liikuntavälineiden turvallisuus.

Ruokakasvatuksen tavoitteena on edistää myönteistä suhtautumista ruokaan ja syömiseen sekä tukea monipuolisia ja terveellisiä ruokatottumuksia. Lapsia ohjataan omatoimiseen ruokailuun ja monipuoliseen, riittävään syömiseen. Päivittäiset ateriahetket järjestetään kiireettömässä ilmapiirissä opetellen ruokarauhaa ja hyviä pöytätapoja sekä yhdessä syömisen kulttuuria. Eri aistien avulla ja tutkimalla tutustutaan ruokiin, niiden alkuperään, ulkonäköön, koostumukseen ja makuominaisuuksiin. Ruoasta keskusteleminen, tarinat ja laulut edistävät lasten ruokasanaston kehittymistä.

Varhaiskasvatuksessa pohditaan yhdessä lasten kanssa **terveyteen** ja **turvallisuuteen** liittyviä asioita. Lasten valmiuksia pitää huolta terveydestään sekä henkilökohtaisesta hygieniastaan tuetaan. Lasten kanssa keskustellaan liikkumisen, levon ja hyvien ihmissuhteiden merkityksestä hyvinvoinnille ja terveydelle. Lasten kanssa opetellaan turvallisuuteen liittyviä asioita päivittäisissä tilanteissa. Näitä voivat olla muun muassa pukeutumis-, ruokailu-, leikki- sekä ulkoilutilanteet. Lasten ikätasoisista uteliaisuutta seksuaalisuuteen ja kehoon ohjataan kunnioittavasti. Varhaiskasvatuksessa harjoitellaan lähiliikenteessä liikkumista ja turvalliseen liikkumiseen liittyviä sääntöjä ja tapoja. Tavoitteena on tukea lasten turvallisuuden tunnetta, antaa heille valmiuksia pyytää ja hakea apua sekä toimia turvallisesti erilaisissa tilanteissa ja ympäristöissä.

Keminmaan varhaiskasvatuksessa tuetaan liikkumista ja ulkoilua liikunnan vuosikelloa noudattaen. Liikunnan vuosikello perustuu valtakunnallisiin varhaiskasvatuksen liikunnan suosituksiin. Henkilöstö mahdollistaa liikkumisen sekä sisä- että ulkotiloissa. Omaehtoisen liikkumisen mahdollisuutta tuetaan muun muassa sillä, että liikuntavälineet ovat lasten saatavilla. Varhaiskasvatuksessa painottuu toiminnallinen toimintatapa, joka tulee liikunnallista elämäntapaa. Varhaiskasvatusyksiköt osallistuvat OPH:n Liikkuva varhaiskasvatusohjelmaan. Retket Keminmaan lähiympäristöön ovat tärkeä osa varhaiskasvatusta. Lähimetsässä ja -ympäristössä kulkeminen vahvistaa lasten motorisia taitoja, vahvistaa luontosuhdetta ja oman mielen rauhoittamista. Liikunnan avulla harjoitellaan myös vuorovaikutus- ja tunnetaitoja, toisten huomioon ottamista ja ystävyyssuhteiden rakentamista. Lähialueella liikkeessä toimitaan varhaiskasvatuksen liikennekasvatuksen vuosikellon mukaan. Lähiliikenteessä harjoitellaan turvallisen liikkumisen tapoja ja sääntöjä. Lapsiryhmien liikennekasvatuksen maskottina toimii liikenneturvallisuustyöryhmän lahjoittama ”Turvahirvi”, joka ohjaa lapsia turvallisuushavaintojen kirjaamisessa. Tärkeä osana turvallisuutta ovat myös lasten omien turvataitojen kehittymisen tukeminen.

Ruokakasvatuksessa noudatetaan Terveyttä ja iloa ruoasta – varhaiskasvatuksen valtakunnallisten ruokailusuositusten periaatteita. Ruokailutilanteita porrastetaan mahdollisuuksien mukaan, jotta odottaminen minimoituu. Lepokäytänteissä huomioidaan lasten ja perheiden yksilölliset tarpeet. Huoltajien kanssa keskustellaan lepoon ja ruokailuun liittyvistä käytänteistä muun muassa varhaiskasvatuskeskustelun yhteydessä. Neuvola on tärkeä yhteistyökumppani lapsen hyvinvoinnin kannalta. Varhaiskasvatusyksiköissä tehdään yhteistyötä yli ryhmärajojen, näitä tilanteita voivat olla mm. siirtymätilanteet, ruokailu-, leikki-, ulkoilu- sekä lepotilanteet.

4.6 Kieleen ja kulttuuriin liittyviä tarkentavia näkökulmia

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa kieleen ja kulttuuriin liittyvien näkökohtien katsotaan koskevan jokaista varhaiskasvatukseen osallistuvaa lasta. Lasten vaihtelevat kielelliset ja kulttuuriset taustat ja valmiudet nähdään yhteisöä myönteisellä tavalla rikastuttavana. Kieli- ja kulttuuritietoisessa varhaiskasvatuksessa kielet, kulttuurit ja katsomukset nivoutuvat osaksi varhaiskasvatuksen kokonaisuutta.

Varhaiskasvatuslain mukaan kunnan on huolehdittava siitä, että lapsi voi saada varhaiskasvatusta lapsen äidinkielenä olevalla suomen, ruotsin tai saamen kielellä. Viittomakieltä käyttävälle lapselle voidaan antaa varhaiskasvatusta viittomakielellä. Varhaiskasvatusta voidaan antaa myös romanikielellä.¹¹⁰ Varhaiskasvatuksessa voidaan käyttää myös muita kieliä, kun se ei vaaranna

¹¹⁰ Varhaiskasvatuslaki 8 § ja HE 40/2018 vp, s. 88–89 sekä viittomakielilaki (359/2015)

varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa asetettujen tavoitteiden saavuttamista. Tällöin tulee huolehtia myös lasten äidinkielenä olevan suomen/ruotsin kielen taidon kehittymisen tukemisesta. Henkilöstön, huoltajien ja eri kulttuuriyhteisöjen keskinäisellä yhteistyöllä edistetään lasten ja perheiden kulttuuriperinteen jatkumista ja tuetaan lasten mahdollisuutta ilmentää omia kulttuuritaustojaan. Kaksi- ja monikielisissä ympäristöissä lapsia rohkaistaan vuorovaikutukseen.

Varhaiskasvatukseen osallistuu lapsia, jotka puhuvat äidinkielenään sekä **ruotsia** että **suomea**. Näiden kaksikielisten lasten kielellisen kehityksen sekä identiteettien kehityksen kannalta on tärkeää, että molempia kieliä tuetaan ja lapsia kannustetaan niiden käyttöön.

Saamelaislasten varhaiskasvatuksen erityisenä tavoitteena on vahvistaa lasten saamelaista identiteettiä ja tietoisuutta omasta kulttuuristaan sekä antaa lapsille mahdollisuus opetella saamelaisia perinnetietoja ja -taitoja. Saamelaiset ovat alkuperäiskansa, jonka oikeuksista omaan kieleen ja kulttuuriin on säädetty perustuslaissa¹¹¹. Toiminnassa hyödynnetään lähiympäristöä sekä yhteistyötä huoltajien ja saamelaisyhteisön kanssa. Silloin kun varhaiskasvatus järjestetään jollakin kolmesta saamen kielestä, sen erityisenä tavoitteena on vahvistaa kielen kehittymistä, ymmärtämistä ja käyttöä. Tavoitteena on lisätä lasten valmiuksia toimia saamenkielisessä ympäristössä, oppia saamen kieltä ja saamen kielellä. Henkilöstö vahvistaa saamen kieli- ja kulttuuriperinnön säilymistä yhteistyössä huoltajien kanssa.

Romanilasten varhaiskasvatuksen erityisenä tavoitteena on vahvistaa lasten myönteistä identiteettikehitystä ja tietoisuutta omasta historiastaan ja kulttuuristaan sekä lisätä lasten osallisuutta yhteiskunnassa. Lisäksi tuetaan lasten kielellistä kehitystä yhteistyössä lasten huoltajien ja romaniyhteisön kanssa. Mahdollisuuksien mukaan lapsille järjestetään tilaisuuksia käyttää ja omaksua romanikieltä. Henkilöstö vahvistaa romanien kieli- ja kulttuuriperinnön säilymistä yhteistyössä huoltajien kanssa.

Viittomakieltä käyttävien lasten varhaiskasvatus voidaan toteuttaa joko viittomakielisessä ryhmässä tai ryhmässä, joka koostuu viittomakielisistä ja puhuttua kieltä käyttävistä lapsista. Viittomakieli voi olla lapsen äidinkieli, ensikieli tai toinen kieli. Viittomakieltä käyttävät lapset voivat olla kuuroja, huonokuuloisia tai kuulevia. Viittomakielisen varhaiskasvatuksen tavoitteena on tukea ja vahvistaa lasten kieli- ja kulttuuri-identiteettiä antamalla heille mahdollisuus käyttää ja omaksua suomalaista tai suomenruotsalaista viittomakieltä yhteistyössä huoltajien kanssa. Tavoitteena on myös lisätä lasten valmiuksia toimia erilaisissa kieliympäristöissä sekä vahvistaa lasten suomalaista tai suomenruotsalaista viittomakielistä ilmaisua ja viittomavarantoa.

Varhaiskasvatuksessa tuetaan monipuolisesti **vieraskielisten** ja **monikielisten** lasten kielitaidon sekä kieli- ja kulttuuri-identiteettien ja itsetunnon kehittymistä. Suomen/ruotsin kielen taidon kehittymistä edistetään tavoitteellisesti ja pedagogisesti suunniteltuna kielellisten taitojen ja

¹¹¹ Suomen perustuslaki (731/1999) 17 § 3 momentti

valmiuksien osa-alueilla lasten tarpeista ja edellytyksistä lähtien. Monipuolisten vuorovaikutustilanteiden ja oppimisympäristöjen avulla lapsille tarjotaan mahdollisuuksia käyttää ja omaksua suomea/ruotsia toisena kielenä erilaisissa kasvatus- ja opetustilanteissa. Suomen/ruotsin kielen omaksumisen lähtökohtana on arkielämän konkreettinen kieli ja sen ilmaisuväline. Kielen ymmärtämis- ja tuottamistaitojen kehittyminen nivoutuvat toisiinsa. Lapsi saa valmiuksia havaintojen tekemiseen sekä oman ajattelunsa, tunteidensa ja mielipiteidensä ilmaisemiseen tilanteeseen ja itselleen sopivalla tavalla. Osa lapsista tutustuu suomalaiseen kulttuuriin ja suomen/ruotsin kieleen vasta tullessaan varhaiskasvatukseen. Lapsen kielen kehitykseen liittyvää suomen/ruotsin kieleen tutustumista ja opettelua ei tule rinnastaa varhaiskasvatuksessa annettavaan tukeen (luku 5). Huoltajille kerrotaan suomalaisen varhaiskasvatustoiminnan tavoitteista, sisällöistä ja menetelmistä. Huoltajien kanssa keskustellaan perheen kielellisestä ympäristöstä, kielivalinnoista, monikielisten ja -kulttuuristen identiteettien muodostumisesta sekä äidinkielen tai -kielten kehityksen vaiheista ja merkityksestä. Varhaiskasvatus tukee lapsen kotoutumista suomalaiseen yhteiskuntaan.

Lapsille järjestetään mahdollisuuksien mukaan tilaisuuksia käyttää ja omaksua myös omaa äidinkieltään tai omia äidinkieliään. Oma äidinkieli sekä suomen/ruotsin oppiminen toisena kielenä rakentavat pohjaa lasten toiminnalliselle kaksi- ja monikielisyydelle. Vastuu lasten oman äidinkielen tai omien äidinkielen ja kulttuurin säilyttämisestä ja kehittämisestä on ensisijaisesti perheellä. Tarvittaessa huoltajien kanssa käytävissä keskusteluissa käytetään tulkia, jolla varmistetaan molemminpuolinen ymmärrys.

Kaksikielinen varhaiskasvatus

Kaksikielisen varhaiskasvatuksen järjestäminen perustuu kunnan tai yksityisen toimijan päätökseen. Kaksikielisen varhaiskasvatuksen tavoitteena on hyödyntää lasten varhaisen kielenoppimisen herkkyyksikautta tarjoamalla lapsille tavanomaista monipuolisempaa kielikasvatusta. Lapsille tarjotaan tilaisuuksia omaksua kieliä ja käyttää niitä toiminnallisesti ja leikinomaisesti. Samalla luodaan pohjaa elinikäiselle kielten opiskelulle. Tavoitteena on, että toiminta monikielisessä ympäristössä herättää lasten kielellisen uteliaisuuden ja kokeilunhalun. Myös monenlaiset kulttuurit kohtaavat luontevasti tällä tavoin järjestetyssä varhaiskasvatuksessa.

Kaksikielinen varhaiskasvatus jaetaan laajamittaiseen ja suppeampaan. Suppeamman kaksikielisen varhaiskasvatuksen tavoitteena on herättää lasten mielenkiinto ja myönteinen asenne kieliä kohtaan. Laajamittaisessa kaksikielisessä varhaiskasvatuksessa pyritään luomaan lapsille valmiuksia toimia kaksi- tai monikielisessä ympäristössä.

Laajamittainen kaksikielinen varhaiskasvatus

Kotimaisten kielten varhainen täydellinen kielikylpy varhaiskasvatuksessa

Ruotsinkielistä kielikylpyä voidaan järjestää suomenkielisessä varhaiskasvatuksessa ja suomenkielistä kielikylpyä ruotsinkielisessä varhaiskasvatuksessa. Lisäksi sekä suomen- että ruotsinkielisessä varhaiskasvatuksessa voidaan järjestää saamenkielistä kielikylpyä. Kotimaisten

kielten varhainen täydellinen kielikylpy on ohjelma, joka alkaa varhaiskasvatuksessa ja jatkuu perusopetuksen loppuun. Varhaiskasvatuksen kieli, esiopetuksen ja koulun opetuskieli sekä toinen kotimainen tai saamen kieli muodostavat kokonaisuuden. Varhaiskasvatus toteutetaan pääosin kielikylpykielellä. Lasten äidinkielen tai äidinkielten taitojen kehittymistä tuetaan yhteistyössä kotien ja huoltajien kanssa. Toiminnassa pyritään siihen, että kukin henkilöstöön kuuluva käyttää johdonmukaisesti vain yhtä kieltä: joko kielikylpykieltä tai kieltä, jolla varhaiskasvatus on järjestetty. Lapsia kannustetaan kielikylpykielen käyttöön, mutta heillä tulee olla mahdollisuus tulla ymmärretyksi myös äidinkielellään. Tavoitteena on valmius siirtyä kielikylpynä toteutettuun esiopetukseen ja edelleen perusopetukseen.

Muu laajamittainen kaksikielinen varhaiskasvatus

Muussa laajamittaisessa kaksikielisessä varhaiskasvatuksessa osa toiminnasta (vähintään 25 %) toteutetaan jollakin muulla kielellä kuin varhaiskasvatuslaissa säädetyllä varhaiskasvatuksen kielellä. Jotkut lapsista voivat puhua kyseistä kieltä äidinkielenään. Toiminta suunnitellaan siten, että eri kieliryhmät saavat kielen kehitykselleen tarvittavaa tukea. Ryhmissä voi olla myös lapsia, joille kumpikaan varhaiskasvatuksessa käytettävä kieli ei ole äidinkieli. Varhaiskasvatuksen järjestäjä harkitsee tapauskohtaisesti huoltajan kanssa keskustellen, milloin tällainen järjestely tukee lapsen kehitystä.

Kaksikielisessä varhaiskasvatuksessa toiminta suunnitellaan niin, että kahdella kielellä toteutetusta varhaiskasvatuksesta muodostuu kokonaisuus, jossa molemmat kielet ovat läsnä ja kehittyvät vähitellen henkilöstön mallintamisen ja lasten aktiivisen toiminnan kautta. Mikäli mahdollista, kukin henkilöstöön kuuluva jäsen käyttää vain jompaakumpaa kieltä aktiivisesti. Lapsella tulee olla mahdollisuus tulla ymmärretyksi myös äidinkielellään, suomeksi tai ruotsiksi. Lapsia kannustetaan molempien kielten käyttöön. Tavoitteena on valmius siirtyä joko kaksikieliseen tai suomen-/ruotsinkieliseen esiopetukseen ja perusopetukseen.

Suppeampi kaksikielinen varhaiskasvatus

Kielirikasteisella varhaiskasvatuksella tarkoitetaan varhaiskasvatusta, jossa alle 25 prosenttia toiminnasta järjestetään säännöllisesti ja suunnitellusti jollakin muulla kuin varhaiskasvatuslaissa määritellyllä varhaiskasvatuksen kielellä. Tavoitteena on kieltenoppimisen tukeminen, lasten motivoiminen ja kielivalintojen monipuolistaminen. Lisäksi tavoitteena voi olla siirtyminen kielirikasteiseen tai muuhun kaksikieliseen esi- ja perusopetukseen tai muulla tavalla varhennettuun kieltenopetukseen.

Kielipesä

Kielipesätoiminnalla tarkoitetaan varhaiskasvatuksessa toimintaa, jossa vahvistetaan lasten tietämystä omasta kulttuuristaan ja tarjotaan mahdollisuus oppia perheessä tai suvussa puhuttua

uhanalaista vähemmistökieltä tai alkuperäiskansan kieltä. Kielipesätoiminnan periaatteet voivat olla kielikylvyn kaltaisia.

Keminmaassa on käytössä seudullinen kaksikielinen S2-suunnitelma. Lisäksi hyödynnetään muuta materiaalia, kuten Kielipeda-materiaalia.

5. Lapsen tuki

Varhaiskasvatukseen osallistuvalla lapsella on oikeus saada yleistä, tehostettua tai erityistä tukea siten kuin varhaiskasvatuslaissa on säädetty¹¹². Oikea-aikaisella, yksilöllisesti kohdennetulla ja lapsen tarpeiden mukaisella tuella edistetään lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia. Samalla ehkäistään lapsen ongelmien kasvamista ja monimuotoistumista sekä riskiä syrjäytyä.

Tuen järjestämisen lähtökohtana ovat lapsen vahvuudet sekä oppimiseen, kehitykseen ja hyvinvointiin liittyvät tarpeet. Lasta kuullaan lapsen ikä ja kehitys huomioiden. Varhaiskasvatuksessa tuki rakentuu lapsen yksilöllisiin tarpeisiin vastaamisesta sekä yhteisöllisistä ja oppimisympäristöihin liittyvistä ratkaisuksista. Varhaiskasvatuksessa huolehditaan siitä, että jokainen lapsi kokee itsensä hyväksytyksi omana itsenään sekä ryhmän jäsenenä. Kannustamalla lasta ja antamalla hänelle mahdollisuuksia onnistumisen kokemuksiin tuetaan lapsen myönteisen minäkuvan kehittymistä. Lapsen tarvitsema tuki ja toimenpiteet kirjataan päiväkodissa tai perhepäivähoidossa olevan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan.

5.1 Tuen järjestämistä ohjaavat periaatteet ja vastuut

Varhaiskasvatuksen järjestäjä¹¹³ on velvollinen antamaan lapselle hänen tarvitsemaansa tukea päiväkodissa tai perhepäivähoidossa. Lapsen tuen tarve arvioidaan ja tukea järjestetään viivytyksettä. Tuki varhaiskasvatuksessa järjestetään yleisenä, tehostettuna ja erityisenä tukena inklusiivisten periaatteiden mukaisesti. Jokaisella lapsella on lähtökohtaisesti oikeus saada tukea omassa lapsiryhmässään erilaisin joustavin järjestelyin. Mikäli lapsen tuen tarpeet sitä edellyttävät, lapsella on oikeus osallistua varhaiskasvatukseen pienryhmässä tai erityisryhmässä.

Lapsen kannalta on tärkeää, että tuki muodostaa johdonmukaisen jatkumon varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen aikana sekä lapsen siirtyessä perusopetukseen.

¹¹² Varhaiskasvatuslaki 15 a §

¹¹³ Kunta, kuntayhtymä tai yksityinen palveluntuottaja, ks. luku 1.1

Tuen järjestämisen ja toteuttamisen vastuut

Varhaiskasvatuksen järjestäjä päättää tuen järjestämisen käytännöistä, toteuttamisesta, toimintatavoista ja arvioinnista päiväkodissa ja perhepäivähoidossa. Varhaiskasvatuksen järjestäjä seuraa ja arvioi annettavan tuen vaikuttavuutta ja riittävyyttä.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä päättää yhteistyörakenteista, vastuista ja toimintatavoista liittyen huoltajien kanssa tehtävään yhteistyöhön sekä monialaiseen yhteistyöhön. Monialaisen yhteistyön osalta päätetään myös työnjako eri toimijoiden kanssa tuen järjestämisessä. Varhaiskasvatuksen järjestäjän pyynnöstä sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntijoiden tulee osallistua arvioinnin tekemiseen, jos tuen tarpeen arviointi sitä edellyttää¹¹⁴.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä vastaa siitä, että lapsen oikeus saada varhaiskasvatuksen erityisopettajan palveluja sekä varhaiskasvatukseen osallistumisen edellyttämiä tulkitsemis- ja avustamispalveluja ja apuvälineitä toteutuu¹¹⁵.

Päätöksen tehostetusta ja erityisestä tuesta sekä tukipalveluista tekee varhaiskasvatuksen järjestämisvastuussa oleva kunta¹¹⁶. Jos kyseessä on yksityisen palveluntuottajan tuottama varhaiskasvatus, päätöksen tekee palveluntuottajan esityksestä varhaiskasvatuksen toimipaikan sijaintikunta.

Jos tukea tarvitseva lapsi osallistuu useamman kuin yhden varhaiskasvatuksen järjestäjän¹¹⁷ varhaiskasvatukseen, on tuki suunniteltava, toteutettava ja arvioitava yhteistyössä¹¹⁸.

Tuen tarpeen arviointi, tuen antaminen sekä toimintakulttuurin ja toimintatapojen kehittäminen kuuluvat koko henkilöstölle heidän koulutuksensa, työnsä ja vastuidensa mukaan.

Toimipaikan johtaja vastaa varhaiskasvatuksessa annettavasta laadukkaasta tuesta, sen toteutumisesta ja henkilöstön ajantasaisesta osaamisesta lasten tuen tarpeita vastaavalla tavalla¹¹⁹. Johtaja huolehtii, että henkilöstö suunnittelee lapsen tuen osana lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa. Suunniteltu tuki arvioidaan lapsen tarpeiden mukaan, vähintään kerran vuodessa.

Lapsella on oikeus varhaiskasvatuksen erityisopettajan palveluihin ja opetukseen hänen tuen tarpeensa sitä edellyttäessä. Erityisopettaja osallistuu lapsen tuen tarpeen, tukitoimenpiteiden ja niiden toteuttamisen suunnitteluun ja arviointiin tarvittaessa. Erityisopettajan antama opetus toteutuu pääsääntöisesti ryhmässä toteutettavana opetuksena joko osa tai kokoaikaisesti. Sitä voidaan toteuttaa samanaikaisopetuksena tai yhteisopetuksena lapsen ryhmän opettajan kanssa.

¹¹⁴ Varhaiskasvatuslaki 15 d §

¹¹⁵ Varhaiskasvatuslaki 15 c §

¹¹⁶ Varhaiskasvatuslaki 15 e §

¹¹⁷ Kunta, kuntayhtymä tai yksityinen palveluntuottaja, ks. luku 1.1

¹¹⁸ Varhaiskasvatuslaki 15 b §

¹¹⁹ Varhaiskasvatuslaki 31 §

Erityisopettajan asiantuntemusta hyödynnetään myös henkilöstön ja huoltajien konsultoinnissa¹²⁰. Tukipalveluna järjestettävä erityisopettajan antama konsultaatio ja opetus suunnitellaan lapsen yksilöllisen tarpeen mukaan, ja se voi olla lyhyt tai pitkäaikaista ja säännöllistä. Varhaiskasvatuksen opettajaksi ja/tai varhaiskasvatuksen erityisopettajaksi kelpoinen henkilö on vastuussa lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjattavasta tuen suunnittelusta ja toteuttamisen arvioinnista.

Perhepäivähoitaja vastaa ryhmänsä lasten tuen toteuttamisesta. Tuen suunnittelu ja arviointi voidaan tehdä yhteistyössä varhaiskasvatuksen opettajan ja/tai erityisopettajan kanssa¹²¹. Lapsen edun sitä edellyttäessä, voidaan yhteistyössä huoltajan kanssa keskustella, että lapsi siirtyy päiväkotiin saadakseen tarvitsemaansa tukea.

Varhaiskasvatuksessa voi olla lapsi- tai ryhmäkohtaisia avustajia¹²², joiden tehtävänä on tukea lasta tai lapsia ryhmässä sekä mahdollistaa heidän osallistumisensa toimintaan. Tämä voi myös tarkoittaa esimerkiksi sitä, että avustaja auttaa muita lapsia, kun varhaiskasvatuksen opettaja toimii tukea tarvitsevan lapsen kanssa ja tuo vuorovaikutustilanteeseen lapsen yksilöllisiin tavoitteisiin liittyviä pedagogisia sisältöjä.

Keminmaassa lapsen tuki varhaiskasvatuksessa toteutetaan inklusion periaatteen mukaisesti varhaiskasvatusyksikössä tai perhepäivähoidossa. Inklusiossa on kyse kasvatuksesta ja koulutuksesta, jotka perustuvat tasa-arvoon. Inklusiossa mahdollistetaan kaikkien osallisuus ja osallisuuteen kannustetaan ja ohjataan. Inklusiossa syrjimisen käytännöt ovat poissa ja yhdenvertaisuuden periaatetta tutkitaan ja noudatetaan. Erilaisuus, vammaisuus ja ylipäättään moninaisuus on rikkaus, jota vaalitaan ja josta iloitaan. Yhteisöllisyys ja yhteenkuuluvuuden edistäminen on tullut kilpailullisuuden tilalle (Pihlaja 2020). Inklusion avainsanat ovat tasa-arvo, osallisuus sekä yhdenvertaisuus. Varhaiskasvatuksessa toteutetaan laadukasta pedagogista arkea, joka tukee jokaisen lapsen kasvua, oppimista ja kehitystä. Jokaisella lapsella on oma yksilöllinen kehittymisen tahtinsa ja kehitystä tuetaan lapsen tarpeiden edellyttämällä tavalla. Varhaiskasvatuksessa on käytössä kolmitasoinen tuen malli, joka jaetaan yleiseen, tehostettuun ja erityiseen tukeen. Tuki perustuu lasten oikeuteen saada ohjausta ja tukea kasvuunsa ja oppimiseensa. Yleisellä tuella autetaan ja tuetaan lasta mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Laadukkaalla pedagogisella toiminnalla sekä varhaisella tuella voidaan ennaltaehkäistä tehostetumman tuen tarvetta. Varhaiskasvatuksessa tuetaan lasten ja perheiden hyvinvointia tiiviillä yhteistyöllä huoltajien kanssa. Varhaisen tuen tarpeen tunnistaminen ja huolen puheeksi ottaminen edellyttävät kasvattajilta havainnointia sekä aktiivista vuoropuhelua huoltajien kanssa.

¹²⁰ Varhaiskasvatuslaki 15 d §

¹²¹ Varhaiskasvatuslaki 15 c §

¹²² Varhaiskasvatuslaki 35 ja 38 §

Tuen tarpeen arviointi voi käynnistyä myös huoltajan, neuvolan terveydenhoitajan tai muun sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstön toimesta.

Kaikki lapset haluavat ja tarvitsevat onnistumisen kokemuksia. Lapsen kasvuun ja oppimiseen liittyvien pulmien havaitseminen mahdollisimman varhain on erittäin tärkeää lapsen myönteisen minäkuvan kehittymiselle.

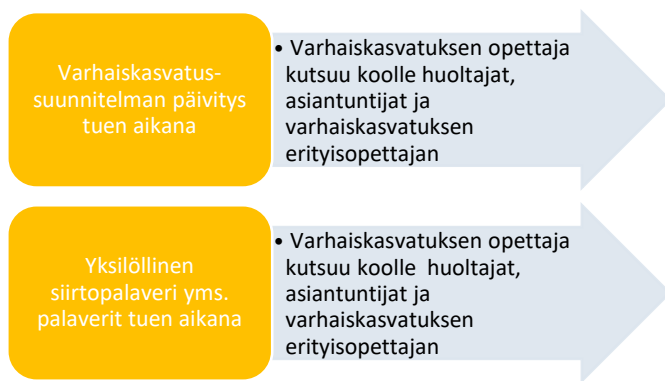
Tukea voi tarvita esimerkiksi lapsi,

- jonka kehityksestä vanhemmat tai varhaiskasvatuksen henkilökunta ovat huolissaan*
- jolla on puheenkehityksen viivästymää*
- jolla on sosiaalisemotionaalisia haasteita*
- jonka jollakin kehitysalueella ilmenee kuntoutuksen tarve*

Lapsi saa tukea juuri niin pitkään kuin hän tarvitsee. Tuen tarkoituksena on vahvistaa lapsen oppimisvalmiuksia ja luottamusta omiin kykyihin, ja lapsen halua oppia uusia asioita.

Lapselle järjestettävä tuki on aina yksilöllisesti kohdennettua, pitkäjänteisesti suunniteltua, joustavaa, oikea-aikaista ja tuen tarpeen mukaan muuttuvaa. Tuki järjestetään johdonmukaiseksi jatkumoksi varhaiskasvatuksesta esiopetukseen. Lähtökohtaisesti jokaisella lapsella on oikeus saada laadukasta varhaiskasvatusta ja siinä tarvitsemansa tuki omassa lapsiryhmässään inklusion periaatteiden mukaisesti.

Keminmaan kunnassa varhaiskasvatuksen erityisopettajien resurssi jakautuu varhaiskasvatukseen (päiväkodit ja perhepäivähoito) ja esiopetukseen. Varhaiskasvatuksen erityisopettajat työskentelevät ryhmissä, osallistuvat lasten tuen suunnitteluun, toteutukseen, seurantaan ja arviointiin. Ryhmään voidaan hakea lisäresurssia lapsen tarpeiden niin edellyttäessä tuen kolmitasoisien valikon mukaisesti. Tarvittaessa lapsiryhmän kokoa voidaan pienentää tai ryhmärakennetta voidaan muokata. Keminmaassa lisäresurssina on yleensä varhaiskasvatuksen lastenhoitaja. Lisäresurssin tarpeesta päätetään monialaisesti yhteisessä palaverissa. Tuen tarpeen arviointi toteutuu yhdessä huoltajien, varhaiskasvatuksen henkilöstön sekä mahdollisten asiantuntijoiden kanssa. Varhaiskasvatuksen opettaja vastaa lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjattavasta tuen suunnittelusta ja toteutumisen arvioinnista myös tuen osalta. Perhepäivähoitaja vastaa oman ryhmänsä tuen toteutumisesta. Tuen arviointiin sekä suunnitteluun osallistuu myös varhaiskasvatuksen erityisopettaja. On tärkeää, että koko henkilöstö osallistuu tuen tarpeen arviointiin, antamiseen sekä toimintakulttuurin ja toimintatapojen kehittämiseen koulutuksensa ja työnkuviansa sekä vastuidensa mukaisesti. Lapsella on oikeus varhaiskasvatuksen erityisopettajan palveluihin hänen tuen tarpeensa sitä edellyttäessä.

Keminmaassa käytetään **yleisen tuen valikkoa**, joka auttaa oikeanlaisen tuen kohdentamisessa ja toimii työkaluna varhaiskasvatuksen henkilöstölle tuen suunnittelussa. Jotta ryhmään saadaan mahdollisimman hyvin yleisen tuen valikon keinoja käyttöön, tulee pohjalla olla pedagogista dokumentointia yksittäisestä lapsesta ja lapsiryhmästä. Käytössä on myös **tukitoimilomake (LIITE)**, johon kirjataan käytössä olevat tukitoimet sekä niiden kesto ja vaikuttavuus. Tuen tarpeesta ja lapsen saamista tukitoimista keskustellaan yhteistyössä huoltajan ja varhaiskasvatuksen erityisopettajan sekä mahdollisten asiantuntijoiden kanssa. Sovitut jatkotoimenpiteet kirjataan tukitoimilomakkeeseen ja lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan. Tuen sopivuutta arvioidaan säännöllisesti yhdessä huoltajien ja muiden asiantuntijoiden kanssa.

Tehostettuun tukeen siirtyminen edellyttää yleensä ensin yleisen tuen keinojen suunnitelmallista käyttöä ja arviointia. Mikäli todetaan, että yleisen tuen keinot ovat riittämättömiä, pohditaan monialaisesti tehostettuun tukeen siirtymistä. Keskustelun pohjalta varhaiskasvatuksen opettaja laatii arvion lapsen tuen tarpeesta yhteistyössä varhaiskasvatuksen erityisopettajan kanssa. Perhepäivähoidossa varhaiskasvatuksen erityisopettaja laatii arvion lapsen tuen tarpeesta yhdessä perhepäivähoitajan kanssa. Monialaisen ryhmän kutsuu koolle varhaiskasvatuksen opettaja. Monialaiseen ryhmään kuuluu varhaiskasvatussyksiköiden johtaja, varhaiskasvatuksen opettaja ja – erityisopettaja, lapsen huoltajat sekä mahdolliset muut asiantuntijat. Varhaiskasvatuksen johtaja tekee hallinnollisen päätöksen tehostetun tuen aloittamisesta.

Yksityiset varhaiskasvatuksen palveluntuottajat vastaavat siitä, että lapset saavat tarvitsemansa tuen varhaiskasvatustuksen mukaisesti. Varhaiskasvatustuksen palvelujen osalta tuen järjestämisen periaatteet ovat yhteneviä kunnallisen varhaiskasvatussuunnitelman käytäntöjen kanssa. Tämä määritellään palvelusetelin sääntökirjassa.

Lapsen vaihtaessa varhaiskasvatussyksikköä tai – ryhmää lapsen salassa pidettävät asiakirjat, kuten lapsen varhaiskasvatussuunnitelma arkistoidaan varhaiskasvatustoimistoon. Lapsen siirtyessä toiseen varhaiskasvatussyksikköön tai – ryhmään voidaan järjestää siirtopalaveri, johon huoltajien on mahdollista osallistua. Tiedonsiirtopalaveriin osallistuvat uuden ja vanhan ryhmän varhaiskasvatuksen opettajat sekä lapsen tuen tarpeen mukaan muut monialaisen tiimin jäsenet. Lapsen alkuperäinen varhaiskasvatussuunnitelma arkistoidaan varhaiskasvatustoimistoon, jonne arkistoidaan myös yksityisen varhaiskasvatuksen varhaiskasvatussuunnitelmat.

Lapsen siirtyessä toiselle paikkakunnalle lapsen varhaiskasvatussuunnitelman kopio ja muiden lasta koskevien asiakirjojen kopiot annetaan perheelle mukaan siirrettäväksi pyynnöstä. Huoltaja siirtää lapsen mahdolliset asiakirjat toiseen kuntaan.

Lapsen siirtyessä varhaiskasvatuksesta esiopetukseen täytetään siirtolomake, johon kuvataan oppimisen kannalta oleellinen tieto lapsesta tulevaan ryhmään. Varhaiskasvatussuunnitelmaa ei siirretä esiopetukseen. Tarvittaessa pidetään yksilökohtainen siirtopalaveri, johon osallistuu vanhan ja uuden varhaiskasvatusyksikön opettajat, lapsen huoltajat ja varhaiskasvatuksen erityisopettaja ja tarvittaessa muut mahdolliset asiantuntijat.

5.2 Yhteistyö tuen aikana

Varhaiskasvatus järjestetään yhteistyössä siten, että jokainen lapsi saa oman kehityksensä ja tarpeidensa mukaista kasvatusta, opetusta ja hoitoa sekä tarvitsemaansa tukea¹²³. Lapsen tuki edellyttää toimivia paikallisia yhteistyörakenteita ja yhteisöllisten toimintatapojen kehittämistä.

Lapsen ja huoltajan kanssa tehtävä yhteistyö

Huoltajan ja varhaiskasvatuksen henkilöstön jaettu tieto lapsesta ja hänen tarpeistaan on lähtökohta varhaisen ja riittävän tuen antamiseen. Huoltajan kanssa keskustellaan lapsen oikeudesta tukeen, tuen järjestämisen keskeisistä periaatteista sekä lapselle annettavasta tuesta ja tuen toteuttamisen muodoista. Lapsi osallistuu yhteistyöhön tarkoituksenmukaisella, ikäänsä ja kehitysvaiheeseensa sopivalla tavalla. Lasta kuullaan ja hänen mielipiteensä huomioidaan.¹²⁴

Huoltajaan ollaan yhteydessä heti, kun lapsella ilmenee kehityksen tai oppimisen haasteita tai henkilöstöllä herää huoli lapsen hyvinvoinnista. Huoltajalle annetaan tietoa lasta koskevien asioiden käsittelystä, tietojen saannista ja niiden luovuttamisesta sekä salassapidosta.¹²⁵ Tarvittaessa keskusteluissa käytetään tulkkia. Lapsen tuen toteuttamisen tavoitteet voidaan saavuttaa parhaiten silloin, kun kaikki osapuolet osallistuvat yhteistyöhön.

Lapsi voi saada tukea myös muiden lapsia ja perheitä koskevien palvelujen kautta. On tärkeää, että paikalliset lasten ja perheiden palvelut muodostavat tarkoituksenmukaisen kokonaisuuden lapsen tuen järjestämisessä.¹²⁶

¹²³ Varhaiskasvatuslaki 15 a §

¹²⁴ Varhaiskasvatuslaki 15 d §, 4. momentti

¹²⁵ Varhaiskasvatuslaki 40–41 §

¹²⁶ Varhaiskasvatuslaki 7 § ja HE 40/2018 vp, s. 87–88

Monialainen yhteistyö

Monialaista yhteistyötä ohjaa lapsen edun ensisijaisuus. Yhteistyökäytännöt ja periaatteet tulee sopia lastenneuvolan, lastensuojelun, kasvatus- ja perheneuvolan ja muiden sosiaalitoimen palvelujen kanssa niitä tilanteita varten, joissa neuvotellaan lapsen asioista tai edellytetään viranomaisten puuttumista. Monialainen yhteistyö toteutetaan ensisijaisesti huoltajan suostumuksella. Yhteistyötä tehtäessä tulee noudattaa salassapitoa ja tietojen vaihtoa koskevia säännöksiä¹²⁷.

Varhaiskasvatusta järjestetään myös erikoissairaanhoidon piirissä. Varhaiskasvatuspalvelujen ja sairaalan tai muun vastaavan tahon keskinäisellä yhteistyöllä varmistetaan varhaiskasvatuksen jatkuvuus lapsen kunnon ja jaksamisen mukaisesti. Erityistä huomiota kiinnitetään lapsen turvallisten ihmissuhteiden säilymiseen.

Varhennettu oppivelvollisuus ja siihen liittyvä yhteistyö

Lapsi voi oppimiskykyyn vaikuttavan vamman, sairauden tai toimintakyvyn rajoitteen vuoksi tarvita varhennettua oppivelvollisuutta¹²⁸. Varhennetun oppivelvollisuuden päätöksen saaneen lapsen oppivelvollisuus alkaa esiopetuksessa¹²⁹ sinä vuonna, kun lapsi täyttää kuusi vuotta. Lapsella on oikeus saada esiopetusta myös varhennettua oppivelvollisuutta edeltävänä vuonna¹³⁰. Huoltaja päättää, osallistuuko lapsi esiopetukseen 5vuotiaana. Lapsen huoltajalle tulee antaa ajoissa tietoa varhennetusta oppivelvollisuudesta. Kokonaiskuvan muodostamiseksi lapsen vammaa, sairautta tai toimintakyvyn rajoitetta tulee tarkastella suhteessa lapsella ilmeneviin tuen tarpeisiin ja oppimisen edellytyksiin. Hallintopäätöksen valmistelussa tehdään yhteistyötä varhaiskasvatuksen sekä esi- ja perusopetuksen asiantuntijoiden kesken. Varhennettua oppivelvollisuutta koskevaa päätöstä tehtäessä hyödynnetään lapsesta mahdollisesti annettuja psykologisia tai lääketieteellisiä lausuntoja tai muuta vastaavaa selvitystä. Varhaiskasvatuksen tai opetuksen järjestäjä päättää varhennetusta oppivelvollisuudesta¹³¹ hallintolain mukaisesti ennen perusopetuksen alkamista. Varhennettuun oppivelvollisuuteen liittyvistä päätöksistä ja toteuttamisesta määrätään tarkemmin Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa¹³²

¹²⁷ Varhaiskasvatuslaki 40–42 §

¹²⁸ Oppivelvollisuuslaki (1214/2020) 2 §

¹²⁹ Oppivelvollisuuslaki 3 §

¹³⁰ Perusopetuslaki 26 a §

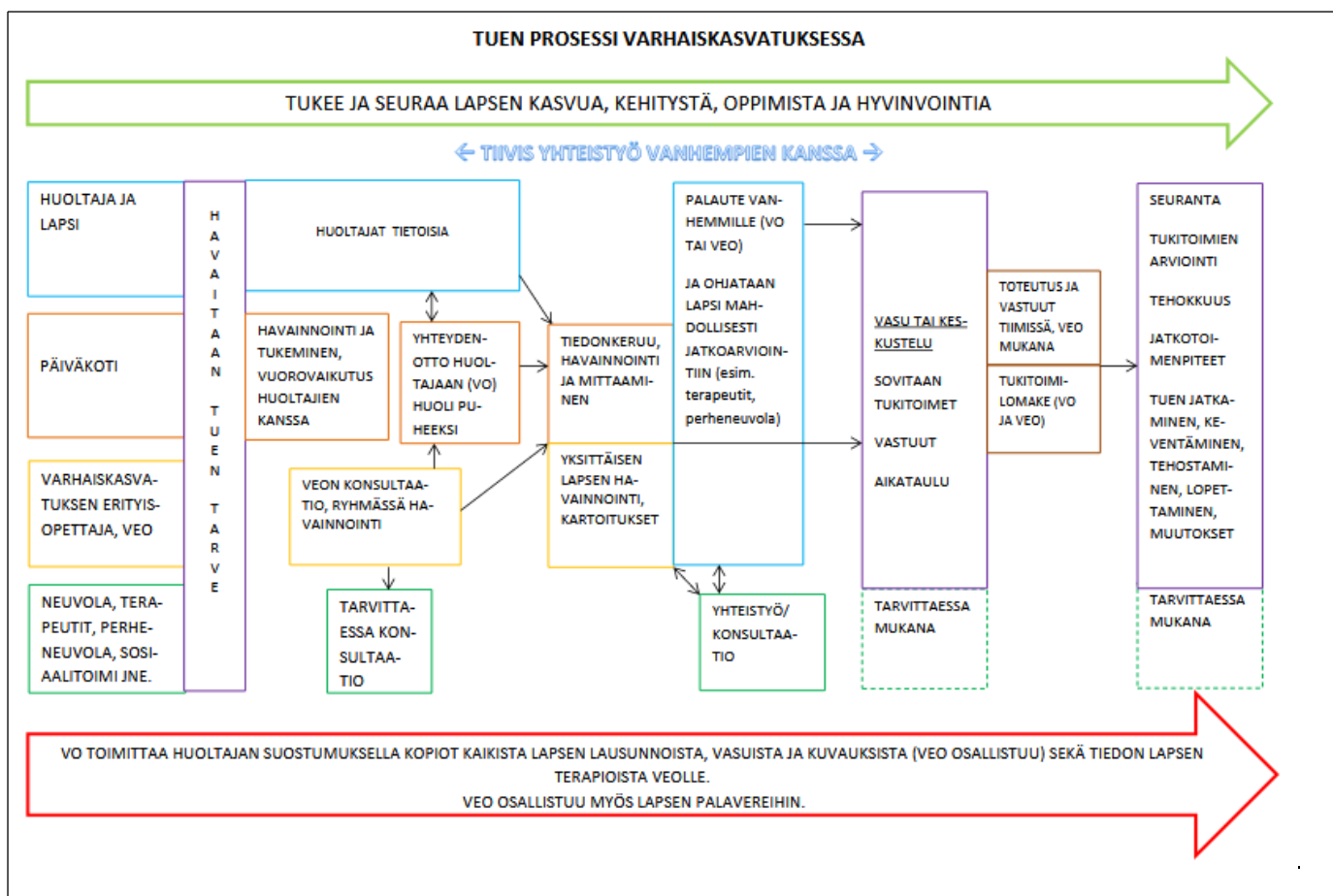
¹³¹ Oppivelvollisuuslaki 2 § Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014, luku 5.5.1

¹³²

Lapsen hyvinvoinnin tukeminen alkaa yhteistyössä huoltajien kanssa jo tutustumiskäynnistä varhaiskasvatukseen. Varhaiskasvatuskeskustelun yhteydessä laaditaan yhteiset tavoitteet varhaiskasvatukselle, jonka tavoitteita kehitetään ja arvioidaan säännöllisesti. Kun lapsella havaitaan tuen tarvetta, otetaan se puheeksi välittömästi huoltajien kanssa. Mukana yhteistyössä on heti tarpeen mukaan varhaiskasvatuksen erityisopettaja. Keskustelun huomioidaan kirjataan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan. Huoltajien ja kasvattajien jaettu tieto lapsesta ja hänen tarpeistaan ovat hyvä lähtökohta varhaisen ja riittävän tuen antamisessa. Huoltajien kanssa sovitaan keskustelu, jossa lapsen/perheen tuen tarvetta pohditaan ja heidät voidaan myös ohjata muiden tukipalvelujen piiriin (puheterapeutti, perheneuvola, sosiaalitoimi jne.). Lapsella on oikeus tukeen ja sitä annetaan, vaikka huoltajat eivät siihen sitoutuisikaan.

Yhteistyötä tehdään myös neuvolan, lastensuojelun, vammaispalvelun-, kasvatus- ja perheneuvolan kanssa. Neuvolan terveydenhoitajien kanssa tehtävä yhteistyö korostuu lapsen oppimisen ja kehityksen tukemisessa. Lapsesta täytetään huoltajan suostumuksella neuvolan yhteistyölomake vuosittain ikäkausitarkastuksen lähestyessä. Lomake lähetetään yksiköstä neuvolaan ja se palautuu sieltä takaisin neuvolatarkastuksen jälkeen varhaiskasvatussuunnitelmatyön tueksi. Lomake täytetään vähintään kuukausi ennen lapsen tulevaa syntymäpäivää, se voidaan täyttää myös etäyhteyksiä hyödyntäen. Laaja ikäkausitarkastus tehdään neuvolassa 4-vuotiaille lapsille, yhteistyössä huoltajien ja varhaiskasvatuksen henkilöstön kanssa. Sitä varten täytetään yhteistyölomake, jonka huoltaja palauttaa neuvolaan. Yhteistyökäytännöt sovitaan erikseen eri tahojen kanssa.

Toimintaterapialähetteet etenevät siten, että varhaiskasvatuksen erityisopettajat tekevät arvio pyynnön neuvolan terveydenhoitajalle, joka tekee asiasta lähetteen toimintaterapiaan. Huoltajat varaavat ajan puheterapiasta itse tarpeen mukaan.

5.3 Tuen toteuttaminen varhaiskasvatuksessa

Varhaiskasvatukseen osallistuminen on hyvä perusta lapsen kehitykselle, oppimiselle ja hyvinvoinnille. Vaikeuksia ehkäistään ennalta pedagogisilla järjestelyillä ja erilaisilla työtapoilla. Näihin kuuluvat muun muassa suunnitelmallinen toiminnan eriyttäminen, ryhmien joustava muuntelu ja oppimisympäristöjen muokkaaminen. Selkeä päiväjärjestys ja päivittäisten toimintojen rytmittäminen tukevat kaikkia lapsia. Mikäli laadukas pedagogiikka ei vastaa lapsen yksilöllisiin tarpeisiin annetaan lapsen tarpeen mukaisia tuen muotoja ja tukipalveluita¹³³. Tuki voi olla yleistä, tehostettua tai erityistä tukea¹³⁴ tuen muotojen ja tukipalveluiden määrästä ja intensiteetistä riippuen. Varhaiskasvatuksen tuen muodot tarkoittavat lapsen tarvitsemia pedagogisia, rakenteellisia ja hoidollisia tukitoimia. Aloite lapsen tuen vahvistamisesta voi tulla ryhmän henkilöstöltä, huoltajalta tai muilta asiantuntijoilta.

Lapsella on oikeus saada tukea sopivalla tuen tasolla heti, kun tuen tarve on havaittu. Lapsen tuen saanti ei edellytä lääketieteellistä diagnoosia tai muuta terveydenhuollon tai sosiaalihuollon lausuntoa. Lapsella on myös oikeus tuen palveluihin ja apuvälineisiin tuen tarpeen mukaan¹³⁵.

¹³³ Varhaiskasvatuslaki 15 b ja 15 c §

¹³⁴ Varhaiskasvatuslaki 15 a §

¹³⁵ Varhaiskasvatuslaki 15 c §

Varhaiskasvatuksen järjestäjä vastaa niistä tukitoimista ja apuvälineistä, joita lapsi tarvitsee varhaiskasvatukseen osallistumiseensa. Tällaisia ovat esimerkiksi

- liikkumiseen ja muihin fyysisiin toimintoihin liittyvät järjestelyt, kuten pyörätuoliliuskat ja kaiteet tai
- lapsen kommunikaatioon, näköön, kuuloon, liikkumiseen tai muuhun fyysiseen tarpeeseen liittyvät apuvälineet, kuten kommunikointia tukevat lelut, digitaaliset sovellukset, pelit tai äänikirjat.

Varhaiskasvatuksessa käytettävät tuen tasot ovat yleinen tuki, tehostettu tuki ja erityinen tuki.

Tuen tasojen välillä siirrytään joustavasti ja tuen taso arvioidaan aina tapauskohtaisesti.

Tehostetun tai erityisen tuen edellytyksenä ei ole, että lapsi on ensin saanut muulle tasolle kuulunutta tukea. Tehostettua tai erityistä tukea saava lapsi on otettava huomioon päiväkodin ja perhepäivähoidon henkilöstön mitoituksessa¹³⁶.

Yleinen tuki

Varhaiskasvatukseen osallistuvalla lapsella on oikeus saada hänen yksilöllisen kehityksensä, oppimisensa tai hyvinvointinsa edellyttämää yleistä tukea heti tuen tarpeen ilmettyä osana varhaiskasvatuksen perustoimintaa. Yleistä tukea toteutetaan lapsen omassa ryhmässä.

Yleinen tuki on ensimmäinen keino vastata lapsen tuen tarpeeseen. Yleinen tuki muodostuu yksittäisistä tuen muodoista, esimerkiksi yksittäisistä pedagogisista ratkaisuista sekä tukitoimista, joilla tilanteeseen vaikutetaan mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Lapsen tuki on lyhytkestoista ja/tai intensiteetiltään matalampaa verrattuna tehostettuun ja erityiseen tukeen. Lapsen yksilöllisiin tuen tarpeisiin vastataan käyttämällä esimerkiksi soveltuvia materiaaleja, välineitä, opetusohjelmia tai osa-aikaista erityisopettajan antamaa tukea.

Yleinen tuki ei edellytä hallintopäätöksen antamista, vaan tukea annetaan aina tuen tarpeen ilmetessä. Yleinen tuki järjestetään varhaiskasvatuksen opettajan ja muun henkilöstön yhteistyössä. Mahdollisista tukipalveluista, kuten tulkitsemis- ja avustamispalveluista ja apuvälineistä, tehdään hallinnollinen päätös¹³⁷.

Tehostettu tuki

Varhaiskasvatuksessa lapselle on annettava tukea yksilöllisesti ja yhteisöllisesti suunniteltuna tehostettuna tukena, kun yleinen tuki ei riitä. Tuki on intensiteetiltään voimakkaampaa ja yksilöllisempää kuin yleinen tuki. Tukea annetaan lyhytkestoisesti tai pidempään jatkuvana lapsen yksilöllisten tarpeiden mukaisesti ja se aloitetaan heti tuen tarpeen ilmettyä. Tehostettua tukea annetaan niin kauan kuin lapsi tarvitsee sitä.

¹³⁶ Varhaiskasvatuslaki 35 ja 38 §

¹³⁷ Varhaiskasvatuslaki 15 c §

Lapsen tukea tehostetaan tuen suunnittelulla ja toteuttamistapojen lisäämisellä tai niitä vahvistamalla. Tuki muodostuu säännöllisistä ja samanaikaisesti toteutettavista useista tuen muodoista. Oikea-aikaisesti annettu tehostettu tuki ennaltaehkäisee lapsen myöhempää tuen tarpeiden moninaistumista.

Lapsen mahdollista myöhempää diagnoosia tai kuntoutuksen aloittamista ei voida käyttää tuen saamisen ehtona¹³⁸. Tehostetun tuen antamisesta tehdään hallintopäätös¹³⁹.

Erityinen tuki

Varhaiskasvatuksessa lapselle on annettava tukea yksilöllisesti suunniteltuna erityisenä tukena, kun yleinen tuki tai tehostettu tuki ei riitä. Erityistä tukea voidaan antaa vammasta, sairaudesta, kehityksen viivästymisestä tai muusta, merkittävästi toimintakykyä alentavasta lapsen oppimisen ja kehityksen tuen tarpeesta johtuen. Erityinen tuki on vahvin varhaiskasvatuksessa annettavan tuen taso. Lapsen tuen tarpeen vaatiessa tuki voidaan aloittaa suoraan erityisen tuen tasolla.

Lapsella on oikeus saada erityistä tukea heti tuen tarpeen ilmetessä. Erityinen tuki muodostuu useista tuen muodoista ja tukipalveluista, ja on jatkuvaa ja kokoaikaista. Erityisen tuen antamisesta tehdään hallintopäätös¹⁴⁰.

Tuen muodot

Tuen eri muotoja käytetään kaikilla tuen tasoilla lapsen tuen tarpeen mukaisesti¹⁴¹. Tuen muotoja voi toteuttaa samanaikaisesti heti tuen tarpeen ilmettyä osana varhaiskasvatuksen perustoimintaa. Varhaiskasvatuksen työtapoja ja oppimisympäristöjä muunnellaan lapsen yksilöllisten tarpeiden mukaan. Tukitoimet suunnitellaan pedagogisesti niin, että lapsen osallisuus, oikeus oppia ja toimia osana vertaisryhmää toteutuvat lapsen edun mukaisesti. Lapsen tuki voi sisältää **pedagogisia, rakenteellisia** ja **hoidollisia** tuen muotoja.

Lapsen tuki järjestetään osana varhaiskasvatuksen päivittäistä toimintaa. Lapsiryhmän kokoa muodostettaessa huomioidaan tukea tarvitsevien lasten etu, tuen tarve ja taso sekä se, että varhaiskasvatukselle asetetut tavoitteet voidaan ryhmässä saavuttaa. Mikäli päiväkodissa tai perhepäivähoidossa on tehostettua tai erityistä tukea tarvitseva lapsi, tulee tämä ottaa huomioon lasten tai varhaiskasvatustilain mukaisen henkilöstön lukumäärässä¹⁴², jollei lasta varten ole henkilökohtaista tai ryhmäkohtaista avustajaa.

¹³⁸ HE 148/2021 vp, s. 32

¹³⁹ Varhaiskasvatustilain 15 e §

¹⁴⁰ Varhaiskasvatustilain 15 e §

¹⁴¹ Varhaiskasvatustilain 15 b §

¹⁴² Varhaiskasvatustilain 35 § ja 38 §

Pedagogisiin tuen muotoihin lukeutuvat toistuvien toimintojen sekä lapselle selkeän ja ennakoitavan päivärytmin luominen. Lapsen tukeen kuuluvat muun muassa sensitiiviset ja saavutettavat vuorovaikutus- ja kommunikointitavat. Näitä voivat olla puhetta korvaavat kommunikaatiomenetelmät, kuten viittomat, kuvat tai erilaiset teknologiset ratkaisut. Lapsen tarpeisiin vastaaminen edellyttää varhaiskasvatuksen henkilöstöltä yhteisiä ja johdonmukaisia pedagogisten ja erityispedagogisten työtapojen ja menetelmien käyttöä. Pedagogisiin tuen muotoihin kuuluvat myös varhaiskasvatuksen toiminnan suunnittelu, havainnointi, dokumentointi ja arviointi.

Lapsen yksilöllisistä tarpeista nousevia, erityispedagogisia menetelmiä voidaan suunnitella, soveltaa ja toteuttaa joko yhden lapsen, pienen ryhmän tai koko lapsiryhmän yhteisenä toimintana. Varhaiskasvatuksen inklusiivisen arvoperustan mukaisesti pedagogisen tuen suunnittelussa ja toteutuksessa tulee ensisijaisesti käyttää toimintatapoja, joissa lapsen tarvitsema tuki toteutuu osana vertaisryhmää.

Rakenteellisiin tuen muotoihin kuuluu lapsen tuen tarpeen havaitsemiseen ja sen toteuttamiseen liittyvän henkilöstön osaamisen ja erityispedagogisen osaamisen lisääminen. Rakenteellisia tuen muotoja ovat myös ryhmän lapsimäärän pienentäminen sekä henkilöstön mitoitukseen ja/tai rakenteeseen liittyvät ratkaisut sekä niiden muuttaminen lapsen tuen tarpeen mukaan¹⁴³. Ryhmän henkilöstörakennetta voidaan vahvistaa esimerkiksi varhaiskasvatuksen erityisopettajalla. Lapsimäärän pienentämisellä muutetaan henkilöstön ja lasten suhdelukua siten, että lapsen tukea voidaan suunnitellusti toteuttaa ja varhaiskasvatukselle asetetut tavoitteet voidaan ryhmässä saavuttaa. Lisäksi varhaiskasvatukseen osallistumisen edellyttämät tulkitsemis- ja avustamispalvelut, apuvälineiden käyttäminen, esteettömyyden huomioiminen sekä pien- tai erityisryhmä voivat olla lapsen tarvitsemia rakenteellisia tuen muotoja.

Hoidollisen tuen muodot tarkoittavat menetelmiä ja toimintatapoja, joilla vastataan lapsen tarvitsemaan hoitoon, hoivaan ja avustamiseen. Lapsen terveydenhoidolliset tarpeet huomioidaan osana hoidollisen tuen muotoja. Näitä voivat olla esimerkiksi lapsen pitkäaikaissairauksien hoitoon, lääkitykseen, ruokavalioon ja liikkumiseen liittyvät avustamisen tarpeet ja apuvälineet. Sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntijoiden kanssa tehdään yhteistyötä esimerkiksi varhaiskasvatuksen henkilöstön ohjauksen ja konsultaation osalta.

Varhaiskasvatuksen toimipaikoissa arvioidaan aina tapauskohtaisesti, voidaanko lääke- tai sairaudenhoito toteuttaa osana lapsiryhmän perustoimintaa. Jokaisen lapsen kohdalla tehdään lapsen tilanteen kokonaisarviointi. Lapsen lääke- tai sairaudenhoito ei ole riippuvainen varhaiskasvatuslain mukaisesta tuen tasosta, vaan hoitoa annetaan tuen tasosta riippumatta lapsen tarpeen mukaan.

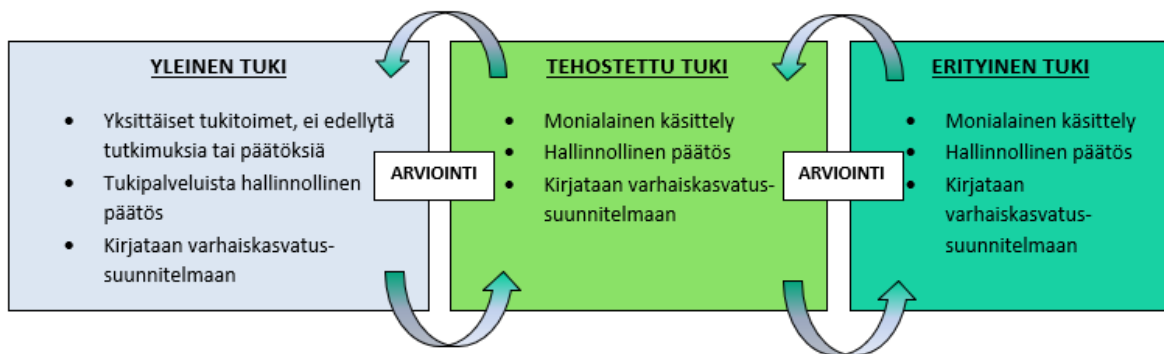
Tuen pedagogisten, rakenteellisten ja hoidollisten toimintatapojen tulee olla lapsen edun ja tuen tarpeen mukaisia, ja niissä käytetään paikallista ja tapauskohtaista harkintaa. Esimerkiksi lapsen apuvälineiden käyttöä tai avustamista suunniteltaessa tulee ensisijaisesti järjestää nämä tukitoimet

¹⁴³ Varhaiskasvatuslaki 35 § 2 mom. ja 38 § 2 momentti

niin, että lapsi on osa vertaisryhmää ja mukana samoissa tiloissa ja tilanteissa muun lapsiryhmän kanssa.

KOLMITASOISEN TUEN TASOT JA KESKEISET PROSESSIT

Varhaiskasvatuksen tuki järjestetään kolmitasoisena: yleisenä, tehostettuna ja erityisenä. Keminmaan varhaiskasvatuksessa toteutetaan laadukasta pedagogista arkea, joka on pohjana hyvälle yleiselle tuelle. Yleinen tuki ei edellytä hallintopäätöstä, vaan tukea annetaan aina tuen tarpeen ilmetessä. Lapsi voi myös tarvita tilapäisesti apuvälineitä tai avustamis- tai tulkitsemispalveluita, tällöin tehdään erillinen hallintopäätös tukipalveluista, jonka tekee varhaiskasvatuksen johtaja. Tukipalvelut kirjataan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan.

Varhaiskasvatuksessa laadukas pedagoginen arki, ennaltaehkäisevä työskentelytapa ja hyvä yleinen tuki ovat perusta lapsen kasvuille, kehitykselle ja hyvinvoinnille. Hyvän yleisen tuen järjestäminen pedagogisilla järjestelyillä ja monipuolisilla työtavoilla ovat osa laadukasta varhaiskasvatusta. Selkeä päiväjärjestys, päivittäisten toimintojen rytmittäminen, toiminnan eriyttäminen, pienryhmien joustava muuntelu ja oppimisympäristöjen muokkaaminen tukevat koko lapsiryhmää. Yleistä tukea suunniteltaessa otetaan huomioon lapsen/lasten mielenkiinnon kohteet ja vahvuudet, joita hyödynnetään kaikessa toiminnassa. Mikäli laadukas pedagogiikka ei vastaa lapsen yksilöllisiin tarpeisiin, määritellään lapselle sopiva tuen taso ja tuen muodot ja yhteistyötä huoltajien kanssa tiivistetään.

Lapsen tuen tarve voi olla lyhytaikaista ja vähäistä. Silloin voi riittää yksittäinen tuen muoto tai järjestelyt, joilla tilanteeseen vaikutetaan mahdollisimman nopeasti ja varhaisessa vaiheessa (yleinen tuki). Osa lapsista tarvitsee enemmän ja säännöllistä tukea tai samanaikaisesti useita tuen muotoja toisiaan täydentävinä (tehostettu tai erityinen tuki).

Laadukkaan pedagogiikan toteuttamisesta vastaa varhaiskasvatuksen opettaja ja varhaiskasvatussyksikön johtaja.

Jokaiselle lapselle laaditaan varhaiskasvatussuunnitelma yhteistyössä huoltajan kanssa. Varhaiskasvatussuunnitelmaan määritellään lapsen tavoitteet varhaiskasvatuksen järjestämiseksi lapsen tarpeita vastaavalla tavalla. Jos yleinen tuki ei riitä, lapsella on oikeus saada suunnitelmallista tehostettua tukea heti, kun tuen tarve on havaittu. Varhaiskasvatuksen opettaja ja varhaiskasvatuksen erityisopettaja laativat esityksen lapsen kokonaistilanteesta, lapsen saamasta tuesta ja tehostetun tuen tarpeesta yhteistyössä huoltajien kanssa. Varhaiskasvatuksen erityisopettaja ohjaa ja tukee henkilöstöä tehostetun tuen aloittamisessa. Erityisopetuksen tehtävät ja vastuut lapsen tehostetun tuen toteuttamisesta kirjataan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan. Tehostettu tuki edellyttää tiivistä, suunnitelmallista yhteistyötä huoltajien kanssa. Tukea suunniteltaessa otetaan huomioon yhteistyötahojen asiantuntemus, ohjaus sekä neuvonta. Nämä sisällytetään lapsen arkeen jo yleisessä tuessa käytössä olevien menetelmien lisäksi. Varhaiskasvatuksen yleisen tuen tukimuotojen käyttöä tehostetaan lisäämällä tuen intensiteettiä, lapsen yksilöllistä ohjausta ja muokkaamalla oppimisympäristöä sekä seuraamalla ja arvioimalla tuen vaikuttavuutta. Tehostetusta tuesta tehdään hallinnollinen päätös, jonka tekee varhaiskasvatuksen johtaja varhaiskasvatusyksikön johtajan esityksen perusteella. Tätä ennen monialainen työryhmä arvioi lapsen tuen tarvetta

Erityisessä tuessa painottuvat pedagogiset työtavat, arjen kuntouttava merkitys sekä monialainen tiivis yhteistyö. Varhaiskasvatuksen erityisopettajan rooli korostuu erityisen tuen aikana (mm. samanaikaisopetus, pienryhmätoiminta ja konsultaatio). Lapsen erityisen tuen suunnitelma laaditaan varhaiskasvatussuunnitelmaan, jota seurataan ja arvioidaan säännöllisesti yhteistyössä huoltajien ja muiden kuntoutuksessa olevien tahojen kanssa. Varhaiskasvatuksen erityisopettajan rooli lapsen erityisen tuen suunnittelussa, toteutuksessa ja arvioinnissa on keskeinen. Varhaiskasvatuksessa erityinen tuki edellyttää erityisen tuen hallintopäätöstä, jonka tekee sivistystoimenjohtaja yksikön esihenkilön esityksen perusteella. Tätä ennen kokoontuu monialainen työryhmä, jonka tehtävänä on arvioida tuen tarvetta.

VARHENNEDTU OPPIVELVOLLISUUS

Lapsen oppimispolun ratkaisuja suunnitellaan riittävän ajoissa monialaisessa yhteistyössä huoltajien ja muiden tarvittavien asiantuntijoiden kanssa lapsen edun mukaisesti. Vaihtoehtoja punnitaan tasa-arvoisessa dialogissa yhdessä jatkumona varhaiskasvatuksesta esiopetukseen ja perusopetukseen lapsen eheän oppimispolun varmistamiseksi. Lasten pysyvien ihmissuhteiden merkitys niin henkilöstön kuin kaverisuhteiden osalta huomioidaan.

Jos lapselle tehdään päätösvarhennetusta oppivelvollisuudesta, alkaa oppivelvollisuus 6-vuotiaana esiopetuksella. Tällöin lapsella on oikeus oppivelvollisuutta edeltävään maksuttomaan esiopetukseen 5-vuotiaana huoltajan hakemuksesta.

Varhennetun oppivelvollisuuden piirissä olevien lasten esiopetus voidaan järjestää vaihtoehtoisesti kolmella eri tavalla:

- *Lapsi aloittaa oppivelvollisuutta edeltävässä esiopetuksessa sinä vuonna, kun hän täyttää viisi vuotta, jatkaa toisen vuoden oppivelvollisuuden suorittamiseen kuuluvassa esiopetuksessa ja aloittaa tämän jälkeen perusopetuksen.*
- *Lapsi aloittaa varhennettuun oppivelvollisuuteen kuuluvan esiopetuksen sinä vuonna, kun hän täyttää kuusi vuotta ja opiskelee esiopetuksessa yhden vuoden, minkä jälkeen hän aloittaa perusopetuksen.*
- *Lapsi aloittaa varhennettuun oppivelvollisuuteen kuuluvan esiopetuksen sinä vuonna, kun hän täyttää kuusi vuotta ja opiskelee esiopetuksessa kaksi vuotta. Tällöin lapsi aloittaa perusopetuksen vuotta säädettyä myöhemmin, eli sinä vuonna, kun hän täyttää kahdeksan vuotta. Perusopetuksen myöhemmästä aloittamisesta on tehtävä erillinen hallintopäätös.*

KOLMITASOINEN TUKI

LAADUKAS PEDAGOGINEN ARKI: Varhaiskasvatuksessa toteutetaan laadukasta pedagogista arkea, joka tukee jokaisen lapsen kasvua, oppimista ja kehitystä. Jokaisella lapsella on oma yksilöllinen kehittymisen tahtinsa ja kehitystä tuetaan lapsen tarpeiden edellyttämällä tavalla.

YLEINEN TUKI

- Hyvästä ja laadukkaasta arjesta huolehtiminen
- Visuaalinen tuki esim.
 - o kuvallinen päiväjärjestys, selkeä struktuuri
 - o toiminnanohjauskuvat (ensin, sitten, sen jälkeen)
 - o leikinohjauskuvat
 - o liikennevalot
- Oppimisympäristön muutokset esim.
 - o joustava ryhmittely (pienryhmät)
 - o ympäristön selkiyttäminen
- Apuvälineet esim.
 - o tasapainotyyny
 - o ~~time timer~~
 - o painotyyny/painokäärme
 - o Erilaiset motivointikeinot
- Opetus- ja toimintatapojen muuttaminen esim.
 - o lisätty henkilökohtaista ohjausta
 - o käytettävän ajan säännöstely
 - o toiminnallisuuden lisääminen
- Työskentelytilanteet esim.
 - o Tapahtumien ja tehtävien ennakointi
 - o ohjeiden pilkkominen ja kertaaminen
- Pedagogiset ohjelmat esim. ~~Boijusten~~ perhe
- Yhteistyö esim.
 - o yhteiset toimintatavat ja päämäärät (ryhmän henkilökunta, huoltajat, ~~veo~~ ym.)
 - o ~~veo:n~~ konsultaatio
- Yleisen tuen valikko ja tukitoimilomake
- Vasu
 - o ~~Vo~~ (+ ~~veo~~) kirjaa yleisen tuen suunnitelman lapsen vasuun

TEHOSTETTU TUKI

(sisältää yleisen tuen menetelmät)

- Lisääntynyt/jatkuva ja säännöllinen tuen tarve, käytössä useita eri tukimuotoja
- Tuen tarpeen kartoitus, havainnointi ja ~~dokumentointi~~
- Vaihtoehtoiset kommunikaatio-
menetelmät käytössä säännöllisesti esim.
 - o tukiviittomat
 - o henkilökohtainen kuvallinen tuki
- Kuntouttavat pienryhmät
- Mahdollinen henkilöstön lisäresurssi/ryhmäkoon huomiointi
- Toiminnan säännöllinen arviointi ja kehittäminen
- ~~veo:n~~ tuki arjessa
- Tiivistetty yhteistyö
- Asiantuntijayhteistyö
- Vasu
 - o ~~Vo~~ (+ ~~veo~~) kirjaa tehostetun tuen suunnitelman lapsen vasuun

ERITYINEN TUKI

(sisältää yleisen tuen ja tehostetun tuen menetelmät)

- Kokoaikainen tuen tarve
- ~~veo:n~~ erityispedagoginen tuki arjessa
- Yksilölliset tavoitteet ja -menetelmät
 - o mukautettu/eriytetty toiminta
- Tiivistetty yhteistyö: huoltajat, henkilökunta, asiantuntijat
- Henkilöstön lisäresurssi/ryhmäkoon huomiointi
- Vasu
 - o ~~Vo~~ (+ ~~veo~~) kirjaa erityisen tuen suunnitelman lapsen vasuun

TUEN SEURANTA JA ARVIOINTI

YLEISEN TUEN VALIKKO

*Jokaiselle lapselle laaditaan varhaiskasvatussuunnitelma yhteistyössä huoltajan kanssa lapsen tarpeita vastaavalla tavalla. Keminmaassa on käytössä **yleisen tuen valikko**, joka auttaa oikeanlaisen tuen kohdentamisessa ja toimii työkaluna varhaiskasvatuksen henkilöstölle tuen suunnittelussa, kun pohditaan erilaisten toimintatapojen ja/tai tukitoimien käyttöä. Jotta ryhmään saadaan mahdollisimman hyvin yleisen tuen valikon keinoja käyttöön, tulee pohjalla olla pedagogista dokumentointia yksittäisestä lapsesta ja lapsiryhmästä. Käytössä on myös **tukitoimilomake**, johon kirjataan käytössä olevat tukitoimet sekä niiden kesto ja vaikuttavuus.*

Oppimisympäristö

- Toiminta- ja oppimisympäristöä suunnitellaan, toteutetaan ja arvioidaan yhteistyössä lasten, huoltajien ja varhaiskasvatushenkilöstön kanssa.
- Oppimisympäristö tulee olla selkeästi järjestelty ja joustavasti tarpeiden mukaan muunneltavissa.
- Visuaalinen tuki: Kuvat tukevat ympäristön ja toiminnan hahmottamista
 - kuvallinen päiväjärjestys auttaa päivän kulun hahmottamista ja on käytössä jokaisessa ryhmässä.
 - leikinvalintataulu auttaa lasta leikin tai toiminnan valinnassa sekä siihen kiinnittymisessä.
 - kuvien avulla strukturoidut lelujen paikat auttavat lasta hahmottamaan tavaroiden paikkoja.
 - leikinhjaustaulut auttavat leikin rikastuttamisessa ja leikin etenemisessä.
 - Time timer auttaa ennakoimaan ajan kulumista ja siirtymiä toiminnasta toiseen.
- Monikanavaisuus tulee huomioida kaikessa toiminnassa. Monella havaintokanavalla saatu ohje vahvistaa olennaisen asian poimimista. Kuvat toimivat kielen kehityksen ja kommunikoinnin sekä ymmärtämisen tukena kaikilla lapsilla.

Opetus- ja toimintatavat

- Henkilöstön kesken tulee olla yhteisesti sovitut johdonmukaiset ja selkeät käytänteet, joita kaikki sitoutuvat noudattamaan.
- Joustava pienryhmätoiminta suunnitellaan lasten tarpeiden mukaan.
 - Siirtymiset esim. ulkoiluun tapahtuu pienryhmissä
 - Yksiköissä on käytössä vuorottelu leikki- ja toimintatilassa esim. osa ryhmästä ulkona ja toiset sisällä
- Oikea-aikaisesti annettu positiivinen palaute ja kannustus (positiivinen pedagogiikka)

- Toiminnallisuus, liikkuminen toiminnan aikana mahdollistettu tarpeiden mukaan
 - mahdollisuus vaihtoehtoiseen työskentelytapaan (esim. seisaaltaan tasapainotyynyn päällä)
- Leikki huomioidaan opetus- ja toimintatapana
 - Aikuisen rooli leikissä (esim. leikkiin liittymisen tukijana, mahdollistajana, rikastuttajana, sanoittajana, havainnoijana, tasavertaisuuden mahdollistajana, mallittajana)
 - leikillisuus toiminnassa

Toiminnanohjauksen ja tarkkaavuuden tuki

- Henkilöstön tulee olla sijoittuneena tarkoituksenmukaisesti kaikessa toiminnassa huomioiden lasten tarpeet
 - aikuisen ohjaus siirtymätilanteissa, aikuisen tuki lapsen liittymisessä leikkiin jne.
- Aikuisen tulee olla vuorovaikutuksessa ja aidosti läsnä lapsille tukemalla ja kannustamalla.
- Ärsykkeiden vähentäminen oppimisympäristöstä poistamalla tai rajaamalla tarkkaavuuden suuntaamista häiritseviä tekijöitä (esim. sermin avulla, etsimällä rauhallisen työskentelynurkkauksen, kuulosuojaimet ym.)
- Palautejärjestelmän systemaattinen käyttö
- hyvän huomaaminen ja välittömän positiivisen palautteen antaminen
(kiittävä katse, hymy, peukutus, positiivinen palaute sanallisesti, elein, ilmein)
- Käytöksen liikennevalot toiminnanohjauksen tukena. Käytöksen liikennevalot on menetelmä, jonka avulla pystytään motivoimaan lasta antamalla hänelle kiitosta oikeasta toiminnasta ja auttavat lasta säätelemään omaa toimintaansa sekä vireystilaansa.
- Energian purku mahdollistettu toimintaympäristössä (esim. voi käydä juomassa vettä tai liikkua välillä, taukojumppa)
- Tilanteiden ja tapahtumien ennakkointi
 - toimintaohjeet kuvatuen muodossa (esim. ensin- sitten- sen jälkeen, pukemiskuvat, kids to do- sovellus)
 - Varmistetaan, että lapsi on ymmärtänyt annetun ohjeistuksen
 - Strukturoidut ohjaustilanteet ja rutiinit
- Kuvastruktuurit – jäsentävät jokaisen arkea
- Tehtävien pilkkominen osiin, esimerkiksi:
 - lyhyet ohjeet, yksi ohje kerrallaan
 - toiminnan pilkkominen osiin kuvien tuella (ensin- sitten- sen jälkeen)

- henkilökohtaiset ohjeet
- Työskentelyn jaksottaminen tarpeen mukaan (tauot, mahdollisuus liikkumiseen tai voimien keräämiseen)
- Ajan hahmottamista ja siirtymiä tukevien materiaalien ja menetelmien käyttö
 - time-timer, munakello, tiimalasi, ”5 sormeä”
 - erilaiset laulut, lorut, leikit siirtymätilanteissa
- Sopivan istumapaikan valinta, tarvittaessa aikuisen lähellä
- Keskittymistä tukevien tai liikehakuisuutta tasaavien apuvälineiden käyttö
 - tasapainotyyny, painokäärme, kuminauha tuolin jalkojen välissä
 - käsille tekemistä esim. muovailuvaha, kuminauha, sinitarran pala, keskittymiskorut jne.
 - kuulosuojaimet, sermi, time timer, erilaiset motivointikeinot esim. tarrataulu
 - mahdollisuus vaihtoehtoiseen työskentelytapaan (esim. seisaaltaan tasapainotyynyn päällä)
- Lapsen vireystason havainnointi ja tunnistaminen
 - vireystasoa tasaavien menetelmien käyttö lapsen tarpeiden mukaan (esim. erilaiset vireystilamittarit, hengitysharjoitukset, paikka rauhoittumiseen, lyhyt tauko jne.)
- Rentoutumishetken ja rentoutumiskeinojen harjoittelu
 - lasten kanssa keskustellaan erilaisista rauhoittumistavoista ja lapset ovat mukana suunnittelemassa sopivaa rauhoittumispaiikkaa, jonka on oltava koko ajan saatavilla
 - Rauhoittumispaiikassa on kuvitettu rauhoittumisohje sekä valintataulu, joka helpottaa lasta sopivan rauhoittumiskeinon valinnassa (esim. erilaiset hengitysharjoitukset, rauhoittava musiikki, lapsen oma ehdotus, pallohieronta, satuhieronta, pehmolelut jne.)

Sosiaalisten taitojen ja käyttäytymisen tuki

- Lasten kanssa yhteisesti sovitut säännöt kuvitettuna myönteisessä ja ohjaavassa muodossa (huomioidaan järkevä sääntöjen määrä)
- Lapsikohtainen mukauttaminen/eriyttäminen toiminta- ja toteutustavoissa
- Sosiaalisten taitojen opettaminen ja harjoittelu
 - henkilöstön on tärkeää panostaa ryhmäytymiseen sekä tunnistaa ryhmädynamiikka. Tässä hyvänä apuna toimii esim. sosiogrammi (lasten väliset suhteet), läheisyyden kehä (*Ahonen&Roos 2019*) (varhaiskasvattajan suhde lapseen)
 - tilanteiden purkaminen osiin → yksinkertaiset, selkeät ohjeet esim. nopean piirtämisen tekniikka (mitä tapahtui, miksi ja miten olisi hyvä toimia vastaavassa tilanteessa)
 - aikuisen mallittaminen
 - harjoitellaan pettymyksen sietokykyä ja rauhoittumisen taitoa ryhmässä
 - leikki, pöytäteatteri, sadut, pelit

- Tunnetaitojen opettaminen ja harjoittelu
 - tunnekuvat, tunnemittari
 - aikuisen mallittaminen, omien ja lasten tunteiden nimeäminen ja sanoittaminen
 - opetellaan tunnistamaan muiden tunteita kasvojen ilmeiden ja muiden tilannetekijöiden perusteella
 - keskustelut, sadut, pelit (tunnepelit), pöytäteatteri
 - ilmeiden tunnistamisen harjoittelu esim. peilin avulla
 - syy-seuraussuhteiden harjoittelu
 - erilaisia haastavia tilanteita ja niiden ratkaisumalleja harjoitellaan yhdessä
 - tilanteiden ennakointi
- Lapsen eristäminen ryhmästä ei tue lapsen tunne - ja vuorovaikutustaitojen kehittymistä. Poistaminen on enemmänkin rangaistuskeino, joka saattaa lisätä lapsen haastavaa käytöstä.
- Oman käyttäytymisen seuranta ja arviointi sekä lapsen että aikuisen kohdalla
 - Aikuisen tulee kiinnittää huomiota omaan vuorovaikutustapaansa (mm. tunteeko lapsi olonsa turvalliseksi, millaisen esimerkin aikuinen antaa omalla käytöksellään), huomioi myös oma kehonkieleesi
 - Haastavissa tilanteissa aikuinen pysyy itse rauhallisena ja vastaa lapsen tunteisiin empatialla. Ole itse rauhallinen, silloin kun lapsi
 - Tutustukaa erilaisiin menetelmiin esim. lapsen itsearviointi, itsesäätelyn vyöhykkeet-menetelmä, stressiprofiili-menetelmä ja ottakaa tarvittaessa niitä käyttöön
- Sosiaaliset kuvatarinat
 - lyhyitä, kuvitettuja tarinoita, joiden avulla lapsen kanssa voidaan harjoitella arjen sosiaalisia taitoja
 - katso esim. viitottu rakkaus –sivusto, papunet, joissa tarinoita mm. seuraavista aiheista: Näin saan huomiota hyvällä käytöksellä, minä osaan kuunnella kun minulle puhutaan, tahdon leikkiä samalla lelulla, joskus minä olen vihainen jne.
- Lapselle voidaan antaa pieniä luottamustehtäviä hänen omien taitojensa mukaan
- Johdonmukaiset seuraamukset
 - kaikki ryhmän aikuiset toimivat yhdessä sovittujen toimintatapojen mukaisesti
 - Liikennevalot tukena – kaksi varoitusta keltaisella ja punaisella tilanne selvitetään/tulee seuraamus. Mahdollinen seuraamus tulee olla myös lapsella tiedossa.
 - Tiimissä tulee myös sopia, millaisiin asioihin puututaan

Kielellisten taitojen tuki

- Kielellistä tietoisuutta, kommunikaatiota ja vuorovaikutusta tukevien ja lisäävien menetelmien ja materiaalien käyttö
 - tukeminen tapahtuu parhaimmillaan tavallisissa arjen tilanteissa (nimetään, kuvaillaan, vertaillaan ja luokitellaan esim. värien tai kokojen mukaan)

- kuvatuki (ensin-sitten-sen jälkeen- kuvat, leikinohjaustaulut, leikinvalintataulut, erilaisiin toimintoihin liittyvät kuvataulut esim. ruokailu, askartelu, hamahelmet jne.)
- viittomat (tukiviittomat käytössä aktiivisesti arjessa)
- Tiedostetaan lukemisen, lorutuksen, riittelyn, laulamisen, tavuttamisen tärkeys ja nämä toiminnot käytössä aktiivisesti arjessa.
- kommunikointi ja vuorovaikutuksessa oleminen erilaisia tukikeinoja käyttäen (kuvat, tukiviittomat)
- arjessa käsitteiden avaaminen ja selittäminen
- lyhyet, pilkotut ja selkokieliset ohjeet
- asioiden pilkkominen pienempiin osiin eri tavoin esim. kuvin.
- *Roihukset - materiaalit lasten kommunikoinnin ja kielen kehityksen tukemiseen*
- *Kielipeda - työväline kehittää kielitietoisia toimintatapoja ja tukee erityisesti monikielisten lasten suomen kielen oppimista (ilmainen materiaali netissä)*
- *S2-yksilöohjaus (huom! S2-lapselle tehtävä suunnitelma)*

Hahmottaminen

- *Nelikenttämalli: löydä ja tunnista, muokkaa ja kokoa, sijoita ja suhteuta, liiku ja tunnista*
- *Hahmottamisen haasteet voivat näkyä vain yhdellä osa-alueella tai ne voivat liittyä muihin vaikeuksiin, kuten tarkkaavuuden ja toiminnanohjauksen pulmiin tai työmuistin heikompaan toimimiseen. Hahmottamisen haasteet voivat vaikuttaa myös kielelliseen ja matemaattiseen suoriutumiseen.*
- *harjoittelu kannattaa ottaa osaksi jokapäiväistä toimintaa*
- *lapsille on ominaista vältellä heille vaikeita asioita esim. palapelien kokoaminen, välttely saattaa kertoa hahmottamisen haasteista*
- *jokaisessa tilanteessa ja toiminnassa tulee huomioida yleiset tuki keinot*
 - *kuluvan ajan havainnollistaminen (esim. time timer)*
 - *selkeät struktuurit*
 - *ohjeet (lyhyet, pilkotut ohjeet tarvittaessa myös kuvitettuna)*
 - *positiivinen palaute*
 - *värikoodien ja kuvien käyttö*
 - *kuvallinen päiväjärjestys*
- *Selkeä ympäristö, jossa lapsen on turvallista liikkua*
- *Vahvuus- ja ratkaisukeskeinen ajattelutapa – onnistuminen huomioidaan ja kannustetaan yrittämään*
- *Annetaan lapselle lisää aikaa, apua, vihjeitä*
- *etsikää yksityiskohtia isosta kokonaisuudesta*
- *nimeämisen taidot: värit, muodot, kirjaimet, numerot*
- *etsikää samanlaisia muotoja, värejä jne.*
- *lajittelu, luokittelu eri ominaisuuksien mukaan*
- *osien hahmottamisesta – kokonaisuuksiin (pienemmät kuvat liitetään isompiin kokonaisuuksiin)*
- *keskilinjan ylitys*
- *oman kehon hahmottaminen, suuntien ja etäisyyksien hahmottaminen, silmä-käsi- yhteistyö*
- *pelit auttavat hahmottamaan samanlaisia kuvia (muisti- ja lottopelit)*

Havainnointi

- *havainnointi auttaa henkilöstöä luomaan kokonaiskuvaa lapsen kehityksestä ja mahdollisista tuen tarpeista.*
- *Havainnointi toimii pohjana pedagogisten tukitoimien suunnittelussa sekä keskusteluissa huoltajien kanssa.*
- *Työkaluja havainnointiin*
 - *Pedagoginen dokumentointi*
 - *havainnointilomakkeet*
 - *havainnointi ja pedagoginen tuki 3-5-vuotiaiden lasten varhaiskasvatuksessa (Helsingin kaupunki)*
 - *Ralla- leikin havainnointi*
 - *Skillilataamo innostun liikkumaan - motoristen taitojen havainnointi*
 - *Kielipeda S2 havainnointi*

Huoltajien ja henkilöstön välinen yhteistyö

- *Tiivis ja avoin yhteistyö sekä tiedottaminen kodin ja varhaiskasvatuksen välillä*
 - *huoltajien kanssa on sovittu tiedottamisen tavasta, sisällöstä ja tavoitteista*
 - *tiivis tuki sekä kotona että varhaiskasvatuksessa*
- *Yhteiset säännölliset palaverit riittävän usein*
- *Huoltajien luvalla nimellä tai nimettömästi moniammatillinen yhteistyö/konsultointi*

Tukitoimilomaketta käytetään lapsen saaman tuen riittävyyden arvioinnin apuna. Jos yleinen tuki ei riitä, lapsella on oikeus saada suunnitelmallista tehostettua tukea heti, kun tuen tarve on havaittu. Tehostetun tuen tarve arvioidaan monialaisesti yhdessä huoltajan kanssa. Varhaiskasvatuksen opettaja ja varhaiskasvatuksen erityisopettaja laativat esityksen lapsen kokonaistilanteesta, lapsen saamasta tuesta ja tehostetun tuen tarpeesta yhteistyössä huoltajien kanssa. Varhaiskasvatuksen erityisopettaja ohjaa ja tukee henkilöstöä tehostetun tuen aloittamisessa.

Erityisopetuksen tehtävät ja vastuut lapsen tehostetun tuen toteuttamisessa kirjataan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan. Tehostettu tuki edellyttää tiivistä, suunnitelmallista yhteistyötä huoltajien kanssa. Varhaiskasvatuksen yleisten tukimuotojen käyttöä tehostetaan lisäämällä tuen intensiteettiä ja lapsen yksilöllistä ohjausta, muokkaamalla oppimisympäristöä ja tuen vaikuttavuuden seuraamisella.

Erityisessä tuessa painottuvat erityispedagogiset työtavat, arjen kuntouttava merkitys sekä monialainen tiivis yhteistyö. Varhaiskasvatuksen erityisopettajan rooli korostuu erityisen tuen aikana (mm. samanaikaisopetus, pienryhmätuki ja konsultaatituki). Lapsen erityisen tuen suunnitelma laaditaan varhaiskasvatussuunnitelmaan, jota seurataan ja arvioidaan säännöllisesti yhteistyössä huoltajien ja muiden yhteistyötahojen kanssa.

Varhaiskasvatuksen erityisopettajan rooli lapsen erityisen tuen suunnittelussa, toteutuksessa ja arvioinnissa on keskeinen ja se määrittää yhteistyössä huoltajien ja muiden tarvittavien tahojen kanssa lapsen varhaiskasvatussuunnitelmassa.

5.4 Lapsen tuen arviointi

Varhaiskasvatuksessa lapsen tukea arvioidaan kaikilla tuen tasoilla¹⁴⁴. Lapsen tuen tarvetta, sekä tuen riittävyttä ja toteutumista arvioidaan tarpeen mukaan, mutta kuitenkin vähintään kerran vuodessa esimerkiksi lapsen varhaiskasvatussuunnitelman tarkistamisen yhteydessä tai tuen tarpeen tai oppimisympäristön muuttuessa. Lapsen tuen tarpeen arvioinnin prosessi voi alkaa varhaiskasvatuksen henkilöstön tekemien havaintojen pohjalta. Myös huoltaja, lastenneuvolan tai sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstö voi tehdä aloitteen.

Tuen antamisen kokonaisuutta tarkasteltaessa arvioidaan aina kunkin lapsen kohdalla, mitkä ratkaisut parhaiten toteuttavat lapsen etua. Lapsen mielipide ja toivomukset huomioidaan ja huoltajan kanssa toimitaan yhteistyössä arvioitaessa tuen tarvetta, tukitoimenpiteitä ja toteuttamista¹⁴⁵.

Varhaiskasvatuksen erityisopettaja osallistuu lapsen tuen arviointiin tarpeen mukaan. Sosiaali- ja terveysviranomaiset osallistuvat arvioinnin tekemiseen varhaiskasvatuksen järjestäjän pyynnöstä, jos arviointi edellyttää myös muuta kuin varhaiskasvatushenkilöstön pedagogista asiantuntemusta tuen tarpeen arvioimiseksi ja tuen ratkaisujen perusteeksi.

Tuen järjestämisen lähtökohtana ovat lapsen mielenkiinnon kohteet ja vahvuudet sekä oppimiseen ja kehitykseen liittyvät tarpeet. Kasvun ja oppimisen tuki rakentuu lasten yksilöllisiin tarpeisiin vastaamisesta sekä yhteisöllisistä ja oppimisympäristöihin liittyvistä ratkaisuista. Kannustamalla lasta ja antamalla hänelle mahdollisuuksia onnistumisen kokemuksiin tuetaan lapsen myönteisen minäkuvan kehittymistä.

Vaikeuksia ehkäistään ennalta pedagogisilla järjestelyillä ja erilaisilla työtavoilla. Näihin kuuluvat muun muassa suunnitelmallinen toiminnan eriyttäminen, ryhmien joustava muuntelu, oppimisympäristöjen muokkaaminen ja hoidolliset järjestelyt. Selkeä päiväjärjestys ja päivittäisten toimintojen rytmittäminen tukevat kaikkia lapsia. Lapsen tuen tarve voi olla lyhytaikaista ja

¹⁴⁴ Varhaiskasvatuslaki 15 a ja d §

¹⁴⁵ Varhaiskasvatuslaki 15 d § ja 20 §

vähäistä. Silloin voi riittää yksittäinen tuen muoto tai järjestelyt, joilla tilanteeseen vaikutetaan mahdollisimman nopeasti ja varhaisessa vaiheessa (yleinen tuki). Osa lapsista tarvitsee enemmän ja säännöllistä tukea tai samanaikaisesti useita tuen muotoja toisiaan täydentävinä (tehostettu tai erityinen tuki).

Tuen tarpeen arviointiin ja toteutukseen osallistuvat kaikki. Havainnointi, pedagoginen dokumentointi ja huoltajilta sekä muilta asiantuntijoilta tuleva palaute lapsen kasvusta ja kehityksestä on pohjana lapsen tuen suunnittelussa ja arvioinnissa. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan tuen toteutuminen ja tuen vaikuttavuus yhteistyössä huoltajien ja mahdollisten asiantuntijoiden kanssa tarpeen mukaan, kuitenkin vähintään kerran vuodessa yhteisessä palaverissa.

5.5 Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma tuen aikana

Lapsen tarvitsema tuki eli tuen taso, muodot ja niiden toteuttaminen sekä niihin liittyvät vastuut ja työnjako kirjataan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan¹⁴⁶. Sen laadinnasta ja arvioinnista vastaa varhaiskasvatuksen opettajaksi kelpoinen henkilö ja/tai varhaiskasvatuksen erityisopettaja yhteistyössä muun henkilöstön ja lapsen huoltajan kanssa. Henkilöstön tehtävänä on tukea huoltajan ja lapsen osallisuutta suunnitelman laatimisessa ja arvioinnissa. Tavoitteena on toimia yhteisymmärryksessä lapsen ja huoltajan kanssa. Lapsen mielipide selvitetään ja huomioidaan suunnitelmaa laadittaessa ja sitä arvioitaessa (luku 1.3).

Tuen tarvetta ja toteutumista arvioidaan ja suunnitelma tarkistetaan tarpeen mukaan vähintään kerran vuodessa tai tuen tarpeen muuttuessa¹⁴⁷. Toiminnan tavoitteiden saavuttaminen kirjataan ja tavoitteita muutetaan lapsen muuttunutta tuen tarvetta vastaavaksi. Suunnitelmasta tulee ilmetä, jos tuen tarve ja toimenpiteet ovat päättyneet. Tuen tarve arvioidaan aina lapsen aloittaessa esiopetuksen. Esiopetukseen osallistuvan lapsen kasvun ja oppimisen tuesta määrätään esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa. Esiopetusta täydentävän varhaiskasvatuksen osalta mahdollinen tuki tulee yhteensovittaa esiopetuksessa annettavan tuen kanssa ja kirjata lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan.

Ennen tehostetun tai erityisen tuen aloittamista lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan mahdollisten aiemmin toteutettujen tukitoimien ja niiden vaikuttavuuden arviointi. Arviointi pitää sisällään kuvauksen tukitoimista, niiden vaikuttavuuden arvioinnista ja kehittämisestä sekä perustelut siitä, millaisista tuen toimista lapsi hyötyy ja mitkä parhaiten toteuttavat yksilöllisesti lapsen etua.¹⁴⁸

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa hyödynnetään tehtäessä hallinnollista päätöstä annettavasta tehostetusta tai erityisestä tuesta tai tukipalveluista¹⁴⁹. Mikäli lapsen tuen tarvetta on arvioitu lapsen varhaiskasvatussuunnitelmassa, tulee arviointi huomioida annettaessa tehostetun tai erityisen tuen hallinnollista päätöstä tai päätöstä tukipalveluista. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma päivitetään hallinnollisen päätöksen sisällön mukaisesti.

Kun lapsi saa varhaiskasvatuksessa tukea, hänen varhaiskasvatussuunnitelmaansa kirjataan luvussa 1.3 kuvatun lisäksi seuraavat asiat:

Pedagogiset tuen muodot

- varhaiskasvatuspäivän rakenteeseen ja päivärytmiin liittyvät ratkaisut
- oppimisympäristöihin liittyvät ratkaisut

¹⁴⁶ Varhaiskasvatuslaki 15 d § ja 23 §

¹⁴⁷ Varhaiskasvatuslaki 15 d § ja 23 §

¹⁴⁸ HE 148/2021 vp, s. 34

¹⁴⁹ Varhaiskasvatuslaki 15 e §

- tarvittavat erityispedagogiset menetelmät
- vuorovaikutus- ja kommunikointitavat, esimerkiksi viittomien ja kuvien käyttö
- käytännöt, miten lapsi pääsee osalliseksi vertaisryhmän toimintaa, esimerkiksi esteettömyyden huomiointi.

Rakenteelliset tuen muodot

- tuen toteuttamiseen liittyvän osaamisen ja erityispedagogisen osaamisen vahvistaminen
- henkilöstön mitoittamiseen ja rakenteeseen liittyvät ratkaisut
- lapsiryhmän kokoon ja ryhmärakenteeseen liittyvät ratkaisut
- tulkitsemis- ja avustamispalvelut sekä apuvälineiden käyttö
- pien- tai erityisryhmä tai muu tarvittava ryhmämuoto
- varhaiskasvatuksen erityisopettajan osa- tai kokoaikainen opetus tai konsultaatio.

Hoidolliset tuen muodot

- perushoitoon, hoivaan ja avustamiseen liittyvät menetelmät
- terveydenhoidolliset tarpeet, esimerkiksi lapsen pitkäaikaissairauksien hoitoon, lääkitykseen, ruokavalioon ja liikkumiseen liittyvä avustaminen ja apuvälineet.

Tuen edellyttämä yhteistyö ja palvelut

- yhteistyö lapsen ja huoltajan kanssa
- lapsen tuen toteuttamisen vastuut
- erityisasiantuntijoiden palvelujen käyttö
- sosiaali- ja terveydenhuollon sekä muiden asiantuntijoiden antama ohjaus ja konsultaatio
- mahdollisten kuljetusten järjestelyt ja vastuut.

Tuen vaikuttavuuden arviointi

- tuen tarpeen, riittävyyden ja toteutumisen seuranta
- tukitoimien vaikutusten arviointi, arvioinnin perusteella tehtävät johtopäätökset ja toimenpiteet sekä arviointiajankohdat.

Lisäksi lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan mahdolliset sosiaali- ja terveyspalvelut, kuten lapsen saama kuntoutus, jos se on olennaista lapsen varhaiskasvatuksen järjestämisen näkökulmasta¹⁵⁰.

¹⁵⁰ HE 148/2021 vp, s. 35

Jos lapselle annetaan tukea, tiedot tuen suunnitelmasta sekä arvioinnista kirjataan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan. Varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan pedagogiset ja rakenteelliset ratkaisut, hoidolliset tuen muodot, tuen edellyttämä yhteistyö, palvelut sekä tuen seuranta ja arviointi. Varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan aiemmin toteutettujen tukitoimien vaikuttavuus, kehittäminen ja arviointi sekä suunnitelma siitä mistä tuen toimista lapsi hyötyisi. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan lapsen tuen taso, aloituspäivämäärä sekä tuen purkamisen päivämäärä. Suunnitelmaa toteutetaan, kehitetään ja arvioidaan arjessa yhteistyössä huoltajien kanssa. Tuen järjestäminen tulee vastata lapsen tarpeisiin. Tuen vaikuttavuutta seurataan monialaisessa yhteistyössä, siten kun se on lapselle tarkoituksenmukaista huomioiden lapselle ja perheelle laaditut muut suunnitelmat (mm. kuntoutussuunnitelma, vammaispalveluiden palvelusuunnitelma).

Pedagogiset ja rakenteelliset ratkaisut

Tuki tai lisäresurssi ryhmään määritellään lapsen tarpeista. Ensisijaisesti tiimin opettajat, varhaiskasvatuksen erityisopettaja ja varhaiskasvatussyksiköiden johtaja arvioivat tilannetta. Tarpeen arviointiin voi osallistua esim. terveydenhoitaja, mahdolliset terapeutit, sosiaali- ja vammaispalvelut monialaisesti. Tuen tarvetta arvioidaan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmassa ja tukitoimilomakkeella. Tukena käytetään tuen prosessin kaaviota.

PEDAGOGINEN	RAKENTEELLINEN	HOIDOLLINEN
• Visuaalinen tuki esim. ○ kuvallinen päiväjärjestys, selkeä struktuuri ○ toiminnanohjauskuvat (ensin, sitten, sen jälkeen) ○ leikinohjauskuvat ○ liikennevalot • Oppimisympäristön muutokset esim. ○ joustava ryhmittely (pienryhmät) ○ ympäristön selkiyttäminen ○ Erilaiset apuvälineet esim. time timer, tasapainotyyppi jne. • Vaihtoehtoiset kommunikaatiomenetelmät käytössä säännöllisesti esim. ○ tukiviittomat ○ henkilökohtainen kuvallinen tuki	• Mahdollinen henkilöstön lisäresurssi • Ryhmän koon/rakenteen huomiointi • Henkilöstön erityispedagogisen osaamisen vahvistaminen • Tulkitsemis- ja avustamispalvelut • Erityisopetus tai varhaiskasvatuksen erityisopettajan konsultaatiotuki ○ samanaikaisopetus, pienryhmätoiminta ja yksilöohjaus • Esteettömyys huomioidaan	• Lapsen tilanteen kokonaisarviointi • Lapsen terveyden- hoidolliset tarpeet ○ pitkäaikaissairauksien hoitoon, lääkitykseen, ruokavalioon ja liikkumiseen liittyvät avustamisen tarpeet ja apuvälineet • yhteistyö sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntijoiden kanssa • Lapsen lääke- tai sairaudenhoito ○ Lääkehoito-suunnitelma

Tuen edellyttämä yhteistyö ja palvelut

Tuen aikana yhteistyö lapsen ja huoltajan kanssa on tiiviimpää ja varhaiskasvatussuunnitelmaa päivitetään säännöllisesti tarpeen mukaan. Huoltajalle annetaan mahdollisuus osallistua toiminnan suunnitteluun ja kehittämiseen. Lapsen tuen arvioinnissa hyödynnetään monialaista yhteistyötä, johon kuuluu esimerkiksi sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntijoiden (mm. neuvolan terveydenhoitaja, puheterapeutti, toimintaterapeutti, vammaispalvelut) ohjaus ja konsultaatio sekä osallistuminen lapsen tuen palaveriin tarpeen mukaan.

Varhaiskasvatuksen erityisopettajan rooli kasvaa tuen tarpeen lisääntyessä ja hän työskentelee lapsiryhmissä sovitusti. Muut mahdolliset asiantuntijat esim. terapeutit käyvät päiväkodissa säännöllisesti lapsen tarpeen mukaan ohjaten myös varhaiskasvatuksen henkilöstöä.

Tuen toteutumisen seuranta

- Tuen toteutumista seurataan säännöllisesti lapsi- ja ryhmäkohtaisesti lapsen varhaiskasvatussuunnitelmassa ja tukitoimilomakkeella ja havainnointilomakkeita hyödyntäen
- Varhaiskasvatuksen henkilöstö arvioi yhdessä varhaiskasvatuksen erityisopettajan kanssa tuen toteutumista säännöllisesti

Tukitoimen vaikutus ja arviointiajankohdat

- Tukitoimien vaikuttavuutta kartoitetaan tukitoimilomakkeella. Mikäli todetaan, että vaikuttavuutta ei ole tapahtunut, mietitään muita tuen keinoja tuen valikon mukaisesti inkusiivisella tavalla
- Tukitoimia arvioidaan tuen alussa kuukauden välein, muutoin kahden kuukauden välein, tarvittaessa useamminkin.

Siirtymävaiheissa varhaiskasvatuksen sisällä ja siirryttäessä esiopetukseen huolehditaan riittävästä tiedonsiirrosta tukea tarvitsevan lapsen kohdalla. Varhaiskasvatuksesta esiopetukseen ja esiopetuksesta peruskouluun siirryttäessä käytetään tiedonsiirtolomaketta, joka täytetään yhteistyössä huoltajan kanssa. Varhaiskasvatuksen erityisopettaja kutsuu koolle yksilöllisen tiedonsiirtopalaverin tarvittaessa. Siirtopalaverissa on mukana huoltajat sekä lähettävän ja vastaanottavan tahon edustaja. Huoltajien kanssa pohditaan muut mahdollisesti siirtopalaveriin mukaan kutsuttavat tahot. Tiedonsiirrossa noudatetaan voimassa olevia lakeja ja säädöksiä salassapidosta ja tietosuojasta.

5.6 Päätös tehostetusta ja erityisestä tuesta sekä tukipalveluista

Lapselle annettavasta tehostetusta tai erityisestä tuesta tai tukipalveluista on varhaiskasvatuksen järjestäjän tehtävä viipymättä hallintopäätös, joka perustuu tuen tarpeen arviointiin¹⁵¹. Hallintopäätösmenettelyssä noudatetaan hallintolakia. Ennen päätöksen tekemistä varhaiskasvatuksen järjestäjän on kuultava lapsen huoltajaa tai muuta laillista edustajaa¹⁵². Myös huoltaja voi hakea tehostettua tai erityistä tukea lapselle¹⁵³. Hallintopäätöksen tekee varhaiskasvatuksen järjestämisvastuussa oleva kunta, ja päätös on toistaiseksi voimassa. Päätökseen on liitettävä valitusosoitus, koska huoltaja voi hakea siihen muutosta valittamalla¹⁵⁴.

¹⁵¹ Varhaiskasvatuslaki 15 e §

¹⁵² Hallintolaki 34 §

¹⁵³ HE 148/2021 vp, s. 35

¹⁵⁴ Varhaiskasvatuslaki 62 §

Päätös on aina perusteltava¹⁵⁵. Hallintopäätös muutetaan tai kumotaan, mikäli tuen tarve muuttuu¹⁵⁶.

Tehostetun ja erityisen tuen päätöksessä mainitaan ja päätetään seuraavista asioista:

- tuen muodoista
- varhaiskasvatuksen toimipaikasta
- tukipalveluista¹⁵⁷.

Jos lapsen tuesta ei tehdä tehostetun tai erityisen tuen päätöstä, silloin tukipalveluista tehdään erillinen hallintopäätös. Päätöksessä mainitaan ja päätetään seuraavista asioista:

- tukipalvelut¹⁵⁸.

Varhaiskasvatuslain piiriin kuuluvassa yksityisessä varhaiskasvatuksessa olevan lapsen hallintopäätöksen tekee palveluntuottajan esityksestä varhaiskasvatuksen toimipaikan sijaintikunta¹⁵⁹. Lapsen saadessa varhaiskasvatusta ostopalveluna hankitussa varhaiskasvatuksessa hallintopäätöksen tekee varhaiskasvatuksen järjestämisvastuussa oleva kunta. Myös palvelusetelin myöntänyt kunta tekee tukea koskevan hallintopäätöksen.¹⁶⁰

Lapsen varhaiskasvatusta voi järjestää useampi kuin yksi varhaiskasvatuksen järjestäjä. Mikäli lapsi osallistuu kahden eri kunnan järjestämään varhaiskasvatukseen esimerkiksi vuoroasumistilanteessa, hallintopäätöksen tekevät erikseen molemmat kunnat. Tällöin varhaiskasvatuksen järjestäjillä on velvollisuus toimia tuen suunnittelussa, toteutuksessa ja arvioinnissa yhteistyössä lapsen edun mukaisesti. Kukin toimija tekee hallintopäätöksen itse.

Hallintopäätös tehostetusta tai erityisestä tuesta tai tukipalveluista on pantava täytäntöön heti. Päätös voidaan panna täytäntöön lainvoimaa vailla olevana. Täytäntöönpanolla ennen päätöksen lainvoimaa on keskeinen merkitys oikeusturvan kannalta. Päätöksellä ei voida päättää lapsen sosiaali- ja terveyspalveluista, kuten lääkinnällisen kuntoutuksen apuvälineistä tai vammaispalvelulain mukaisista palveluista ja tukitoimista.

Lapsen tuen tarvetta, riittävyyttä ja toteutumista arvioidaan tarpeen mukaan (ks. luku 5.4). Hallintopäätös muutetaan tai kumotaan, mikäli tuen tarve muuttuu lapsen varhaiskasvatussuunnitelman tarkistamisen tai muun arvioinnin yhteydessä.

¹⁵⁵ Hallintolaki 34, 45 § 1 momentti, 47 § ja varhaiskasvatuslaki 15 a §

¹⁵⁶ HE 148/2021 vp, s. 36

¹⁵⁷ HE 148/2021 vp, s. 34

¹⁵⁸ Varhaiskasvatuslaki 15 c ja e §

¹⁵⁹ Varhaiskasvatuslaki 15 e §

¹⁶⁰ HE 148/2021 vp, s. 30

Varhaiskasvatuksessa tehostetun tuen hallintopäätöksen tekee varhaiskasvatuksen johtaja. Erityisen tuen hallintopäätöksen tekee sivistystoimenjohtaja. Yksityisen varhaiskasvatuksen hallintopäätöksen tekee tehostetun tuen osalta varhaiskasvatuksen johtaja ja erityisen tuen osalta sivistystoimenjohtaja. Esiopetuksessa olevista tehostetun tuen hallintopäätös tehdään erillisellä päätöksellä myös täydentävän varhaiskasvatuksen osalta.

Mikäli varhaiskasvatuksessa oleva lapsi osallistuu varhaiskasvatuksessa kahdessa eri kunnassa, molemmat kunnat tekevät omat hallintopäätökset tehostetusta tai erityisestä tuesta. Hallintopäätös voidaan muuttaa tai kumota tehostetun tai erityisen tuen varhaiskasvatussuunnitelman arvioinnin yhteydessä, mikäli näin todetaan.

Varhaiskasvatuksen erityisopettajat valmistelevat esityksen tehostetun tuen tarpeesta yhteistyössä varhaiskasvatuksen opettajan kanssa. Tehostetun tuen perusteena tulee osoittaa, että tuen tarve on säännöllistä ja lapsi tarvitsee useampaa tukimuotoa. Varhaiskasvatuksen opettaja kutsuu monialaisen työryhmän koolle ja huoltajat tapaamiseen. Monialaisessa työryhmässä kuullaan huoltajia sekä varhaiskasvatuksen opettajan ja erityisopettajan esitys. Päätöksen jälkeen lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan tukisuunnitelma ja arviointiajankohta.

6. Vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuva varhaiskasvatus

Kaikessa varhaiskasvatuksessa noudatetaan laissa, sopimuksissa ja näissä perusteissa varhaiskasvatukselle asetettuja yleisiä tavoitteita ja toimintaperiaatteita. Nämä tavoitteet ja toimintaperiaatteet koskevat myös vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuvaa varhaiskasvatusta.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä voi tarjota varhaiskasvatuspalvelua, joka perustuu vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen. Tällaisia ovat esimerkiksi Steiner-, Montessori-, Freinet- ja Reggio Emilia -pedagogiikat tai tiettyyn katsomukseen perustuva varhaiskasvatuspalvelu.

Huoltajan valitessa lapselleen vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuvan varhaiskasvatuspalvelun, tulee huolehtia siitä, että huoltaja saa riittävästi tietoa toiminnan erityistavoitteista ja arvoista.

6.1 Paikallisesti tarkennettavat asiat

Keminmaan kunnassa ei järjestetä vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuvaa varhaiskasvatusta.

7. Arviointi ja kehittäminen varhaiskasvatuksessa

Arvioinnin tarkoituksena on tukea varhaiskasvatuslain, varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden ja perusteita tarkentavan paikallisen suunnittelun toteuttamista sekä varhaiskasvatuksen kehittämistä. Varhaiskasvatuslain mukaan varhaiskasvatuksen järjestäjän tulee arvioida antamaansa varhaiskasvatusta sekä osallistua ulkopuoliseen toimintansa arviointiin¹⁶¹. Arvioinnin kohteena ovat varhaiskasvatuslain toteutuminen sekä varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa määrätyt periaatteet, sisällöt ja tavoitteet. Varhaiskasvatuksen henkilöstö osallistuu varhaiskasvatuksen arviointiin ja kehittämiseen. Varhaiskasvatuksen arvioinnin tulee olla suunnitelmallista, säännöllistä ja jatkuvaa. Systemaattinen arviointi edellyttää järjestäjältä toimivaa arviointijärjestelmää ja laadunhallintaa. Arvioinnin avulla edistetään varhaiskasvatuksen laatua, tunnistetaan toiminnan vahvuuksia ja nostetaan esiin kehittämistarpeita ja kehitetään toimintaa.

Lapsen varhaiskasvatusta arvioitaessa lapsen mielipide ja toivomukset on selvitettävä ja otettava huomioon¹⁶² hänen ikänsä ja kehityksensä edellyttämällä tavalla. Lapsille ja huoltajille annetaan mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa varhaiskasvatuksen arviointiin ja heidän näkemyksensä otetaan huomioon varhaiskasvatuksen ja pedagogisen toiminnan kehittämisessä

7.1 Pedagogisen toiminnan arviointi ja kehittäminen

Pedagogisen toiminnan arvioinnin tarkoitus on varhaiskasvatuksen kehittäminen sekä lasten kehityksen ja oppimisen edellytysten parantaminen¹⁶³. Paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman ja lapsen varhaiskasvatussuunnitelman toteutumisen seuranta, säännöllinen arviointi ja kehittäminen ovat osa tätä tehtävää. Varhaiskasvatuksen toimintaa arvioidaan ja kehitetään kansallisen tason sekä järjestäjä-, yksikkö- ja yksilötason näkökulmista.

¹⁶¹ Varhaiskasvatuslaki 24 §

¹⁶² Varhaiskasvatuslaki 20 §

¹⁶³ Varhaiskasvatuslaki 24 §

Kansallisen tason arvioinnin tehtävänä on tukea varhaiskasvatuksen järjestäjiä arviointia ja laadunhallintaa koskeissa asioissa. Kansallisen tason arvioinnit palvelevat varhaiskasvatuksen kehittämistä paikallisesti, alueellisesti ja valtakunnallisesti¹⁶⁴. Arviointitietoja voidaan hyödyntää myös kansainvälisissä vertailuissa.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä seuraa ja arvioi säännöllisesti varhaiskasvatussuunnitelmia ja niiden toteutumista eri toimintamuodoissa. Varhaiskasvatuksen järjestäjä päättää järjestäjä- ja yksikötason arvioinnissa käytettävistä menettelytavoista. On tärkeää, että paikallisilla päättäjillä, huoltajilla sekä varhaiskasvatuksen henkilöstöllä on ajantasaista tietoa varhaiskasvatuksen toteutumisesta ja sen laadusta. Keskeiset arviointitulokset tulee julkistaa¹⁶⁵. Järjestäjä- ja yksikötason arviointi on keskeinen osa varhaiskasvatuksen johtamista ja kehittämistä paikallisesti. Lapsille ja heidän huoltajilleen on järjestettävä mahdollisuus säännöllisesti osallistua varhaiskasvatuksen arviointiin¹⁶⁶.

Henkilöstön tavoitteellinen ja suunnitelmallinen itsearviointi on keskeisessä asemassa varhaiskasvatuksen laadun ylläpitämisessä ja kehittämisessä. Arvioinnin kohteena voi olla muun muassa henkilöstön vuorovaikutus lasten kanssa, ryhmässä vallitseva ilmapiiri, pedagogiset työtavat, toiminnan sisältö tai oppimisympäristöt. Lapsen tuen (luku 5) toteutuminen on keskeinen arvioinnin kohde.

Yksilötason arviointi tarkoittaa lasten varhaiskasvatussuunnitelmien toteutumisen arviointia. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman toteutumista on tärkeää arvioida aina ennen sen päivittämistä tai uuden laatimista. Arvioinnin yhteydessä lapsi, huoltaja ja henkilöstö pohtivat omalta osaltaan, miten yhdessä kirjatut toiminnan tavoitteet ja sopimukset on huomioitu ja miten ne ovat toteutuneet varhaiskasvatuksen toiminnassa. Lapsen tuen arviointi sisältyy lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan. Tätä arviointitehtävää kuvataan tarkemmin luvussa 5.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa, kunkin luvun lopussa, olevat paikallisesti päätettävät asiat ohjaavat paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman laatimisessa sekä sen arvioinnin suunnittelussa ja toteuttamisessa. Varhaiskasvatuksen järjestäjä tarkistaa varhaiskasvatussuunnitelmaansa ja parantaa sen laatua ja toimivuutta. Lisäksi paikalliset tarpeet ja kehittämistyön tulokset ohjaavat arviointia.

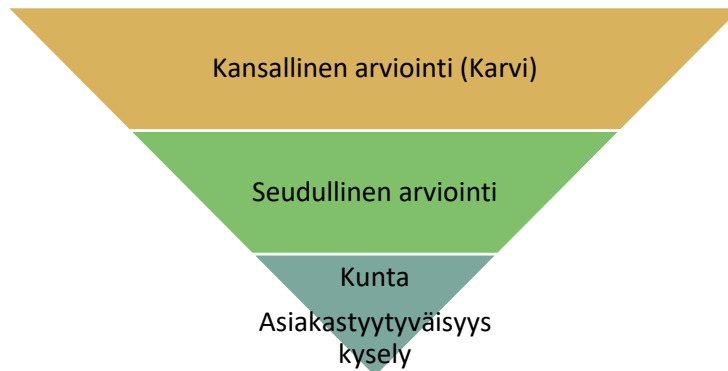
Keminmaassa arviointia suoritetaan vuosittain Kansallisen koulutuksen arviointikeskuksen (Karvin) arviointityökalujen avulla. Varhaiskasvatuksen järjestäjänä kunta arvioi varhaiskasvatuksen yksiköiden toiminnan laatua arviointilomakkeistolla. Varhaiskasvatuksen laadun kysely huoltajille

¹⁶⁴ Laki kansallisesta koulutuksen arviointikeskuksesta (1295/2013) 1 §

¹⁶⁵ Varhaiskasvatustilastointilaki 24 §

¹⁶⁶ Varhaiskasvatustilastointilaki 20 §

toteutetaan sähköisesti. Varhaiskasvatuksen laadun arviointia tehdään päiväkodeissa toimintakauden aikana kaksi kertaa arvioinninvuosikellon mukaan. Perhepäivähoidossa laadun arviointia tehdään keväällä kerran vuodessa. Yksityinen varhaiskasvatus suorittaa oman laadun arvioinnin kyselyn huoltajille. Kunnallisen puolen käyttämät lomakkeet ovat yksityisen varhaiskasvatuksen käytettävissä.

Arvioinnin tarve lähtee lapsista ja vasusta. Jokainen yksikkö arvioi pedagogista työtään yhteisesti sovitulla tavoilla arviointikaavakkeella. Huoltajille suunnattua laadunkyselyä toteutetaan kerran vuodessa. Asiakastytyväisyyskyselyn tulokset liitetään osaksi toimintavuosisuunnitelmaa ja toimitetaan tiedoksi sivistyslautakunnalle. Tulosten pohjalta suunnitellaan tulevaa toimikautta.

Henkilöstön arviointia tehdään kaksi kertaa vuodessa. Arvioinnin kohteena on henkilöstön valitsemana pedagoginen toiminta ja oppimisympäristöt. Varhaiskasvatuksen arviointijärjestelmä on osana tiimien palaverimuistioita. Näin arviointia tulee tehtyä säännöllisesti ja systemaattisesti. Arvioinnin kohteista nostetaan onnistumisen kohteita sekä kehittämiskohteita, joihin laaditaan tavoitteet ja toimenpiteet. Näitä arvioidaan säännöllisesti. Huoltajien ja lasten tekemästä arvioinnista (mm. laadun kyselyt ja lasten kokoukset ym.) nostetaan myös onnistumisia ja kehittämiskohteita, joihin laaditaan tavoitteet ja toimenpiteet. Arvioinnin tuloksia käytetään toiminnan suunnittelussa.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaprosessin toteutumisesta arvioidaan yksikkö- ja kuntatasoisesti. Varhaiskasvatussuunnitelmien kirjaamisen laatua ja keskustelujen onnistumista arvioidaan sekä huoltajien kanssa että varhaiskasvatustyksiköiden johtajan ja varhaiskasvatuksen erityisopettajan kanssa. Arvioinnissa huomioidaan myös lasten yksilöllisten tarpeiden ja monialaisuuden toteutuminen. Arvioinnissa esiin nousseiden asioiden pohjalta laaditaan kehittämiskohteet, laaditaan tavoitteet toiminnalle, joita onnistumista arvioidaan edelleen.

ARVIOINNIN KEHITTÄMINEN / HENKILÖSTÖN ARVIOINTI

(1) Huonosti (2) Melko huonosti (3) Melko hyvin (4) Hyvin,

Tavoite	Kriteeri	1	2	3	4
Pedagoginen oppimisympäristö	Muokkaamme oppimisympäristöä vastaamaan lasten muuttuvia tarpeita ja kiinnostuksen kohteita säännöllisesti				
	Oppimisympäristömme mahdollistavat lapsille myös vauhdikkaan liikkumisen ja leikkimisen päivittäin				
	Toimintaa suunnitellaan huomioiden lasten mielenkiinnonkohteet ja huoltajien toiveet (projektit, ilmiöt ym.)				
	Materiaalit, lelut ja esimerkiksi kuvat ovat lasten tasolla ja saatavilla lasten ikä- ja kehitystaso huomioiden				
	Retkeillään säännöllisesti metsässä, luonnossa tai lähiympäristössä				
	Toteutamme ohjattua toimintaa myös ulkona säännöllisesti				
Kommentit ja huomiot (onnistumiset ja kehittämiskohteet)					

Tavoite	Kriteeri	1	2	3	4
Siirtymätilanteet	Siirtymätilanteita porrastetaan ja pienryhmitetään päivittäin				
	Annamme lapsille mahdollisuuden harjoitella omatoimisuutta siirtymätilanteissa päivittäin				

	Hyödynnämme käytettävissä olevia tiloja myös siirtymätilanteissa				
	Aikuiset luovat kiireetöntä ilmapiiriä päivittäin				
Kommentit ja huomiot (onnistumiset ja kehittämiskohteet)					

Tavoite	Kriteeri	1	2	3	4
Perustoiminnot	Ruokailut järjestetään siten, että lapset saavat ruokailla kiireettömästi ja omatoimisuutta harjoitellen				
	Aikuinen ruokailee päivittäin lasten kanssa keskustellen miellyttävässä ilmapiirissä				
	Mahdollistamme lapselle riittävän levon ja rauhoittumisen lapsen ikätaso huomioiden				
	Huoltajien kanssa keskustellaan lasten levon tarpeesta sekä sen järjestelyistä				
	Aikuiset kannustavat lapsia harjoittelemaan pukemiseen liittyviä taitoja ja auttaa tarvittaessa/ ovat läsnä				
	Lapset pesevät käden aikuisen ohjaamana				
Kommentit ja huomiot (onnistumiset ja kehittämiskohteet)					

Tavoite	Kriteeri	1	2	3	4
Yksilöllinen tuen tarve	Kartoitamme lapsen tuen tarpeita yhteistyössä huoltajien kanssa				
	Lapsen säännöllistä havainnointia hyödynnetään toiminnan suunnittelun, toteuttamisen ja arvioinnin pohjana				
	Tukitoimilomaketta käytetään tarvittaessa aikatauluttamaan, havainnoimaan ja toteuttamaan yleisen tuen keinoja sekä ryhmän toiminnan/oman työn suunnittelussa ja arvioinnissa				
	Käytämme tarvittaessa puhetta tukevaa ja korvaavaa kommunikointia (kuvat, tukiviittomat ym.)				
	Neuvolan yhteistyölomake täytetään päiväkodissa n. kuukautta ennen lapsen syntymää (opettaja vastaa tästä)				
Kommentit ja huomiot (onnistumiset ja kehittämiskohteet)					

Tavoite	Kriteeri	1	2	3	4
Pedagoginen prosessi	Toiminta ja projektit kumpuavat lasten aktiivisesta kuuntelemisesta ja lasten kokouksia pidetään säännöllisesti				
	Lapsia havainnoidaan ja keskustellen saadaan tietoa lasten kiinnostuksen kohteista, joita lähdetään kehittämään koko ryhmän voimin				

	Lasten ikätaso huomioidaan toiminnan suunnittelussa				
	Toimintaa ja leikkiä pyritään jatkamaan useita päiviä ja jalostamaan pidemmälle				
	Taidetuokioissa käytetään erilaisia materiaaleja ja välineitä sekä työtapoja				
	Oppimisympäristöjä varioidaan ajoittain				
	Ulkotiloja ja ympäristöä käytetään oppimisympäristönä				
	Ajankohtaiset aiheet ja tapahtumat huomioidaan toiminnassa				
Kommentit ja huomiot (onnistumiset ja kehittämiskohteet)					

Tavoite	Kriteeri	1	2	3	4
Leikki	Aikuinen mahdollistaa, kehittää sekä rikastuttaa leikkiä ja innostaa lapsia olemalla siinä aktiivisesti mukana ja sallien pitkäkestoisen leikin				
	Aikuinen havainnoi leikkiä olemalla mukana ja saaden tietoa mm. sosiaalisista suhteista ja lapsen kiinnostuksen kohteista				
	Lapsia autetaan kehittymään leikki- ja kaveritaidoissa				
Kommentit ja huomiot (onnistumiset ja kehittämiskohteet)					

Tavoite	Kriteeri	1	2	3	4
Lapsen yksilöllisyys	Pienryhmätoiminta toteutuu päivittäin				
	Lapset kohdataan kiireettömästi				
	Vuorovaikutus tapahtuu lapsen tasolla ollen lämmintä ja avointa				
	Jokaista lasta havainnoidaan, jotta havaitaan lasten kiinnostuksen kohteet				

TUKITOIMILOMAKE

Vasun/oppimissuunnitelman liitteeksi

Lapsen nimi ja syntymäaika _____

Ryhmä/esiopetuspaikka _____

Lapsen tuen tarve:	Sovitut tukitoimet:
Tukitoimien aikataulu:	
• kesto: • päivittäinen toteutus: • sovittu arviointi pvm:	

Säilytetään henkilökunnan nähtävillä (esim. päiväkirjan välissä)

YLEISEN TUEN KEINOJA (Oman työn suunnittelua ja arviointia varten)

aloituspäivämäärä

havainnot

Oppimisympäristön muutokset

- Istumapaikan valinta (esim. opettajan vieressä, paikan rajaaminen, kaukana häiriötekijöistä, vieruskaveri, valaistus, istuma-asento) _____
- Ympäristön selkiyttäminen (ylimääräisten ärsykkeiden vähentäminen esim. melu - ja näköärsykkeet) _____
- Yksilö- ja pienryhmätyöskentelyn käyttö (ryhmien muodostaminen tuen tarpeiden mukaan, erikokoiset pienryhmät jne.) _____
- Muu, mikä? _____

Työskentelytilanteet

- Aikuisen tai toisen lapsen apu _____
- Tapahtumien ja tehtävien ennakointi (time timer, ensin – sitten – jälkeen - kuvat) _____
- Tehtävien/ ohjeiden pilkkominen _____
- Ohjeiden kertaaminen ennen toimintaa/siirtymää (varmistetaan, että lapsi on ymmärtänyt ohjeet/

- tietää tavoitteen) _____
- Muu, mikä? _____

aloituspäivämäärä

havainnot

Opetus- ja toimintatapojen muuttaminen

- Ryhmäytymiseen käytetty riittävästi aikaa _____
- Tukiviittomat käytössä _____
- Selkeät säännöt, jotka ovat lasten ja aikuisten tiedossa _____
- Lisätty henkilökohtaista ohjausta _____
- Tehostettu mallintaminen (kädestä pitäen neuvominen) _____
- Yksilöllisesti eriytetty/ mukautetut tehtävät _____
- Käytettävän ajan säännöstely (tauojen käyttö, lisäaika, time timer) _____
- Mahdollisuus liikkumiseen toiminnan välillä _____
- Säännöllinen/välitön palaute lapselle _____
- (esim. kehu, peukku, kosketus ja liikennevalot)
- Myönteinen palaute toivotusta käyttäytymisestä _____
- Lisätty sosiaalisten taitojen harjoittelua _____
- (pienryhmien käyttö, eri sosiaalisten taitojen ohjelmat esim. Molli, Piki, pelit, sisä- ja ulkoleikit)
- Ulkoilun/liikunnan/toiminnallisuuden lisääminen _____
- Muu, mikä? _____

Visuaalinen tuki

- Kuvallinen päiväjärjestys _____
- Työtehtäväjärjestys (esim. ensin-sitten-jälkeen-kuvat) _____
- Toiminnanohjauskuvat (pukeminen, wc jne.) _____
- Leikinohjauskuvat _____
- Liikennevalot (käyttäytyminen, ennakointi) _____
- Nopean piirtämisen tekniikka _____
- Muu, mikä? _____

Apuvälineet

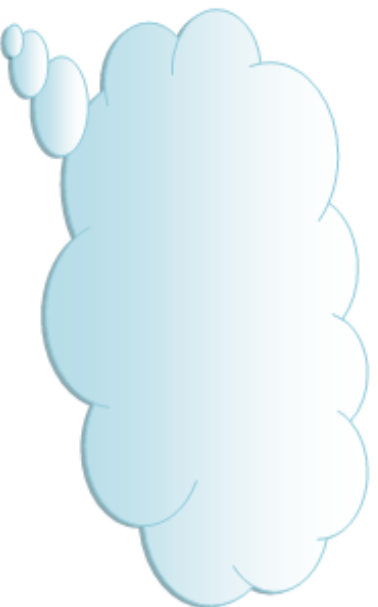
- Tasapainotyyny, kuminauha tuolin jaloissa _____
- Erilaiset keskittymislelut (esim. sinitarra) _____
- Time timer _____
- Kuulosuojaimet, korvatulpat _____
- Painotyyny (painokäärme) _____
- Painopeitto _____
- Erilaiset motivointikeinot (tarrataulut, palkkiot yms.) _____
- Yhdessä sovittu rauhoittumispaikka, toimintatavat _____
- Erilaisten rauhoittumistapojen harjoittelu _____
- (esim. hengitysharjoitukset, tunnemittari)
- Muu, mikä? _____

Yhteistyö

- Yhteisten toimintatapojen ja päämäärien sopiminen
(ryhmän henkilökunta, huoltajat, avustaja, veo) _____
- Yhteisesti sovittu tavoite lapsen kanssa _____
- Yhteistyö veo:n, vakayksikön johtajan, neuvolan ja eri
asiantuntijoiden kanssa (esim. terapeutit, perheneuvola) _____
- Tiivis yhteistyö huoltajien kanssa _____
- Muu, mikä? _____

Keminmaan kunta - Havainnointilomake huoltajille lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa varten

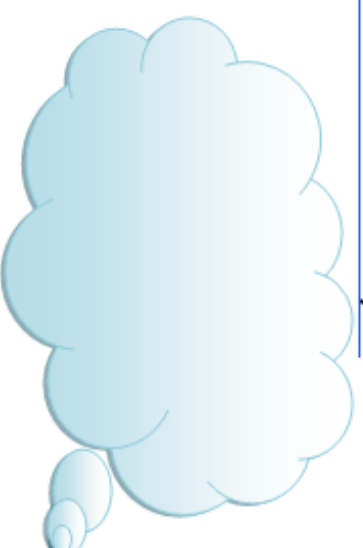
Näin minä leikin

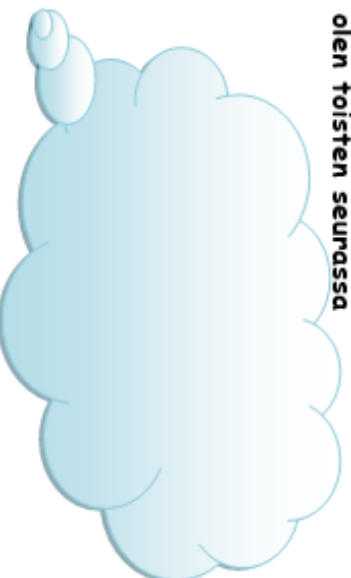
Näin minä liikun ja touhuan

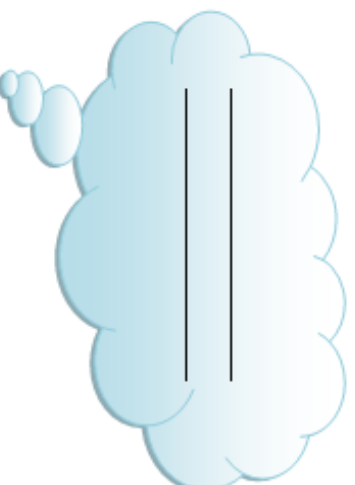
Tunteeni näytän näin

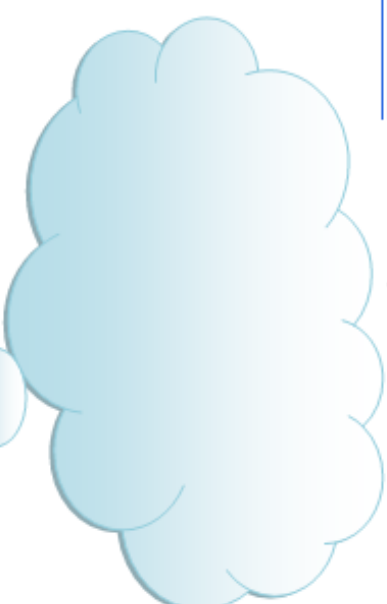
Näin ilmaisen itseäni, tällainen olen toisten seurassa

Lapsen nimi ja pvm

Vahvuuteni/mielenkiinnon kohteet

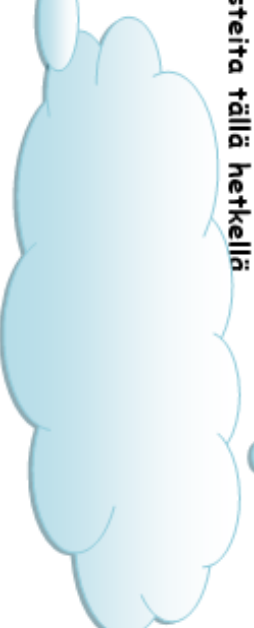
Tämä kasvuun liittyvä asia/ taito ilahduttaa nyt

Omatoinisuus arjen taidoissa

Kasvuun ja kasvatuksen haasteita tällä hetkellä

TOIMINNALLINEN TASA-ARVO JA YHDENVERTAISUUS SUUNNITELMA

Milloin selvitystä on tehty ja mitä on havaittu				
Kehittämisen teema	Tavoite	Kehittämistoimenpiteet	Kehittämisaikataulu & vastuuhenkilö	Arviointi

Lähde: www.tasa-arvoinenvarhaiskasvatus.fi